

БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

1-IX-1931.

БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

СЛУЖБЕНИ ОРГАН ОПШТИНЕ ГРАДА БЕОГРАДА

ГОД. XLIX

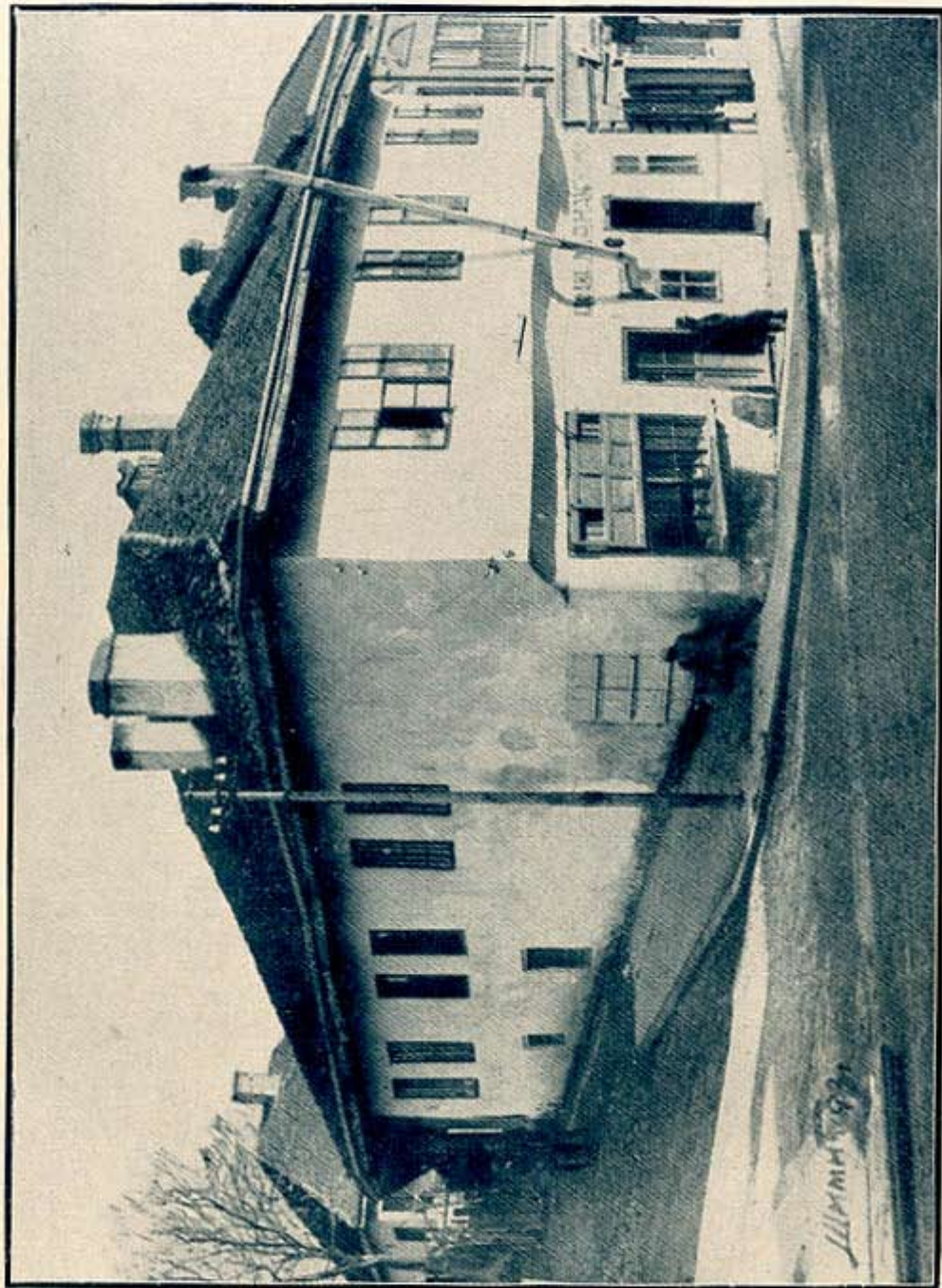
1 СЕПТЕМБАР 1931

БР.

САДРЖАЈ:

Њ. В. Краљ Југославије Александар I — својој престоници — — — — —	1099
Прослава десетогодишњице владавине Њ. В. Краља Југославије Александра I — — — — —	1100
Београдски водовод — Д-р Реља Аранитовић — — — — —	1108
Наши социјални проблеми (II — Школско питање) — Слободан Ж. Видаковић — — — — —	1123
Питање исхране и болести авиштаминозе — Милорад П. Зечевић — — — — —	1131
Егzekутивна наплата дугованих такса од стране општина — Драг. О. Новаковић, шеф Таксено-привредног отсека О. Г. Б. — — — — —	1135
Прилози за историју Београда:	
Где је била Небојина? — Проф. Драг. Костић — — — — —	1137
Јавна говорница:	
Још нешто о београдској чистоћи и Београђанима — Тодор Крстеновић, трговац — — — — —	1144
Службени део:	
Рад општинског одбора:	
Записник Одборске седнице од 8 јуна 1931 год. — — — — —	1147
Записник Одборске седнице од 17 јуна 1931 год. — — — — —	1153
Службене вести — — — — —	1161
Одобрени планови за зидање зграда од 25 јуна до 31 јула 1931 год. — — — — —	1163
Приватни огласи	

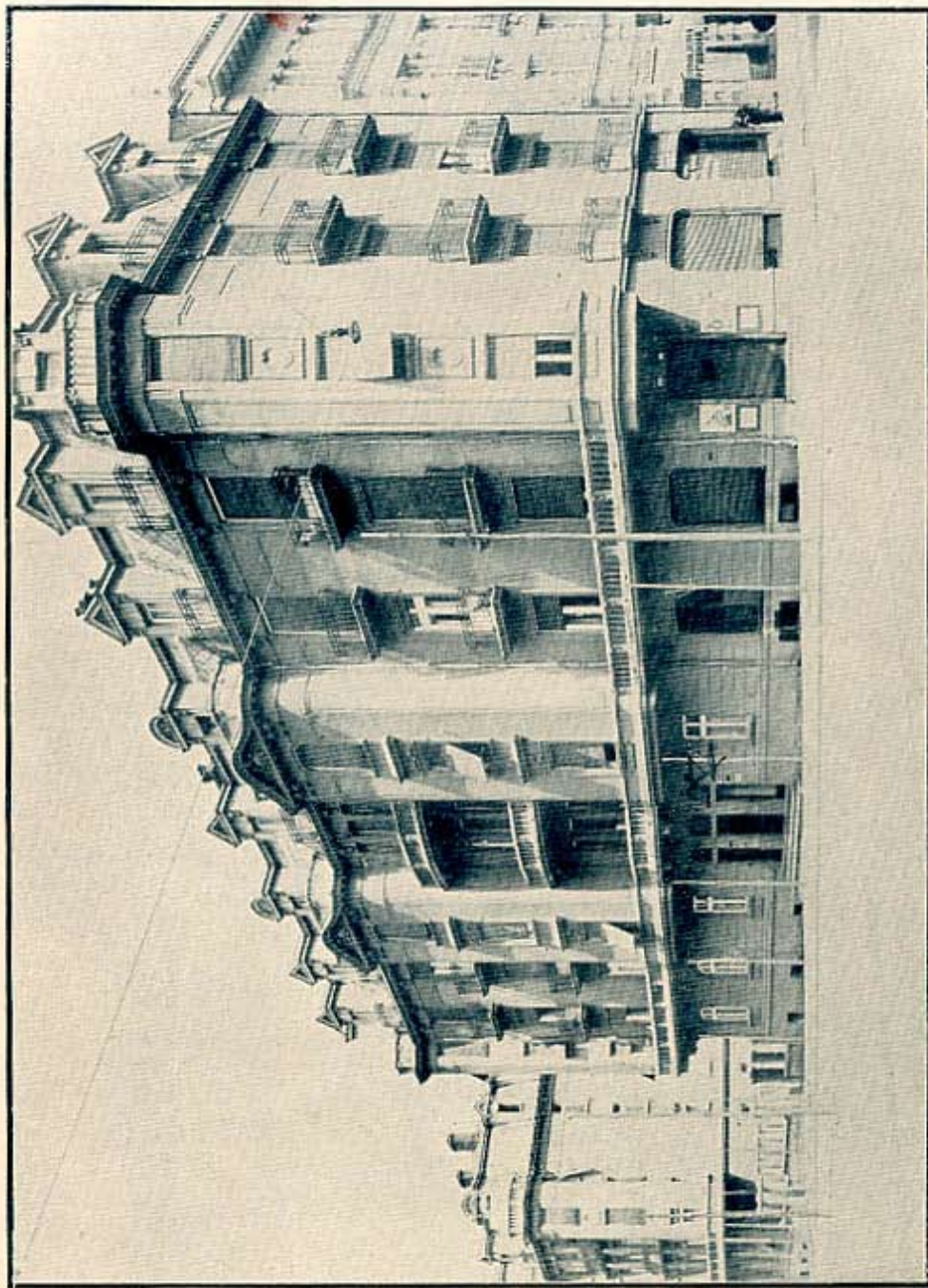
СТАРИ БЕОГРАД

Угао Босанске и Краљевића Марка улице

Слика: фото-архива „Београдских општ. новина“

НОВИ БЕОГРАД

Угао Жоржа Клемансоа и Влајковићевој улици

Слика из фото-архива „Београдских општа, ноћина“

Полномонте

БЕОГРАДСКЕ

ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

СЛУЖБЕНИ ОРГАН ОПШТИНЕ ГРАДА БЕОГРАДА

Издази аванс месечно	Београд, 1. септембар 1931.	Година XLIX — Број 17
Годишња претплата 150.— дин. За пола године . . . 80.— дин. Претплату слати на чеков, рачун бр. 54.300 Поштан. Штед. Београд	Уредник: Слободан Ж. Видаковић референт за штампу О. Г. Б.	Уредништво и администрација: улица Краља Петра број 26/III Телефон 63-27

Њ. В. Краљ Југославије Александар I — својој престоници

Његово Величанство Краљ Александар I

НИКОЛИ КРСТИЋУ, иошћпредседнику опшћине

БЕОГРАД

Суду и одбору опшћине као и свима Удружењима пресћонице учесницима свечане седнице захваљујем на чесћишћици и изјавама оданосћици и верносћици.

АЛЕКСАНДАР

Прослава десетогодишњице владавине Њ. В. Краља Југославије Александра I

Шеснаестог августа Југословенски народ имао је велико славље: спонтаном једнодушношћу у свеопштој апотеози свом омиљеном владаоцу, цела Југославија прославила је десетогодишњицу од ступања на престо Њ. В. Краља Александра I. У овом слављу предњачила је престоница, наш колико напаћени, толико велики и поносни град Београд. Како престоница, тако и цела земља, дали су овог великог дана израза својем признању, захвалности и оданости Краљу, који је за десет година владавине водио земљу мудро и са прекаљеном љубављу.

Краљ-војник, Краљ-државник, Краљ-просветитељ развио је своје велике способности у дивовској делатности на свима пољима народног живота.

Сви знамо у каквом се стању налазила земља после Великог рата а с њом и наша лепа престоница, која је највише била изложена непријатељским настртацима. Ваљало је радити, требало је градити — градити материјално, духовно и морално. Велико прегнуће било је потребно за овај многоструки рад. Указивала се потреба за великим бројем спремних, вредних и савесних радника. Поред тога требало је да и сам народ прегне да се подигне и окрепи. Али је цео покрет ваљало да води мудра глава и чврста рука. Деценија прегнућа и рада уродила је обилатим здравим плодом а успех је био велико дело Југословенског војда двадесетог столећа — Краља Александра I.

Краљ Александар велики је у рату, велики у миру. У рату је друг и брат војнику, у миру велики заштитник и отац народа.

Племенито старање Краља Александра за добро свога народа, Његова неуморна активност и велико прегнуће наилазе на признање и дивљење целе Европе. Но упоредо са великим подвизима у земљи Краљ Александар будно чува мир. И за оно настојање европски листови одају нашем Краљу пуно признање. Већ самим тим што је Краљ Александар средио прилике у својој земљи, очувао је Балкански и Европски мир.

Осећајући свестрану благодат ове владавине целокупан народ дао је израза своме

признању о десетогодишњици ступања на престо Њ. В. Краља Александра I.

Сви грађани у земљи прославили су свечано овај значајан дан а престоница, Београд, предњачила је овим манифестацијама народне захвалности, одушевљења и љубави.

Већ уочи прославе цео Београд искићен је био тробојкама. Сутрадан изашли су сви Београђани да узму учешћа у прослави. Свуда по изложима могла се видети слика Краљева у укусној декору. Нарочито су успеле светлосне декорације многих установа у центру града. Улице су зарана оживеле и живост се сваког часа повећавала. Нарочиту пажњу грађанства привукла је зграда Општине београдске, која је била за ову прилику укусно декорисана тробојкама и зеленилом. У великој дворани Београдске општине обављен је, по програму главни део свечаности. Свечана сала и обе галерије биле су испуњене учесницима прославе. Поред општинског часништва и одбора, узели су учешћа делегати свих установа и културних и добротворних друштава.

Почетак свечане седнице

Тачно у девет часова почела је свечана седница. Седницу је отворио заступник претседника Општине, потпретседник г. Никола Крстић. Г. Крстић обратио се прво одборницима, па онда гостима овим говором:

Господо Одборници Општине града Београда

Дозволите ми да отворим данашњу Свечану седницу Одбора, која је по једнодушној одлуци Суда и Одбора сазвана да на истој, поводом прославе десетогодишњице владавине нашег Омиљеног Народног Краља Његовог Величанства Александра I, дамо одушке оној радости, која данас испуњава срца свих Београђана, и да у име Београда будемо тумачи оних осећања, која ће данас бити искрено исказана широм наше Отаџбине од свих њених синова.

Дозволите пре свега да Вам прочитам телеграм, који сам овога момента добио од нашег претседника г. инж. Нешића, који се налази на Бледу, и жели овим телеграмом

да се придружи нашој данашњој прослави.
Телеграм гласи:

Блед, 15. августа у 20 часова
Потпретседнику Општине града
Београда
Господину Никољу Крстићу
Београд

На дан прославе прве деценије мудре
и срећне владавине нашег узвишеног
Владара и у тренутку када му Суд и Од-
бор заједно са грађанством горде Југо-
словенске Престонице тако једнодушно и
свесрдно указује неограничену љубав и
непромењену верност, са којом родољуби-
ви Београд чува у своме срцу свога

заједно са нама манифестују љубав Бео-
града према своме узвишеном Владаоцу.

Према тој одлуци, на овој седници Од-
бора представљене су следеће организације:
Савез Сокола Краљ. Југославије са
старешинама свих Сокол. друштава у Бео-
граду; Народна одбрана са средишним и
месним одбором; Јадранска стража са сре-
дишним и месним одбором; Црвени Крст
Краљевине Југославије са месним одбором;
Удружење Резервних официра и ратника;
Удружење Ратних Инвалида; Савез Добро-
вољаца; Четничко Удружење; Удружење
Југословенских Националних железничара;
Савез Скаута Краљевине Југославије; Стре-

Са сбечане седнице Суда, Одбора и претстабника свих организација
у Београду: заступник претседника г. Н. Крстић отвара седницу

славнога и великога Краља, хитам и ја
да се у истој љубави и оданости придру-
жим топлим жељама Београда за здравље
и дуг живот нашег љубљеног Краља и
да заједно са Судом и Одбором, којима
скромно на челу стојим, са осећајем ду-
боке и побожне захвалности узвикнем:
Да живи Његово Величанство Краљ Алек-
сандар Први, да живи Његов светли и уз-
вишени дом...

Претседник Општине града
Београда
Инж. Милаи Нешић

На данашњој Одборској седници при-
сутни су и представници свих Београдских
хуманих, културних, просветних, витешких,
националних и сталешких организација, са
којима смо заједнички израдили и целоку-
пан програм данашње прославе, јер су и сви
они у истој мери као и ми, званични пре-
ставници Општине, показали готовост, да

љачки Савез Краљевине Југославије; Удру-
жење Руских Ратних Инвалида; Југословен-
ско новинарско удружење; Савез Државних
чиновника; Југословенски женски савез; Са-
вез хуманих друштава; Југословенско У-
дружење инжењера и архитекта; Привред-
ник; Југословенска матица; Удружење глу-
маца; Југословенски певачки савез; Цркве-
но-школска јеврејска општина; Удружење
пензионера; Удружење пензионисаних офи-
цира; Лекарска комора; Српско лекарско
друштво; Апотекарска комора; Индустриска
комора; Радничка комора; Занатска комо-
ра; Инжињер. комора; Београд. трговачка
омладина; Коло српских сестара; Музичко
друштво „Станковић“; Уметничко друштво
„Џвијета Зузорић“; Београдско певачко
друштво; Женски клуб; Београдско женско
друштво; Друштво „Српска мајка“; Друш-
тво за васпитање и заштиту деце; Друштво
за заштиту девојака; Удружење домаћица

и матера; Материнско удружење; Друштво „Кијегиње Љубице“; Друштво „Кијегиње Зорке“; Јеврејско женско друштво; Дом ученица средњих школа; Друштво за заштиту слепих девојака; Југословенско друштво за чување народног здравља; Београдско друштво „Гајрет“; Женска секција Фидака; Друштво „Мајка Јевросима“; Старо католичка жупа; Југослов. учитељско удружење; Београдско учитељско друштво; Друштво коло јачаца „Кнез Михаило“; Ауто клуб; Ротари клуб; Удружење банака; Удружење ветеринара; Савез марвених лекара; Средњошколска матица; Хришћанска заједница младих људи; Југослов. Национално удружење типографских радника; Друштво „Свети Сава“; Друштво „Савинац“; Удружење „Трст-Истра-Горица“; Певачко друштво „Карађорђе“; Друштво за помагање сиротиње и сузбијање просјачења; Прва српска циганска задруга; Београдско трговачко-колонијално удружење; Друштво за унапређење насеља Краља Александра; Друштво за унапређење насеља Краљице Марије; Друштво за унапређење насеља Петра Мркоњића; Београдски фото-клуб; Хумано друштво „Добро срце“; Хумано друштво „Добра душа“; Хумано друштво „Племенита душа — дечија нада“; Дечије обданиште бр. 2.; Удружење Крајинаца; Југословенски савез молерско-фарбарских помоћника; Удружење фијакериста; Удружење носача; Удружење војно-одећних радника; Удружење београдских пиљара; Удружење Грка у Београду; Хумано друштво „Словенска потпора“; Удружење музиканата; Југословенско друштво дипломираних сестара; Манифактурно трговачко удружење; Савез државних служитеља; Дом старица-стараца Мојсијеве вероисповести; „Земгор“; Дечије обданиште бр. 3.; Народна банка Краљевине Југославије; Друштво Краљ Дечански и завод за глуво-неме; Први београдски мачевалачки клуб; Национални центар лиге „Оберо“; Удружење судија Краљевине Југославије; Женски покрет; Југословенска ложа трезвености; Југословенски филм-клуб; Југословенски Академски клуб Краљевине Југославије; Удружење погинулих и умрлих свештеника; Савез усташа и добровољаца; Адвокатска комора; Југословенски Турин клуб; Удружење настојника зграда; Трговачка комора.

Говор г. Николе Крстића, заступника претседника

Господо Одборници,

Госпође и Господо,

Данас се навршава десет година од дана када је наш херојски и љубљени Владар, Њ. Величанство Краљ Александар I ступио на Југословенски престо. Прошло је десет година испуњених напорним, че-

сто пута надчовечанским радом, на организовању и консолидовању наше младе и лепе домовине.

Док у историји мирног развика народа десет година не морају увек престављати значајан период, дотле ће у историји наше Краљевине првих десет година владавине нашег мудрог и јуначког Владара, остати за поколења која долазе као период значајних и великих дана, у којима је, кроз перипетије најразноврснијих утицаја, често пута бура, које су изгледале као да носе авет катастрофе, ударен сигуран темељ државне и националне зграде, извршено амалгамисање разједињених елемената, оријентисан правац националних стремљења, жеља и идеала.

Данашњи дан потстрекује свакога грађанина и грађанку наше лепе Југославије, да погледа десет година у назад, изврши према своме знању и способностима реви догађаја из тога доба, направи поређења са ранијим историјским периодима и сумира резултате рада на државном, културном, просветном, националном и привредном пољу, постигнуте у томе релативно кратком размаку времена. Ма како строг судија био сваки појединац, више је него извесно, да и најпростије расуђивање и најелементарније познавање факата, истиче прву декаду владавине Њ. Величанства Краља Александра I над свим историјским деценијама које је наш народ преживео у миру од прве Карађорђевог пушке, која је на почетку прошлог века објавила борбу на живот и смрт за ослобођење народа од вековног непријатеља. Кад буду ових последњих десет прохујалих година посматране из историјске перспективе, дубоко сам уверен, улога нашег Краља *Реформатора и Ујединитеља*, биће још упадљивија, његова моћ интелигенције, племенитост срца, његова државничка способност и неустрашивост у миру исто као и на бојном пољу, зрачиће сјајем легендарне личности каква се рађа од столећа до столећа.

Прослава ове десетогодишњице коју ми обављамо данас по својој иницијативи, на скроман али искрен начин, треба не само да посведочи нашем омиљеном Владару колико смо му одани и верни поданици, него и све нас да потсети на свети дуг искрених патриота према Носиоцу државне и националне мисли, чије су тежње, енергија, знање и државничка способност стављени у службу Нације.

Ми смо, поштоване госпође и господо, сведоци стварања ове државе. Откуп националне слободе и народног јединства био је несравњено већи и тежи него и у једном случају националног ослобођења на нашем континенту.

После херојских успеха наше славом увенчане војске коју је водила сигурна ру-

ка Врховног Команданта Њ. Кр. Височанства Регента Александра и Његова непоколебљива вера у праведну ствар и коначан успех Југословенске нације, и после прогласа Народног Јединства — велика тек створена Отаџбина, стајала је пред сплетом најкомпликованијих проблема који су захтевали хитно решење. Неизмерна је била срећа за младу Југославију, што је тада на своме челу имала Владаоца великог искуства и дубоког познаваоца народне душе и народних потреба. Јер, као што знате, браћо и сестре, акција нашег Краља је тесно уплетена у најзначајније године нашег државног и народног живота и пре Његовог ступања на Краљевски Престол. У 1912-ој, кад је отпочео први балкански рат за слободу Јужне Србије, те колевке средњовековне српске славе и величине. Он је, као Командант Прве Армије, стекао славу победника са Куманова и осветника Косова. У братоубилачком рату од 1913 године, кад су нас Бугари напали на Брегалници, армија Наследника Престола ишла је из победе у победу док непријатељ није био приморан да моли за мир. И онда је настало доба мира, опорављења и сређивања, доба затишја пред велику бру, која ће уздрмати свет и довести у опасност тековине савремене цивилизације. Наш седи Владар, Краљ Петар I, преморен напорним радом за добро и срећу своје домовине, оптерећен годинама, ставља у дужност, 11 јуна 1914 године, своје Наследнику Престола, да у Његово Име врши Краљевску власт. Тако, наш јуначки Краљ, ступа у Светски рат као Регент и Врховни Командант Српске војске, да је води у победу и славу, било кад туче непријатеља на Церу, Гучеву и Колубари, било када се, пред силом војска великих сила Немачке и Аустроугарске које, у по нас најтежем моменту потпомаже изненада бочна акција Бугара, повлачи кроз гудуре Албаније, те српске Голготе, на којој се наша војска показала достојна дивљења целог света, па чак и самих непријатеља; било, најзад, кад на челу својих победничких и ослободилачких трупа, пробија непријатељски фронт на Добром пољу, пресеца гвоздени ланац око поробљене Србије, да за непуну два месеца долети у свој опустошени Београд, донесе ослобођење нашој браћи преко Дрине, Саве и Дунава, и прокламује јединство Срба, Хрвата и Словенаца у једну јединствену и недељиву државу.

У тим најтежим и најкритичнијим данима, Он је био и војсковођа и државник неупоредивих квалитета. Кроз те тешке дане Он је успео да сиђе у дубине народне душе, да је упозна до танчина, и постане персонификација народних тежњи, народних потреба и народних идеала. Кад је

Његов Славни Отац, блаженопочивши Краљ Петар I Велики Ослободилац, заклопио своје уморне очи пошто је, као Владалац, испунио мисију на тако величанствени и дивљења достојан начин, Југославија је добила Владаоца већ опробаног и на бојном пољу и у вођењу државних послова. То је била као што сам напред рекао та њена велика срећа, у тренутку када су на дневном реду били комплекси нерешених проблема, који су захтевали хитно решење. Са колико вештине и државничке мудрости Краљ Александар приступа њиховом решавању!

Полазак поборке у цркву Александра Невског. На челу поборке су г.г. п-председник Никола Крстић, заступник председника Београда и Исидор Протић, кмет-прабник

Наша држава добија своје проширене границе, у међународној заједници стиче завидан положај, њена одбранбена снага почиње да расте, порушена Србија полако се опоравља, наше море прима посете странаца, као доказ довољне безбедности и реда у земљи, трговина и занатство добијају врло велики полет, у земљи се доносе први закони о радничком осигурању који су израз најнапреднијег схватања и у науци и у пракси. Идејно јединство се, кроз читав систем нових закона, спроводи у дело. Југославија добија своју форму и свој израз по цену великих напора на консолидовању прилика у држави и уређењу земље.

Нажалост, док се тако ишло к циљу погађањем и компромисима између политичких странака, супротности у погледима и схватањима тих истих странака долазиле су све више до изражаја, да се доцније дегенеришу у страсти из којих су се назирали елементи раздора. Југославија, тако рећи тек ослобођена и уједињена, постаје поприште разбукталих страсти, и почиње мирном грађанину унутра и пажљивом посматрачу споља, пружати мутну слику политичке плиме и осеке, страначких палета

и уступака. Психолошки живот наше нације лично је тада на површину узбурканог мора, којом се играју обесни ветрови. У томе вртлогу политичких несталности, земљотреса којима је било тешко одредити епицентар, постојала је једна јединица личност као ослонац, сигуран и у данима највећег страха, последња и највећа нада целе нације која се забринуто питала, докле ће државни брод лутати кроз бучне таласе политичке стихије, која је беснела на тлу Југославије. Тај ослонац, једино још сигуран и непољуљан, то место одакле се очекивао спас у последњем тренутку, био је Престо и на њему праунук Карађорђевић, син Краља Петра Великог Ослободиоца, узданица целог нашег народа и, што је нарочито важно, узданица и свих тада завађених и у коштац ухваћених странака и политичара. У последњем тренутку, кад се даље није могло, ако се није желело још горе, ако се и горе могло замислити, дошла је искрена и одлучна реч Владаоца. Народ је разумео ту реч, схватио је сву искреност са којом му је била упућена, и одлучност коју је озбиљност тога тренутка налагала. Историјар ће то записати крупним словима у повесници Југославије. Наша држава доби своје природно име, солидну административну организацију, исти закони завладаше на дотле подељеним законодавним подручјима. Нација, као резултат државничке мудрости свога Владаоца, доби своју државну и националну политику одређеног правца за деценије и векове који долазе. Колико је стрпљења, напора, одлучности и пожртвивања требало имати за један овакав историјски гест далекосежних последица не треба овде нарочито наглашавати.

Незамерите ми што овде само додирујем најважније моменте из десетогодишње напорне али и срећне владавине нашег љубљеног Краља. Ако би пошли и у детаље било би лако показати, да је акција нашег Владаоца улетена у сва напредна прегнућа не само државног, него и комуналног и културно-просветног, националног и хуманог рада. За модеран великоварошки изглед нашег данашњег Београда дугујемо на првом месту захвалност иницијативи самог Владаоца. Његова брига је ишла од наше универзитетске омладине, којој је подигао велелепни Дом и тиме обогатио Престоницу једном дивном палатом, па преко средњошколаца, којима у овој години ствара Дом на Топчидерском брду, до најсиромашнијег грађанина. Јер, не заборавите браћо и сестре, нека не заборави грађанство Престонице, да и уређивање Топчидерског парка о државном трошку и стварање зеленог појаса од савске до дунавске обале пошумљавањем, дело је Краљеве иницијативе. Та плућа Београда, данас проширени

Топчидерски парк и Калемегдан, и у блиској будућности још више пошумљена непосредна и даља околина Београда, служиће баш тим најширим слојевима радног грађанства Престонице у данима одмора и излетишта. За ових десет година, није било ни једног већег комуналног рада у Београду за који се није наш Краљ и лично интересовао. Под његовом владавином Престоница добија модерне улице које се испуњавају зградама са више спратова. Водовод и Електрична централа, та два највећа општинска предузећа изразито комуналног карактера, развијају се са порастом вароши, територијално и по броју становништва, у циљу што потпунијег задовољења како приватних и индустријских потреба града тако и потреба јавног саобраћаја и јавне хигијене. У исто време општи стандард живота, без обзира на класе и сталеже, осетио се подигао. Потребе појединаца не само за чистом, лепо калдрмисаном и асфалтираном улицом, него и за већим комфором у самој кући, немају скоро никакве сличности са истим потребама грађанства предатног Београда. Да задовољи те потребе, Општина је, за протеклих десет година, вршила своју дужност у границама економске могућности којима су поједине општинске управе, у своје време, располагале. — Упоредите стање садањих модерних зграда за основне школе, и њихов број са предатнима, па ће вам одмах бити јасан резултат рада на просветном пољу. На пољу здравственог и социјалног старања направљен је исто тако велики прогрес. Наш град располаже данас солидном санитетском службом не само за притицање у помоћ сиромашном грађанству које погоди болест, него и за развијање широке акције превентивног карактера против немани разних болести. У Београду, најзад наилазите на читав систем хуманих друштва, чија је делатност, за ових десет година, развијана у сарадњи са општинским органима, постигла осетну заштиту мајке и детета најсиромашнијих слојева. Додајте овоме два модерна радничка склоништа па да имате приближно јасну слику постигнутог прогреса за тако кратко време. Упоредите садање модерне пијаце и хигијенске прилике на њима, као и садању хигијенску прераду меса, са оним што смо раније имали, да би могли оценити и у томе правцу разлику Београда од пре десет година са данашњим.

Београд се, браћо и сестре, за ово кратко време америкашки развио. Зидање мостова, који ће за две године ефективно везати престоницу са Панчевом и Земуну, даће нов полет привредном Београду и учинити га једним од најзначајнијих центара овога дела Европе. За владе нашег великог Краља, као што видите, Београд из основа

мења своју материјалну физиономију. 1910 год. варош од 90 хиљада становника, он је, на почетку владавине Његовог Величанства Краља Александра достигао број од 111 хиљада, да данас, на завршетку Краљеве десетогодишње владавине, покаже, на последњем попису, импозантну цифру од преко 241 хиљаду становника. Када се Београд, у својој прошлости, брже развијао? Никад! Ми смо дужни, браћо и сестре, дужни својој рођеној савести, да констатујемо на данашњи дан, да у пркос привредне кризе која притискује све градове и народе широм земљине површине, ових десет година владавине Њ. В. Краља Александра I, престављају у историји наше сада велике и моћне државе, а на посе у историји нашега града: десет златних година напретка и процвата. Као преставници Београда и његових културних, просветних, хуманих, националних и сталешких организација, тумачећи осећања свег захвалног становништва, кликнумо у знак захвалности, из дубине наших срца: Хвала Ти Краљу наш, живео и срећно владао још деценијама овом светом Југословенском грудом!

Та топла и из срца поникла захвалност чуће се данас широм целе Краљевине, како у варошима тако и у селима, како у богатим и раскошним домовима, тако и у малим сељачким колебама, где живи и поште-ним трудом зарађује свој дневни хлебач вредни Југословенски грађанин, спреман да на први позив свога Владаноца буде уз њега и свој живот положи, ако треба, за част, слободу и славу свога Краља и своје Отаџбине!

Кроз неколико десетина минута отпочеће свето благодарење у свим Београдским богомољама за дуг живот и срећну владавину Великог Краља Ујединитеља. И они који буду могли присуствовати служби Божијој у Храму своје вероисповести, као и они који се буду нашли у своме дому или на улици, на звук звона и молитву свештеника свих вероисповести, окренуће, као захвални синови и убеђени патриоти, своје очи плавом београдском небу, које је ви-дело толико страдања и крви под зидинама нашег гордог града и упутиће Свемогућем Творцу Света своју топлу молитву за нашег Краља и Његов Краљевски Дом. Пре него што поћемо и ми у Свети Храм, не само да извршимо своју свету дужност него и да задовољимо једну дубоку душевну потребу, узвикнимо из дубина наших срца, у знак дубоке захвалности, пуног признања и неизмерне љубави:

Живео наш омиљени Народни Краљ Ујединитељ Александар Први!

Живела славом увенчана Династија Карађорђевића!

Госпође и господо,

Пошто се на данашњи дан наш Узвишени Владалац не налази у својој Престоници, наставља г. Крстић, то Вас молим да саслушате телеграм, који ћемо са данашње Свечане седнице поздравити Његово Величанство Краља:

Његовом Величанству Краљу Југославије Александру I.

Блед.

Поздравни телеграм Њ. В. Краљу

Данас када захваљујући југословенски народ прославља десет година од како је Ваше Величанство ступило на Престо својих славних предака, чланови Суда и Одбора Ваше личне престонице и преставници свих београдских хуманих, културних, просветних, витешких, националних и сталешких организација, сакупљени у свечану седницу Суда и Одбора општине града Београда, срећни су да у своје лично име и у име целокупног становништва престонице, као верни и дубоко одани Краљеви поданици, поздраве Ваше Величанство, под чијом је срећном владавином наша Велика Отаџбина добила своју сигурну организацију, своју националну и државну политику за деценије и векове који долазе, а Београд, Ваш престони град, постигао у својој историји досад незабележен напредак.

Нека свемогући Господ, који је сачувао Ваш народ кроз векове робовања и страдања, штити Ваше Величанство и подари захвалном и оданом народу Југославије да прославља и педесетогодишњицу Ваше плодноне и срећне владавине.

Живео наш омиљени народни Владалац, Краљ Ујединитељ, Александар I. Живео славом увенчани Дом Карађорђевића.

Заступа Претседника
Суда и Одбора Општине града Београда
Потпретседник,
Никола К. Крстић.

Кад је г. Крстић прочитао овај поздравни телеграм, сви учесници прославе одазвали су се одушевљеним трократним узвиком: Живео! Живео Краљ! Живео!

Госпође и Господо,

Пре него што одавде сви заједно поћемо у поворци на Благодарење у цркву Св. Александра Невског, изволите чути имена г. г. одборника и чиновника Општине, који ће у име Општине присуствовати Благода-рењу у Богомољама осталих вероисповести: Цамија:

Г. одборник: Михајло Ђурић
Директор: Д-р Драг Ђулизибарић
Синагога у Космајској улици:

Г. одборник: Таназије Здравковић
 Шеф: Инж. Хуго Розенцајг
 Синагога у Кр. Петра улици:
 Г. одборник: Светозар Гођевац
 Директор: Д-р Сергије Рамзин
 Католичка црква у Крунској улици:
 Г. одборник: Клементије Букавац
 Директор: Миодраг Игњатовић
 Католичка црква у Хаџи-Мелентијевој улици:
 Г. одборник: Ђура Бајаловић
 Директор: Инж. Огњан Кузмановић
 Католичка црква у Поенкаревој улици:
 Г. одборник: Милован Матић
 Директор: Инж. Лазар Швабић
 Старо-католичка црква у Душановој улици:
 Г. одборник: Д-р Александар Лeko
 Управник Трошарине: Михајло Вељковић
 Протестантска црква у Вука Караџића улици:
 Г. одборник: Димитрије Станчуловић
 Управник водовода: Инж. Слободан Петровић.

Госпође и Господо,

По утврђеном програму после Благодарене присусти преставници организација отићиће у Канцеларију Маршалата Двора да се у име својих удружења упишу у Дворску књигу.

Захваљујем у име Суда и Одбора свима организацијама које су на данашњој свечаној седници биле представљене својим изасланицима.

Објављујем да је данашња свечана седница Суда и Одбора Општине града Београда закључена.

Говор председника г. Н. Крстића поздрављен је снажним аплаузом одушевљења.

По свршетку седнице, сви учесници образовали су поворку са претставништвом Суда и Одбора Општине на челу и отишли су корпоративно у цркву Св. Александра Невског на благодарење.

Свечано благодарење у цркви Св. Александра Невског

Црква је била препуна и велики број грађана који је желео да узме учешћа у овој значајној прослави морао је да отстоји благодарење пред црквом.

У цркви десну страну заузела је влада с председником Ђенералом г. Живковићем на челу. Од чланова владе били су г. г.: Д-р Маринковић, Д-р Српкић, Ђенерал Стојановић, г. Радивојевић, г. Љотић и министар двора г. Јевтић. Затим: г. Д-р Нинко Перић председник Држ. савета, Д-р В. Митровић, ректор Универзитета, г. Игњат Бајлони, гувернер Народне Банке, г. Д-р Душан Суботић, председник Касационог суда, г. Б. Гавриловић председник Акад. наука, проректор г. Д-р Ч. Митровић, г. П. Лукић, помоћник Министра унутрашњих послова са инспекторима г. г. Антићем, Будимировићем и Ђорђевићем. Онда је заузео места општински Суд и Одбор с претставницима београдских друштава, ко-

ји су заједно дошли са свечане седнице Општинског Одбора. На челу су били г. Никола Крстић, потпретседник, заступник претседника Општине и г. И. Протић кмет-правник.

После благодарења: излази из цркве председник Краљевске Владе Ђенерал г. Петар Живковић са члановима Владе

Леву страну цркве заузео је официрски кор. На челу су били Ђенерали г. г. Војислав Томић, командант Београда, Станојловић, Стајић, Обрадовић, Костић, Теовибашић, ађутанти Њ. В. Краља, генерали г. г. Вељковић и Павловић и пуковник г. Сабић.

На благодарењу је учествовао Њ. Св. Патријарх г. Варнава, с нишким епископом г. Доситејем, ректором приземске богословије архимандритом г. Поповићем, са седам свештеника и два ђакона.

Говор Њ. Св. Патријарха

По свршеном благодарењу Њ. Св. Патријарх одржао је са амвона говор о значају овога дана и о личности Њ. В. Краља. Говор Патријархов гласи:

Не памти наш народ од свога историјског постанка, да му је био епохалнији дан, него што је данашња прослава десетогодишњице ступања на престо нашега Узвишенога и Великога Краља Александра. Данас је цео наш народ, као никада до сада, окупљен око свога омиљенога Краља и обасипа га искреном љубављу и оданошћу са тврдом решеношћу да ће ићи стопама свога мудрога Владара.

Задобити народну љубав до овога степена значи бити правим народним Краљем. Такав је наш Краљ. Цео његов живот и рад јесте оваплоћена љубав према народу и отаџбини. Ретко је који владалац у историји освојио путем љубави и преданог рада срца свога народа, као што је то по Божијој милости успео наш Краљ. Обларен од Бога свима особинама човекољубља и потребним народном владару врлинама, наш је Краљ цео такав, јесте и биће моћни

стожер уједињенога народа у великој Југославији. Данашње уједињење нашега народа јесте стварност за којом су вековима тежили највећи духови нашега народа. И Богу је било угодно, да остварилац ове идеје буде наш Краљ Александар, коме је цео наш народ са свагдашњим поуздањем поверио своју судбину.

У току ратова ми видимо нашега Краља, заједно са Његовим Узвишеним Родитељем Краљем Петром, како дели судбину свога народа. Његове бриге су народне бриге. Само таквим схватањем своје Краљевске улоге Краљ је могао победоносно са Божијом помоћу извести свој народ из велике пустиње страдања и неслоге и довести га до васкрсавања и уједињења у данашњу моћну Југославију. Дуги десетогодишњи период неуморнога стваралачкога рада нашег Краља, коју десетогодишњицу најсвечаније прослављамо, рекло би се да је кратак по броју година, али је значајан и велики по надчовечанским напорима и неуморном изградитељству нашег Краља, да се срећно приведе крају народно јединство у народној држави Југославији. И заиста данашњи епохални дан беспрекорне манифестације љубави и оданости свеколиког народа своме Краљу — јесте највећа земаљска награда за једнога владара. Све муке и невоље нашег Краља данас су овом спонтаном народном манифестацијом ублажене. Данас ће се још једанпут уверити наш велики Краљ, да је Његов народ уз Њега и да ће му остати у љубави и оданости непоколебљив и готов на све жртве, које би од њега Краљ затражио у интересу народне целине и отаџбине. Наш је народ поносит што има великога и моћнога Краља Александра, који мудро руководи свима државним пословима у духу Његових далековидних схватања народно-државних интереса у садашњости и далекој будућности.

Нека нам Га Господ Бог благослови здрављем и дугим животом те да продужи Његову срећну владавину на славу династије Карађорђевића и срећу и напредак народа. Живео Њ. В. Краљ Александар Први!

Сви присутни одазвали су се покличу патријарховом са трократним: „Живео!”

После говора претседник владе Ђенерал г. Живковић пришао је Патријарху и целивао крст. Пришли су сви министри па онда

остали и целивали крст. За то време дељена је нафора а хор је певао „Многаја љета”.

По свршеном благодарењу грађанство је одлазило у двор да се упише у књигу, која је била целог дана на расположењу.

У католичкој цркви Христа краља служена је велика миса у 10 ч. Црква је била испуњена грађанством свих друштвених редова. Присуствовали су миси: папски нунције г. Пелегринети са саветником нунцијатуре г. Пачинијем. Од министара били су г. г. Прека, Шибеник и Сернец, помоћник Министра Иностраних послова г. Лујо Бакотић, претставници београдске општине: заступник потпретседника одборник г. Клементије Букавац и в. д. директора Општег одељења г. Миодраг Игњатовић.

Службу је вршио г. Д-р Вагнер, жупник, уз помоћ надбискупског тајника оца Јустина Шелера и Д-р Ива Маричића.

Пошто је велика миса завршена отслужено је благодарење. Отпевано је „Тебе Бога хвалимо” и „Молитва за Краља”. На крају са оргуља су одјекнули звуци народне химне.

Одржане су службе и благодарења у евангелистичкој цркви у цамији и у синагогама. Све престоничке богомоље испунили су одањни и захвални поданици Њ. В. Краља Александра. У свакој од ових богомоља било је и званичних претставника.

У Маршалату Двора било је целог дана уписивање у књигу, а поред тога Маршалат је примио огроман број телеграма-честитака како из целе земље, тако и из иностранства.

По свршеном благодарењу војне музике приредиле су концерте за народ на Теразијама и у Карађорђевом парку.

Београдска радио станица извршила је пренос Одборске седнице Београдске Општине и онда свечаног благодарења у цркви Александра Невског, потом одабран програм за своје претплатнике и слушаоце на Калемегдану.

Општина Београдска дала је на неколико места ручак сиромасима.

Становници Јатаган-мале нису изостали: прославили су одушевљено десетогодишњицу ступања Краљевог на престо народним весељем и игранком, који су трајали преко целог дана.

Увече Београд је био сјајно осветљен. Реке разнобојне светлости, сливајући се и преливајући, давале су захвалноме граду чаробни изглед радости.

Београдски водовод

пре и данас

I

Међу најважнија питања комуналне политике спада водовод. То је битна потреба свакога града. Без добро уређеног водовода не може се ни говорити о доброј комуналној политици једне градске општине.

За добро вођење политике водовода треба:

1. грађанство да је снабдевано у свако време довољном количином воде;

2. вода да је по свом хемијском саставу нешкодљива за људски организам и да је питка;

3. цена воде да је тако калкулисана да грађанство и привреда Општине могу да је поднесу без већих материјалних жртава, с једне стране, а с друге, да приходом од продате воде Општина може да покрије своје трошкове око водовода;

4. водовод не сме да има ограничен капацитет, према текућим потребама, него да је од њих напреднији бар за 10 година.

То би биле основе добро уређеног водовода. Свака од њих садржи у себи комплекс питања, која су за сваку Општину различита. У колико поједина Општина успе да сва та питања повољно реши, у толико она води добру или рђаву политику водовода.

Поред ових битних потреба добро вођење политике водовода од стране Општине, постоји и други исто тако важан услов, а то је: да се грађанство строго придржава одредаба које су условљене — у овом случају прописане — да водовод може несметано напредовати. Те обавезе грађанства према Општини разликује се међу појединим Општинама, у колико се разликује обавезе саме Општине да грађанство снабде добром водом. Чим је Општина изложена већим материјалним издацима за добро спровођење политике водовода, тиме је и грађанство обавезно према Општини да је више материјално потпомаже. Водовод није ништа друго него установа чија је сврха да снабде грађанство у потребној количини добром водом, уз што повољнију цену.

Општина, као једна врста веће организације грађанства, добро вођеном полити-

ком водовода испуњава једну од најсветијих својих дужности према грађанству. Да се створе услови за повољну политику водовода, Општина, као и грађанство дужни су, да питање водовода увек најбудније прате, јер водовод није установа којој је довољан темел, него нарочита врста живог организма. Вода се не сме зауставити, она по својој природи мора да отиче, — у овом случају онде где се осећа њена потреба. Сваки и најмањи застој, било са стране Општине или грађанства, одјекује и његове жртве могу да буду неоправиме, ако се у прави час не помогне.

II

Београд у питању водовода није био најбоље среће. Једна од највећих сметњи је његов географски положај. У хоризонту од око 30 километара нигде се до данас није могла пронаћи довољна количина изворске воде за његово снабдевање. Тиме је питање водовода за Београдску општину наишло на сметње у самом почетку стварања идеје о водоводу.

Још 1880 питање водовода било је на дневном реду Београдске општине. Тада се помишљало, да се закључи један зајам, који би био довољан да се спроведе водовод. Та се идеја врло брзо напустила. За време Д-р Владана Ђорђевића, као претседника Општине, 1884 године, то се питање поново проучава. Овога пута бива први пут и представништво Београда, о томе обавештено и од тада питање водовода није скидано с дневног реда. Законом од 13. јуна 1884. године било је одређено да се наплаћује трошарина, а приход од ње да служи за подизање водовода.

Већ 17. октобра Општински одбор исте године закључује да се приступи извођењу тога Закона, и образује комисију, која ће у иностранству да проучи питање убирања трошарине и питање водовода. У новембру 1885. године комисија је у своме извештају, који је поднела Одбору, нагласила, да се за београдски водовод има тражити изворска вода; ако се не би нашла изворска вода, да се приступи комбинацији изворске с подземном водом; а само у крајној нужди, каже се

у извештају, ако се ни једним од ових начина не би могле подмирити потребе, да се изradi пројекат за савски водовод са цедилима (стр. 19 „Ванредна седница Одбора Општине београдске” — Београд, „Београдске Општ. Новине” од 1888 г.). На темељу тога алтернативног закључка приступило се првом испитивању. Тада је први покушај око грађења изворске воде пропао за увек; остало је само друго, и то да се пронађе подземна вода. Тако је дошло до идеје испитивања Макиша.

У извештају „Сталног техничког одбора за истраживање воде” износи се претпоставка да „пошто са велике површине београдске околине, која образује слив неколико речица, мора знатна количина воде да понире у земљу и да некуда одилази — морало се веровати: да се велики део воде у Макиш слива не само по површини, него и испод ње”. „Сем тога, преко целог Макиша равномерно је распрострањен непробојан слој уме, који нигде не дозвољава да се у подземну воду сацеди атмосферска вода”. То су били закључци који су диктовали да се приступи испитивању Макишког поља, као једине могућности за решавање питања Београдског водовода. Комисија је приступила бушењу најпре у Мокролушкој долини.¹⁾ После извесног испитивања комисија поднесе извештај да у Мокролушкој долини није постигнут позитиван резултат и предлаже, да се Београд снабде савском водом. образује се друга комисија да поново приступи копању код Вшетечковог млина, али је и то остало без резултата. Најпосле је тај рад поверен Оскару Сирекеру који је утврдио, „да се са сигурношћу може узети да ће Макиш дати довољно воде за Београд” (стр. 143. „Београдски водовод” — Београдске Општ. Новине).

У новембру 1885 године били су готови сви пројекти за изградњу водовода, а већ 1886 Одбор је закључио, да се водовод, канализација и осветљење изврши путем концесије. Конкурс је био отпочео почетком 1887 године. За конкурс ни један понуђач поднео детаљан план и техничке услове. Уз то су сви понуђачи препоручивали савску воду, док се конкурсом тражило да се вади подземна вода из Макиша. Комисија је одбила све понуде, али Одбор општински, по крају тога, решава да се водовод дај оноемо ко нуди најповољније услове.

1894 године београдски водовод се реорганизовао. Тадашњи председник Општине, Михаило М. Богичевић, учинио је све што је могао, да београдски водовод одговори сво-

ме циљу. Међутим стање је било врло неповољно. 30 јуна те године председник је добио тужбу од Команданта Београда, да „у граду ни на једној чесми нема воде” (стр. 5 „Београдски водовод”). Београд је тада имао око 60.000 становника (1890 — 54.250). У свему је било 3500 водених веза, а највећа дневна потрошња била је 3000 м³ воде. Али, према извештају комисије, која је проучавала београдски водовод, „цела инсталација водовода, у целини узев, носила је тип једног провизоријума; све је било грађено само за прве потребе без обзира да ли ће бити довољно за будућност и докле”. Тадашњи председник Општине образовао је једну комисију, која је, тада, први пут, питање водовода детаљно проучила.

Ова је комисија констатовала да цео терен око Макиша може да даје 14—23.000 куб. метара воде дневно. И ако велики део од те воде циркулише кроз саме пукотине, ипак се може просечно експлоатисати 5 до 8 хиљада куб. метара воде дневно (данас се црпе двојном више). То је било довољно да се уочи слаба организација водовода, јер максимум потрошње није премашавао 3000 м³ дневно, а ипак воде, у највише случајева, није било.

Али не само да воде није било у довољној количини, него она ни хигијенски није одговарала здравој води. Комисија се изразила да се вода из београдског водовода може употребљавати „за пиће и осталу домаћу потребу по нужди” (стр. 91 „Београдског водовода”).

Плод свега тога био је да се приступило новој изградњи бунара, да се посветила много већа пажња при филтрирању и одгвожђавању воде, и да се поново појавило питање искоришћавања савске воде.

III

За време рата, Београдски водовод претрпео је, као и цела престоница, много. Било је момената кад је бивао потпуно затворен, те су се грађани служили савском водом, или су доносили воду из великих даљина. Једном речју, његов редован рад за време рата био је заустављен. Тек после рата Београд, а са њим и водовод, ступа у нову фазу живота. Одмах се приступа његовом реновирању, реорганизовању, и што је најважније, његовом проширењу. Становништво престонице толико се умножавало, да је претила сваког дана опасност да ће град остати без воде, ако се о томе не буде водило строго рачуна. Да се у томе успело до максимума, не може се рећи, јер је водовод, као и цела комунална политика Београдске општине, био под утицајем политичких трзавица које су тада владале. Како се која управа смењивала, она је мењала и систем рада Општине,

¹⁾ Г. Жигмонди, који је допутовао у Београд 20-III-1885 г. да означаи она места где може да буде вода, поднео је извештај, на чијем темељу је Одбор јединогласно закључио, да се изврши бушење на местима која је Жигмонди означаио.

што је кочио рационалан и брз напредак предузетих радова. Београдски водовод користио се много тиме, да су највећим делом нове инсталације долазиле из Немачке, на рачун репарација, чиме је било омогућено, да се он, поред свих постојећих сметњи, изгради, и тако грађанство обезбеди водом.

У техничком погледу данашње стање (у 1931 год.) београдског водовода је ово: београдски водовод има две одвојене мреже:

- 1 — мрежу пијаће воде,
- 2 — мрежу речне воде за прање улица и индустријске сврхе.

А. ПИЈАЋА ВОДА.

Пијаћа вода добија се једним делом из подземне воде савског алувијума у Макишу, другим делом од речне савске воде.

1. **Речна вода**, која после прераде, филтровања и стерилисања хлором, постаје пијаћом, узима се из реке Саве око седам стотина метара узводно од врха Аде Циганлије. Инсталација за црпке налази се у Макишу поред друма Београд—Обреновац; вода из Саве претаче се најпре једном натегом у централни бунар одакле је центрифугалне црпке захватају и потискују кроз дрвену цев на таложнике на Белим Водама.

Дрвена цев је пречника 800 мм. а дужи-на 4200 метара.

Укупна манометарска висина је око 14 м.

Инсталација за пребацивање савске воде на таложнике на Белим Водама састоји се из ових машина:

Две електричне центрифугалне црпке за: 150 л/сек.; 13 м. манометарске висине; 950 обрта у минути.

Електро мотори су од по 25 kW за 3.380 V. 50 Н.

Један агрегат: центрифугална црпка директно куплована за Дизелмотор.

Црпка је 300 л/сек.; 13 м. манометарске висине; 700 обрта у минути.

Дизелмотор од 70 к. с. са 6 цилиндера без компресора.

Један агрегат: црпка за вакум, за 90% вакума, директно куплована за електромотор од 11 kW за 3.380 V. 50 Н.

Један агрегат: црпка за вакум за 90% вакума, преко покретног куплунга везана за Дизелмотор од 70 к. с.

Један трансформатор од 100 kW за примарну струју 3.600 V. и секундарну 3.380.220 V. 50 Н.

Инсталација је у стању да пребаци на Беле Воде 20000 м³ речне воде за 24 часа.

На таложницама на Белим Водама речна вода се бистри помоћу раствора алуминијум-сулфата и амонијачне соде.

После бистрења вода пролази кроз брзе пешчане филтре.

Филтарска површина 6×32 м² т. ј. 192 м².

Прање филтара врши се једанпут дневно обратном струјом стерилне воде под притиском и струјом компримованог ваздуха. Прање и матурација филтра трају 15 до 20 минута, при чему се употреби 180 до 240 м³ воде и 220 до 300 м³ ваздуха за сваки филтар, односно за сваких 32 м² филтарске површине.

После филтровања вода се стерилише помоћу хлора.

За ово служе два апарата Клоратор; један за 400 грама хлора час, други за 1550 грама хлора час.

Доза хлора одређује се према потреби на основу резултата свакодневних хемијских и бактериолошких анализа воде; доза хлора креће се између 0,2 и 0,6 милиграма на литар.

Филтрована и хлорисана речна вода скупља се у басен чисте воде у коме се сусреће са филтрованом подземном водом те мешавином ових двеју вода различитог порекла образује пијаћу воду.

Инсталација за речну воду прерађивала је у месецу јулу 1930 до 20.000 м³ на дан, те тиме достигла границу свога капацитета.

2. **Подземна вода**, добија се из дубоких слојева савског наноса у Макишу, помоћу филтрујућих бунара. Просечна дубина бунара је 28 до 30 м., а капацитет просечно 8 до 10 литара на секунд.

Бунари су повезани натегама за центрифугалне црпке, на следећи начин:

1. Група:

Један агрегат центрифугална црпка директно куплована за електромотор на вертикалној осовини, за 50 литара на секунд и 27 м. укупне ман. висине. Мотор је од 30 к. с., са 1220 обрта у минути, за 3×380 волти, 50 периода.

За црпку су везана три бунара: № 10, 11 и 12.

II. Група:

исто као I; везани бунари су № 13, 15 и 16.

III. Група:

исто као I и II; везани бунари: № 17 и 18.

IV. Група:

Садржи: један агрегат: центрифугална црпка за директно купловање за електромотор на вертикалној осовини; за 80 лит./сек. и 27 м. укупне манометарске висине.

Један агрегат: хоризонталне центрифугалне црпке везане преко каиша за електромотор за 80 л./сек. при 27 м.

Везани бунари № 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31 и 32. Свега 13 бунара.

Ових 22 бунара укупно дају око 14.000 м³ воде за 24 часа.

Подземна вода се на инсталацији на Белим Водама излаже ваздуху на тај начин што се разбија у танке млазеве да би се ослободила садржаја гвожђа. Талог оксида

гвожђа остаје на дну таложнице, а вода пролази кроз брзе пешчане филтре.

Филтарска површина $8 \times 32 = 256 \text{ м}^2$.

Филтри се перу једанпут дневно, обратном струјом стерилне воде под притиском и струјом компримованог ваздуха. Прање и матурација филтра као и код филтара за речну воду.

Филтована вода скупља се у басен чисте воде и у њему меша са речном водом, као што је горе речено.

Данашњи капацитет инсталације за подземну воду је око $14.000 \text{ м}^3/24 \text{ часа}$.

3. Издизање воде у мрежу и резервоаре.

Пијаћу воду из басена на Белим Водама захватају црике и потискују у варошку мрежу.

Машинска инсталација на Белим Водама садржи следеће:

ИНСТАЛАЦИЈА БЕЛЕ ВОДЕ

1. — Батерија стабилних парних котлова за прегрејану пару за радни притисак од 8 атм. загrevне површине $80,0 \text{ м}^2$.

2. — Батерија стабилних парних котлова за прегрејану пару за радни притисак од 10 атм. загrevне површине $150,0 \text{ м}^2$.

3. — Батерија стабилних парних котлова за прегрејану пару за радни притисак од $12,0 \text{ атм.}$ загrevне површине од $294,0 \text{ м}^2$.

4. — Два агрегата: клипне пумпе са двогубим дејством везане за парне машине; пумпе су за 50 л./сек. при $90,00 \text{ м.}$ укупне манометарске висине; парне машине су система „Тандем“ од по 75 к. с. са цилиндрима за високи и ниски притисак, са вентилским крмилом и кондензацијом, за 50 обр. у мин. (фабрикат Г. Куху Штутгарт, пуштене у рад 1892 год.)

5. — Два агрегата: олунцер пумпе са двогубим дејством директно везане за парне машине:

пумпе су за 100 л./сек. при $90,00 \text{ м.}$ укупне манометарске висине; парне машине су система „Тандем“ до по 150 к. с. са цилиндрима за високи и ниски притисак са вентилским крмилом и кондензацијом за 65 обр. у мин. (фабрикат Г. Куху Штутгарт, пуштене у рад 1906 године).

6. — Један агрегат: клипна спороходна пумпа типа Ворсингтон везана за парну машину са двогубим дејством од 50 к. с. без кондензације, пумпа је за 80 л./сек. и $25,00 \text{ м.}$ укупне висине дизања.

7. — Један агрегат: центрифугална пумпа директно куплована за електромотор: пумпа је за 320 л./сек. при $80,00 \text{ м.}$ укупне манометарске висине при 960 обр. у мин. ; мотор је 3-фазни асинхронни од 570 kW за $3 \times 6000 \text{ в.}$ 50 периода.

8. — Један агрегат: центрифугална пумпа директно куплована за електромотор:

пумпа је за 100 л./сек. при $80,00 \text{ м.}$ укупне манометарске висине, при 1440 обр. у мин. ; мотор је за 200 к. с. $3 \times 380 \text{ в.}$ 50 периода.

9. — Један агрегат: вакумпумпа за 90% вакума директно куплована за електромотор од 7 к. с. $3 \times 380 \text{ в.}$ 50 периода.

10. — Један агрегат: вакумпумпа за 90% вакума везана преко кајшија за електромотор од 11 kW $3 \times 380 \text{ в.}$ 50 периода.

11. — Један агрегат: центрифугална пумпа од 50 л./сек. за укупну манометарску висину од $27,00 \text{ м.}$ кајшија везана за електромотор од $22,5 \text{ kW}$ $3 \times 380 \text{ в.}$ 50 периода.

12. — Два агрегата: клипна пумпа за 2 лит. у сек. при 13 атм. радног притиска везана за спороходну парну машину од 8 к. с.

13. — Једна центрифугална пумпа за 150 лит. у сек. при радном притиску од 5 атм. за прање филтара, везана за трансмисију.

14. — Један компресор за ваздух за двадесет куб. мет. ваздуха на сат сабијеног на $2,5 \text{ атм.}$ притиска.

15. — Један електромотор од 100 к. с. за $3 \times 6000 \text{ в.}$ 50 периода за погон трансмисије у филтрима.

16. — Један електромотор од 30 к. с. за $5 \times 380 \text{ в.}$ 50 периода за погон трансмисије у механичкој радионици.

17. — Један електромотор од 5 к. с. за $3 \times 380 \text{ в.}$ 50 периода за погон трансмисије у столарској радионици.

Црике потискују пијаћу воду у мрежу и резервоар у Војвођанској улици кроз три главне водоводне цеви и то:

1. Довод пресека 330 м/м — положен 1889—1890 — од ливених цеви; дужина 11.270 м.

2. Довод пресека 450 м/м положен 1907 године; дужина 11.300 м.

3. Довод пресека 700 и 500 м/м положен 1928 и 1929 и 1930 год.; дужина пресека од 700 м/м: 7286 м. ; дужина пресека од 500 м/м: 3.360 м. Укупно 10.646 метара.

Капацитет ових довода, за почетни радни притисак од $9,5 \text{ кг/см}^2$ на Белим Водама:

1. Довода од 360 м/м $37,5 \text{ л./сек.}$

2. Довода од 450 м/м $106,0 \text{ л./сек.}$

3. Довода од $700—500 \text{ м/м}$ $400,0 \text{ л./сек.}$

Укупно $543,5 \text{ л./сек.}$

4. Резервоари. — За пијаћу воду постоје резервоари:

У Војвођанској улици, два резервоара од набијеног бетона укупне запремине 5100 м^3 на коти $145,75$.

На Новом Смедеревском Ђерму, код циглане Аћимовића: један резервоар од набијеног бетона запремине 1000 м^3 на коти 202 .

На Дедињу — у изградњи резервоар од армираног бетона од 3.000 м^3 запремине, на коти $201,00$.

5. За пребацивање — пијаће воде из резервоара у Војвођанској улици, у резервоар

Преглед ливених цеви: калибар и

Која је вода	По годинама	К а л и б а р				
		50	80	100	125	150
Пијаћа вода	До 1913 године било је мет.	805	28.444	19.166	5.362	6.851
	1919 и 1920 год. доиато	256	—	2.286	—	600
	1921 год.	—	476	2.065	1.842	—
	1922 „	—	384	1.686	—	—
	1923 „	—	1.720	2.292	—	—
	1924 „	—	1.744	4.137	—	1.417
	1925 „	—	3.131	2.798	—	96
	1926 „	—	1.270	1.015	—	—
	1927 „	—	3.571	5.831	260	1.357
	1928 „	—	4.714	185	—	692
	1929 „	—	1.443	278	—	—
	1930 „	—	6.911,30	9.914	—	615
Свега		1.061	53.808,30	51.653	7.464	11.628
Савска вода	До 1924 год. било је мет.	900	3.997	5.438	3.082	1.330
	1925 „	—	—	177	—	—
	1926 „	—	386	—	—	—
	1927 „	—	1.010	4.944	111	5.923
	1928 „	258	673	2.921	—	451
	1929 „	—	298	432	34	1.472
	1930 „	—	1.587,60	2.114	—	4.864
Свега		1.158	7.951,60	16.026	3.227	14.040

код Анимовића циглане постоји инсталација на резервоару која садржи:

ИНСТАЛАЦИЈА КОД ГЛАВНОГ РЕЗЕРВОАРА

а) — **Један агрегат:** центрифугална пумпа директно куплована са електромотором: пумпа је за 120 л/сек. при 66,00 м. укупне манометарске висине, 1460 обр. у мин., мотор је од 175 к. с. за 3×6000 в. 50 периода.

б) — **Два агрегата:** центрифугалне пумпе покретане помоћу каиша дизелмоторима: пумпе су за 120 л/сек. при 60,00 м. укупне манометарске висине при 1200 обр. у мин., дизелмотори су од по 45 к. с. једноцилиндрични са компресором, 150 обр. у мин.

6. — МАЛА ЦРПКА

а) — **Један агрегат:** центрифугална пумпа за 8 л/сек. при 100,00 м. укупне манометарске висине и 2600 обр. у мин., каишима везана за електромотор од 25 к. с. за 3×380 в. 50 периода и служи за потискивање воде на Дедиње и Бањицу.

б) — **Један агрегат:** клипна пумпа са двозубим дејством за 4 л/сек. при 120,00 м. укупне манометарске висине при 60 обр. у мин., каишима везана за локомобилу од 15 к. с. за ради притисак од 8 атм. засићене паре.

7. — СТАНИЦА У ТОПЧИДЕРУ

Служи за пребацивање пијаће и савске воде у нове резервоаре на Дедињу; она има: два агрегата: центрифугална пумпа за 75 л/сек., 90,00 мет. висине дизања, при 1520 обр. у мин. покретане преко убрзавајућих зупчаника од дизелмотора од по 150 к. с., прецизидруком без компресора при 300 обр. у минути;

два агрегата: центрифугална пумпа за 75 л/сек. 90,00 м. висине дизања, при 1460 обр. у мин. директно куплована за електромотор од 150 к. с. 3×380 в. 50 периода;

један трансформатор од 320 к. в. за 3×6000 в. 380/220 в. 50 периода.

В. РЕЧНА ВОДА (савска вода)

Мрежа речне воде, која служи за прање и поливање улица и паркова, као и за индустријске сврхе, напија се са инсталације савског водовода код „Шест Топола“, као и из Дунава једном пумпом монтираном у кругу електричне централе.

САВСКИ ВОДОВОД КОД „ШЕСТ ТОПОЛА“

Вода се захвата из Саве, таложи у таложницама помоћу резервоара алуминијум сулфата и амонијалне соде, филтрује кроз брзе пешчане амерканске филтре; стерилише помоћу хлора и шаље у мрежу и резервоар на Топчидерском брду.

дужина положених цеви по годинама

Табела бр. 1.

цеви у м

175	200	225	250	300	350	400	450	500	700	Свега
799	352	456	1.572	14.998	994	—	11.235	—	—	91.034
—	—	—	—	727	—	—	—	—	—	3.869
—	—	—	—	1.115	—	—	—	—	—	5.798
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2.070
—	—	—	406	580	—	—	—	—	—	4.998
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7.298
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6.025
—	—	—	—	1.193	—	—	138	—	—	3.616
—	60	—	—	1.285	—	—	—	—	—	12.304
—	880	—	—	6.223	—	—	—	—	—	12.694
—	—	—	—	288	—	—	121	—	7.235	9.365
—	361	—	—	—	—	3.227	—	4.587	9,25	25.624,55
799	1.653	456	1.978	26.409	994	3.227	11.494	4.587	7.244,25	184.455,55
400	—	—	150	4.620	—	—	—	—	—	19.917
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	177
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	386
—	674	—	—	5.688	—	—	—	—	—	18.350
—	—	—	—	998	—	—	—	—	—	5.301
—	—	—	—	—	—	—	1.235	—	—	3.471
—	—	—	—	75,90	—	1.354	—	—	—	9.995,50
400	674	—	150	11.381,90	—	1.354	1.235	—	—	57.597,50

Резервоар је од армираног бетона запремине 3000 м³.

Капацитет речног водовода 7000 м³ за 24 часа.

ИНСТАЛАЦИЈА „САВСКИ ВОДОВОД“

Садржи:

1. — Један електромотор од 176 kW за 3×6000 в. 42 периода за погон трансмисије од које се покрећу следећи агрегати:

два агрегата који се састоје: од једне центрифугалне пумпе за 100 л/сек. и 15,00 м. укупне манометарске висине при 2600 обр. у мин., и једне центрифугалне пумпе за 100 л/сек. укупне манометарске висине 100,00 м., при 2600 обр. у мин.

2. — Једна центрифугална пумпа за 150 л/сек. при 30,00 м. укупне висине манометарске при 1500 обр. у мин.

3. — Један агрегат: центрифугална пумпа каишима везана за електромотор. Пумпа је за 100 л/сек., 100 мет. укупне манометарске висине, при 1230 обр. у мин.

Електромотор је од 150 к. с. 3×6000 в. 50 периода.

4. — Електромотор за филтарску трансмисију од 12,5 kW 3×380 в. 50 периода.

5. — Један агрегат: вакумпумпа за 90% вакума коју помоћу каиша тера електромотор од 6 к. с. 3×380 в. 50 периода.

6. — Једна полустабилна локомотива од 160 к. с. за прегрејану пару од 12 атм. са кондензацијом.

7. — Центрифугална пумпа за 120 л/сек., и 100 м; директно куплована за електромотор.

МРЕЖА.

Улична мрежа пијаће воде, заједно са доводима од Белих Вода износи данас 228.511 метара; има 786 хидраната за гашење пожара и праће улица; 800 затварача; 10.000 спојева за приватна имања; 9.900 водомера.

Мрежа речне воде износи 57.597 метара.

Данас београдски водовод произведе и пошаље у варошку мрежу око 30.000 кубних метара пијаће воде на дан, т. ј. 120 литара на становника (рачунајући са 250.000 ст.) и око 30 литара речне воде, укупно 150 литара дневно на становника.

Вредност објеката водовода износи данас око 200 милиона динара.

IV.

Да би могли приказати развој водовода од 1919. године до данас, послужимо се са неколико статистичких табела.

Наша табела број 1 приказује нам колико је које године положено метара ливних цеви разнога калибра. Од 1919 до 1930 године положено је цеви за пијаћу воду 93.421 метар, односно просечно годишње

Преглед белих цеви: калибар и дужина положених цеви по годинама Табела бр. 2.

Која је вода	По годинама	Калибар цеви у mm							Свега
		8/4"	7/4"	6/4"	5/4"	4/4"	3/4"	2/4"	
Пијаћа вода	До 1913 год. било положено	7.223	371	8.202	738	3.848	2.454	—	22.836
	1919 и 1920 год.	—	—	—	—	—	—	—	—
	1921 год.	200	—	186	—	1.771	—	—	2.157
	1922 "	100	—	—	—	187	—	—	287
	1923 "	125	—	220	—	159	999	—	1.503
	1924 "	150	—	1.130	715	—	458	—	2.453
	1925 "	—	—	—	—	1.417	155	—	1.572
	1926 "	711	—	1.079	—	203	85	—	2.077
	1927 "	842	—	1.689	—	2.266	350	120	5.267
	1928 "	168	—	1.832	1.121	608	—	—	3.729
	1929 "	120	—	139	120	264	—	—	643
	1930 "	—	—	1.281	—	250	—	—	1.531
Свега . . .		9.639	371	15.758	2.694	10.973	4.501	120	44.056
Савска вода	До 1924 год. било положено	—	—	—	—	—	—	—	—
	1925 "	—	—	—	—	—	—	—	—
	1926 "	—	—	—	—	—	—	—	—
	1927 "	968	—	57	—	—	—	—	1.025
	1928 "	608	—	2.173	—	216	50	—	3.047
	1929 "	520	—	1.643	—	—	—	—	2.163
	1930 "	452	—	1.062	—	74	—	—	1.588
Свега . . .		2.548	—	4.935	—	290	50	—	7.823

7.785 метара. Од после рата положено је цеви више за 2.387 метара односно 2,6%, него што је било до 1919. године. То најбоље доказује да се београдски водовод после рата нагло развијао. Како нам табела показује, тај напредак се види нарочито 1930. године, када је положено преко 25.000 метара цеви, што износи више него 1/4 свих постојећих цеви водовода до краја 1923 године. Још бољу илустрацију даје нам савски водовод. До 1924 године постојало је свега 19.917 метара цеви, док је од те године до краја 1930 изграђено 37.680 метара, односно више од тога броја за 89,1%. Потребне савског водовода повећавале су се из године у годину, јер је Београд својим модерним уређењем осећао све већу потребу за водом.

Табела број 2 приказује нам кретање полагања белих цеви. И ако ове бројке заостају по свом значају за бројкама из табеле број 1, ипак се и на њима може уочити јак напредак водовода од после рата. Дужина цеви пијаће воде скоро се удвостручила, док код савске воде, ове се цеви нису ни полагале све до године 1927, од када се положило 7.823 метра.

Много исцрпнији преглед показује нам табела бр. 3 која нам претставља колико је које године исцрпљено пијаће воде. Количина исцрпљене воде је нагло расла. Док се

дневно вадило пијаће воде 1919. године просечно 8176 м³, вади се четири године касније 12.292, односно више за 70%. 1924. године

Исцрпљено пијаће воде Табела бр. 3.

Година	За годину у м³	Просечно дневно м³	Од године до године просечна дневна произвођа у м³	
			порасла	опала
1919	2.984.270	8.176	—	—
1920	3.412.354	9.349	1.173	—
1921	3.083.834,6	8.449	—	1.900
1922	4.486.660	12.292	3.843	—
1923	5.078.248	13.913	1.621	—
1924	6.313.146	17.296	3.383	—
1925	6.222.940	17.049	—	247
1926	6.668.370	18.270	1.221	—
1927	7.849.060	21.504	3.234	—
1928	7.588.536	20.791	—	713
1929	8.755.303	23.987	3.196	—
1930	10.196.596	27.936	3.949	—
Свега	72.639.322,6	—		
Просечно	6.053.260	16.584		
Од 1919 до 1930 год. дневна експлоатација воде порасла је за			19.760 м³	
односно за			241,6 %	

тај се број поново подиже за годину дана доцније за 3383 м³ односно за једну четвртину. Ипак је у три маха, годишња производња исцрпљене воде била према ранијем годишњем стању погоршана, и то: 1921, 1925 и 1928 године. Узрок томе тешко је наћи, али се може опћенито узети, да су у главном на то утицала веома топла лета. Уз то и други разлог, који је важнији, то је, мања издациност водоводних инсталација.

Ако према периодима средимо табелу број 3 добивамо да је било исцрпљено пијаће воде:

1923 више него 1919 за 2,093.978 одн. 70,1%
1928 више него 1923 за 2,769.812 одн. 54,5%
1930 више него 1927 за 2,348.536 одн. 29,9%
или

1930 више него 1919 за 7,212.326 одн. 241,6%
1930 више него 1923 за 5,118.348 одн. 100,7%

Интересантно је упоредити годишњу количину исцрпљене воде према броју београдског становништва. Тако је:

1925	974.150 м³
1926	1,174.200 м³
1927	1,608.255 м³
1928	1,732.900 м³
1929	1,396.511 м³
1930	2,237.400 м³

Према томе од 1925 до 1930 године количина исцрпљене савске воде повећала се за 1,263.250 м³ односно за 129,7%.

Да би могли још тачније приказати развој београдског водовода, послужимо се табелом број 4, која нам показује колико је које године инвестирано капитала. Од 1919 до 1930 године укупна свота инвестираног капитала износи динара 118.941.800 према чему отпада просечно на сваку годину динара 9.911.817.—

Иста нас табела уједно упознаје с напорима које је Општина уложила да Београд снабде водом. 22,3% од укупног износа инвестиција отпада на каптажу и чишћење воде, а 30,7% на дизање воде, довођење у

Кретање инвестиција за београдски водовод у год. 1919—1930 Табела бр. 4.

Године	За каптажу и чишћење воде	За дизање воде, довођење у варош и резервоаре	За мрежу и поделу воде	Свега	
					Д
1919	—	—	540.000.—	540.000.—	
1920	40.000.—	—	850.000.—	890.000.—	
1921	50.000.—	—	2,000.000.—	2,050.000.—	
1922	2,470.000.—	22.500.—	340 000.—	2,832.500.—	
1923	3,726.000.—	258.300.—	3,460.000.—	7,444.300.—	
1924	900.000.—	1,550.000.—	3,700.000.—	6,150.000.—	
1925	3,325.000.—	3,540.000.—	1,500.000.—	8,365.000.—	
1926	3,715.000.—	2,650.000.—	2,900.000.—	9,265.000.—	
1927	4,880.000.—	5,000.000.—	12,500.000.—	22,380.000.—	
1928	5,700.000.—	11,300.000.—	11,350.000.—	28,350.000.—	
1929	1,170.000.—	11,100.000.—	3,100.000.—	15,370.000.—	
1930	530.000.—	1,100.000.—	13.675.000.—	15,305.000.—	
Свега	26,506.000.—	36,520.800.—	55,915.000.—	118,941.800.—	

1921. године допадало је једном становнику годишње 27,59 м³ пијаће воде, 1929: 38,65 м³, а 1931 године 42,21 м³. 1931 год. становништво Београда било је снабдевеније водом него 1921 год. за 52,9%. Не треба заборавити да се број становништва од 1921 до 1931 године повећао за 116,1%. Међутим је годишње повећање исцрпљене воде надвисило тај прираст становништва за 52,9%, што доказује, да се београдски водовод у томе погледу знатно унапредио.

Што се тиче савског водовода, његов је капацитет далеко мањи. Према подацима којима располажемо било је исцрпљено савске воде:

варош и резервоаре, док 47% отпада на мрежу и поделу воде.

Инвестирани капитал покривен је делом из зајмова а делом из набавака из Немачке на рачун репарација. Како је у време од последњих 12 година било укупно исцрпљено 72,6 мил. куб. метара пијаће воде, то је за производњу сваког кубног метра воде, која је дата Београду, инвестирано један динар и 63 паре. То је скоро цена за коју данас даје Општина један кубни метар воде грађанству у виду основне таксе на воду. Али као што смо нагласили, инвестиције нису падале на терет буџета водовода, тако, да за њихово покриће и није тражено од грађанства да их

плаћа у виду таксе на воду. Цео износ инвестираног капитала у водовод пао је на терет Општине која је морала да га покрије из других извора, јер кад би се од грађанства тражило да учествује у сносињу терета инвестиционог капитала, онда би такса по једном кубном метру била најмање троструко већа од данашње.

Стање у коме се београдски водовод налазио захтевало је да се радикално и то најхитније постави на здраве темеље. А зато је био потребан тај огромни капитал, који нам приказује табела број 4. — 1928. године за саме инвестиције утрошено је преко 28 милиона динара, док је укупан приход водовода износио свега 17 милиона динара, односно за скоро 40% мање.

И ако је београдски водовод јако коракнуо, не може се ни данас рећи да је његова будућност потпуно обезбеђена. Највећи део утрошених инвестиција отпао је на радове око проширења и дотеривања старог стања. Водовод је и модернизован, али да се то потпуно оконча, за период од идућих 10 година потребно је да се утроши још бар четвртина капитала који је до сада уложен.

То је технички развој Београдског водовода по коме се он битно разликује од многих других водовода. Па ипак он се данас налази на завидном нивоу, захваљујући великој пожртвованости Општине, која није жалила труда ни материјалних жртава да се он што више усаврши.

V.

Београдски водовод, по своме финансијском ефекту, био је до сада претежно пасиван. Та пасива произлази, сасвим природно, из ниске продајне цене воде, пошто је производна цена висока услед процедуре око црпења, одгвожђавања, филтровања и подизања на велику висину од преко 100 метара.

Уз то Београд се веома нагло развијао, а с њиме упоредо — или боље речено пред тим развојем — морао се кретати и сам водовод. То је проузроковало издатке огромних сума новца како на инвестиције о нових радова, тако и на остале трошкове изазване добављањем, филтровањем или подизањем воде. Приходи, са друге стране, придолазили су много слабијим темпом, што је и разумљиво, јер Београд не располаже неком класом високо имућних људи, него је насељен у највећем броју ситним занатско-трговачко-чиновничким сталежом. Тај staleж не би ни могао да поднесе онај замашан темпо којим се водовод морао да упути, како би удовољио своје циљу. Зато се највећи део трошкова пребацивао на друге генерације у виду зајмова, а изванредан део подмиривао из других општинских извора

сем прихода од воде. Тиме се омогућило грађанству да има воду по минималној цени. Општина је у ствари тиме губила много, јер тај дефицит, који се показивао код водовода, морао је бити покривен другим општинским дажбинама. Дефицит је у много случајева био веома осетан, а из такве ситуације излазило се на тај начин што су, или запостављане све друге гране комуналне политике на првом месту социјалне, или пак закључивани поред постојећих зајмова нови зајмови, и тиме везан просперитет далеке будућности са садашњицом.

Кретање расхода водовода показује нам табела број 5. Интересантно је приметити, да су буџетски расходи били већи од инвестиција из ванредних прихода (зајмова) свих година осим 1927. и 1928. године; 1923. годи-

Табела бр. 5.

Кретање расхода водовода

Година	Буџет. расходи	Инвестиције ванбуџет. (из зајм.)	Свега
	Д и н а р а		
1919	889.283,36	540.000,—	1.429.283,36
1920	1.982.873,31	890.000,—	2.872.873,31
1921	4.044.259,26	2.050.000,—	6.094.259,29
1922	6.670.654,13	2.832.500,—	9.503.154,13
1923	13.572.399,89	7.444.300,—	21.016.699,89
1924	16.271.208,74	6.150.000,—	22.421.208,74
1925	13.160.420,33	8.365.000,—	21.525.420,33
1926	12.338.900,29	9.265.000,—	21.603.900,29
1927	13.044.831,96	22.380.000,—	35.424.831,96
1928	14.581.088,32	28.350.000,—	42.931.088,32
1929	15.589.142,15	15.370.000,—	30.959.142,15
1930	21.746.831,94	15.305.000,—	37.051.831,94
Свега	133.891.893,68	118.941.800,—	252.833.693,68
Просечно годишње	11.157.657,—	9.911.817,—	21.069.474,—

не на терет буџета пало је више него 1927. године, и ако је вредност динара 1927. године била скоро два пута већа него 1923. године.

Табела број 6 приказује нам кретање прихода од 1919. до 1930. године. У свему је наплаћено на име воде од 1919 до 1930 године 103,9 милиона динара. Од тога отпада на пијаћу воду 93,5% а остатак на савски водовод (за поливање).

1919 и 1930 године приходи од продане воде притицали су у минималним износима. Они се нису много појачали све до 1923. године. Разлика у количини испуњене воде од 1919 до 1923 године није велика, није се ни удвостручила, а приход 1923. био је већи од прихода у 1919 год. за више од де-

Приход од воде од 1919 до 1930 године

Табела бр. 6

Године	За вишу потрошњу воде	Од основне таксе за воду	Од савског водовода	Свега ¹⁾
Д и н а р а				
1919	14.115,52	308.800,95	—	322.916,47
1920	89.459,95	547.302,50	—	636.762,45
1921	290.715,20	870.032,90	19.900,—	1.180.648,10
1922	379.144,10	1.008.692,25	124.280,50	1.512.116,85
1923	1.021.460,95	2.889.495,20	543.287,50	4.454.233,65
1924	2.344.182,20	4.933.541,55	636.114,—	7.913.837,75
1925	6.273.800,65	5.477.754,63	626.493,30	12.378.048,58
1926	6.473.679,50	5.438.342,60	677.775,—	12.589.797,10
1927	6.191.000,45	6.250.693,85	647.214,75	13.088.909,05
1928	6.807.280,25	7.117.069,25	1.099.044,25	15.023.393,75
1929	8.111.663,35	7.934.427,10	1.121.954,40	17.168.044,85
1930	8.973.848,95	7.296.567,30	1.422.907,30	17.693.323,55
Свега	46.970.341,07	50.072.720,08	6.918.971,—	103.962.032,15

сет пута. Та неравнотежа могла би се једним делом приписати паду вредности динара. Према просечној годишњој вредности динара, његова се вредност од 1919. до 1923. год. смањила за око 230 %, што је, још увек далеко од разлике која се показује код прихода тих година и количине испуњене воде. У ствари, разлика је настала услед тога, што се вода давала по много нижој цени 1919. него 1923. године.

Карактеристика која се појављује између 1919. и 1923. године код прихода, може се приметити и у периоду од 1923. до 1925., као и у периоду од 1925. до 1928. Сваки тај период имао је својих недостатака у наплати воде. Наплата за утрошак воде вршена је доста нерационално. Узрок томе није један, али се може рећи да је један од најглавнијих, несамосталност Управе водовода, као и целе Општине, што је проузроковало да се помоћу такса на воду попуњавала политичка празнина. Да би своју тезу јаче аргументовали, послужиле нам табела број 7, која нам показује да је дефицит водовода — раз-

лика између онога што је водовод наплатио и стварно утросио, — износио за свих 12 година преко 129 милиона динара. Сами буџетски расходи, који су морали сваке године да се покрију текућим годишњим приходима, надвисују ефективне приходе од воде за 32,2 милиона динара.

Табела бр. 7.

Годишњи однос прихода према расходима и инвестицијама

Година	Приход од воде према буџетским расходима		Укуп. и приход од вод. према укупним расх. (буџ. и инв. расх.)
	Мањак	Вишак	Мањак
Д и н а р а			
1919	566.366,89	—	1.072.151,22
1920	1.346.110,86	—	2.184.620,11
1921	2.863.611,16	—	4.848.090,66
1922	5.158.537,28	—	7.678.469,08
1923	9.118.166,24	—	17.152.224,69
1924	8.357.370,99	—	13.725.389,34
1925	782.371,75	—	7.387.650,25
1926	—	250.896,81	7.287.421,04
1927	—	44.077,09	19.559.440,06
1928	—	442.305,43	25.305.974,27
1929	—	1.578.902,70	8.907.133,40
1930	4.053.508,39	—	15.224.281,34
Свега	32.246.043,56	2.316.182,03	129.332.845,46
Мањак за 12 година	29.929.861,23		

Приход од воде био је 1919. године мањи од буџетског расхода водовода за ту годину за 175,4 %, а мањи него укупан издатак за водовод те године за 332 %. 1923 го-

¹⁾ Укупан приход водовода износио је у Динарима:

1919	357.132,14
1920	688.253,20
1921	1.46.168,60
1922	1.824.685,05
1923	4.864.475,20
1924	8.695.819,40
1925	14.137.770,08
1926	14.316.479,25
1927	15.865.391,90
1928	17.625.114,05
1929	22.052.008,75
1930	21.827.550,60

Свега 123.500.848,22

дине укупан приход од воде износио је 4,8 милиона динара, док су расходи из буџетских сретстава износили 13,5 милиона динара. Према томе је приход био мањи за 202%, док је према свима трошковима те године био мањи за 337,5% и т. д.

Вишкови прихода над буџетским расходима били су минимални. Тако у 1926. он износи свега 2%, а 1929 године 10%.

То су финансијске тешкоће београдског водовода. Оне су како тако савлађиване за постављањем многих других питања напретка Београда.

Београдски водовод је данас много напреднији него што је био раније. Он је у стању да да грађанству довољне количине здраве пијаће воде за домаће потребе, као и да задовољи остале потребе у интересу јавне хигијене. Тиме је моментано повољно решено питање несташице воде. Да се до тога дошло Општина је морала да водоводу пружи добар део својих новчаних сретстава. Грађанство ове напоре Општине није осећало при плаћању воде, јер му је ова уступана испод цене коштања; цена за воду се чак у два маха смањивала повећавањем права потрошње од 1200 на 1500 и 18000 литара месечно по простору, док су инвестиције падале на терет зајмова и репарација.

У колико је ова финансијска политика била добра или лоша, ми не желимо да дамо свој суд. Једино напомињемо, да водовод данас, кад је највећи део његове административне организације довршен, треба да буде снабдевен довољним финансијским сретствима за нове инвестиције, независно од правца комуналне политике или стања општинских финансија. Ово с тога, што потребе за водом из дана у дан расту, апсолутно независно од расположивих сретстава Општине, а инвестиције у водоводу у погледу проширења треба да иду неколико година пред тим потребама.

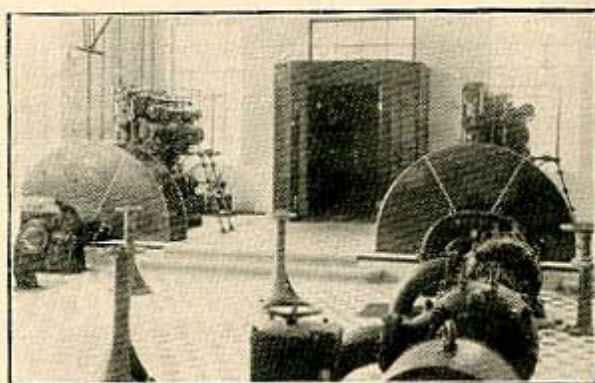
То је један од битних услова за будућност водовода и позитивну делатност општинске комуналне политике у области јавне хигијене.

VI.

Тарифна политика водовода има у себи нечег типичнога чега немају друге тарифе. Одредити присечну цену воде, значи пронаћи јединицу која ће са апроксимативном количином годишње продане воде, давати довољну суму за покриће свих годишњих трошкова око производње воде, а поред тога, омогућити да се потребан капитал уложи у нове инвестиције и одговарајући део употребити за амортизовање старих инвестиција. Начин којим се долази до потребне количине воде, није код појединих градова исти. Онде где се добива планинска изворска вода, која по свом природном току има довољну снагу,

да може без механичке помоћи да се доведе до највеће коте, продајна цена — као резултат онага што је за водовод утрошено — биће много нижа, него код градова, који морају механичком снагом то да надокнађују. Тако се тарифна политика водовода, образује код сваког града у условима под којима је водовод изграђен. Ту не може да важи никакво начелно правило, које би могло да послужи унификацији тарифе водовода свих градова. Али начелно и основно мора да буде ово: приход од водовода треба да је једнак његовом целокупном расходу.

Економску базу, или начелно правило како смо га ми назвали, није лако спровести. Да се подигне водовод потребно је да се, пре саме производње воде, утроши капитал. Тај

Централа у Топчидеру

капитал се не може амортизовати те године, него се мора пренети на генерације, да и оне суделују у томе. Зато је задатак добре тарифне политике водовода, да одговори двогубом циљу: а) да вода буде, по својој цени што приступачнија грађанству; б) да цена буде довољна за покриће трошкова водовода. Да се одговори првом циљу, потребно је да се тарифа израђује у духу економно-социјалне могућности грађанства. На другом месту, ако у граду постоји индустрија, треба да се води рачуна о њеном напретку. Да би се тарифа прилагодила привредном стању града, треба да је еластична, као што је случај у неким градовима.

Одговорити другом циљу тарифе, а да то не буде у опреци с тим што је речено о првој тачки, веома је тешко. Ту се укрштају интереси грађанства и привреде с питањем будућности водовода. И једно и друго питање имају у себи једну исту сврху, а то је: да се увек добије воде колико треба, али да јој цена буде што повољнија. Зато је сваки град морао да ствара тарифу водовода према својим сопственим приликама. Разлика је између цена једног и другог места огромна, те их је немогуће упоређивати а да се при томе не

води рачуна о свим околностима које су утицале на ту тарифу.

Ради боље илустрације, износимо овде тарифу водовода неколиких градова:

Цена пијаће воде у појединим градовима Европе

(Цена је изражена за 1 м³)

	У старој монети	У динарима	Примедба
Љубљана	—	3,00	
Сарајево	—	0,75, 1,20 и 2,00	Постоји само изворска пијаћа вода
Праг	0,80 Кч.	1,26	Поред ове таксе наплаћује се и 2 до 10% од пореза на кирију
Грац	15 гроша	1,19	
Будимпешта	18 филира	1,78	
Милано	0,35 лире	1,14	Миним. уградиш је за 3 мес. 2010 м³
Франкфурт и/М.	27 рен. пф.	3,63	Миним. годишња потрошња је 30.000 м³, преко ове плаћа се вишак од 1% до 9%, који sukcesивно расте
Берлин	20 рен. пф.	2,67	
Дрезден	30 рен. пф.	4,03	
Фиренца	од 0,75 до 1 лире	2,22 до 2,96	Одређена је минимална дневна потрошња од 2 до 80 м³ и такса се successивно смањује
Трст	0,80 до 1,40 лире	од 2,36 до 4,14	Тарифа се ревидира сваких 6 месеци према цени угља и надицања. Плаћа се годишње паушално
Париз	1,55 фр.	3,44	
Ница	од 1,3625 до 3,95 фр.	од 3,03 до 8,77	
Дижон	од 0,50 до 0,75 фр.	од 1,11 до 1,67	Цена је установљена за мин. потр. од 400 м³ до 2000 м³ годишње
Лил	1 фр.	2,22	

Према горњој табели најнижу цену има потребе воду по куб. метру за 0,75 ди-Сарајево, које продаје за приватне кућне потребе воду по куб. метру за 0,75 динара по водомеру, а највиша је код Нице, која наплаћује при годишњој потрошњи до 100 м³ воде, 3,95 фр., односно 8,77 динара по куб. метру.

Ако погледамо у сам састав тарифе водовода појединих градова, наилазимо на велике разлике у цени и третирању. Док једни наплаћују исту таксу за воду која је намењена за кућне потребе, као и за индустријске сврхе, дотле други уступају привилегије већим потрошачима, а трећи, намећу вишу таксу према вишој потрошњи воде.

Ми ћемо се зауставити само на тарифи Париза, која по своме саставу искаче изнад свију осталих.

Париска општина склопила је уговор са прив. предузећем, Опште друштво (компанија) за воду, која даје воду под административном контролом Општине. Општина задржава себи право да одређује како да се водовод унапреди, како да се повећа потрошња, шта да се ради да би вода могла да послужи што боље јавним сврхама. Конвенција је закључена на 30 година. Компанија наплаћује воду сама, и предаје Општинској каси недељно цео приход који је имала у току недеље. Општина плаћа Компанији све њене трошкове. За свој рад Компанија прима од Општине 5,4 мил. франака годишње за 11.400 претплатника а за сваких више или мање 100 претплатника, прима више или мање 5000 франака годишње.

Продајна цена воде није стабилна. Она се ревидира сваких 6 месеца (1 јануара и 1 јула сваке године). Цена се састоји од два дела: првог, тако зване базе, која износи 0,35 фр. за 1 м³; другог, тако званог вишка, који се додаје бази. Вишак одређује нарочита комисија сваких 6 месеци, на следећи начин:

база цене воде калкулисана је са ценом угља од 20 франака по тони, и надницом од 1,67 франака на сат.

Ако цена угља скочи, тада се за сваки франак преко цене од 20 франака по тони, подиже и цена воде од основне базе за 0,0025 франака; а код надница, за сваки франак више над просечном надницом од 1,67 франака на сат, цена воде се повећава за 0,062 франка. Поред овога за нове радове убира се око 20% од укупне цене воде (овај проценат варира до 35% према величини подузетих радова). Ако се све ово сведе на формули, добива се ово:

$$T = [0,35 + 0,0025 (C - 20) + 0,062 (N - 1,67)] K$$

 T = такса на воду за 1 м³; C = цена угља за 1 тону; N = средња надница на сат и K = коефицијент за нове радове.

Цена угља одређује се по индексу цена које води Париска Префектура у договору са Општином и Компанијом, а висина наднице одређује се према средњој надници радништва Компаније.

Ово је један од најтипичнијих модела, како треба да изгледа устрој тарифе. У продајној цени воде треба да је обухваћено све што стоји у вези са водоводом. Ту је, пре свега, износ којим треба да је покривен трошкова водовода. То је обухваћено у самој бази цене, која је непроменљива. Да се цена воде прилагоди нивоу цена у поједином периоду, потребно је да постоји неки кључ помоћу кога би се она регулисала. А то је изражено у „ C “ и у „ N “ горње формуле. Остаје још важна чињеница, а то је унапређење самог водовода. И на то није забо-

рављено. 35% од укупне цене што се по потреби може убирати за нове радове, најбоља је гаранција да ће тај водовод без икакве друге помоћи моће несметано да се раширује и усавршава. Тим начином постигла је Париска општина да њен водовод постави на завидну висину, у техничком и финансијском погледу.

И Праг има у тарифи водовода нешто чега друге Општине немају. То је такса која се наплаћује од кућевласника. Она износи 2 до 10% од годишњег износа кирије. На тај начин покривени су издаци за воду, која служи јавним сврхама — поливање улица, јавне чесме, заливање паркова и т. д. Тиме

утрошене воде (данас се за вишак плаћа 5.— динара за сваких 1000 литара).

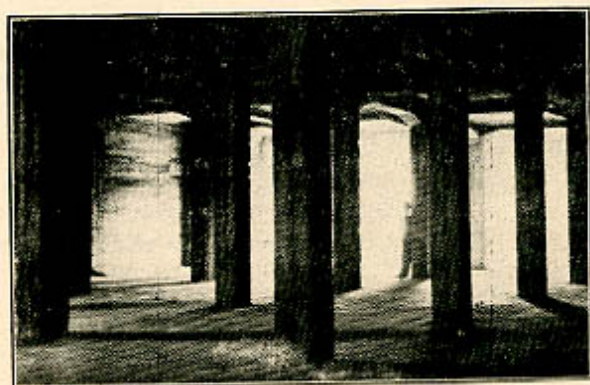
Београд је 1890 године имао 54.350 становника; дневно је било исцрпљено до 3000 м³ воде, према томе је отпадало дневно на једног Београђанина, у дане максимума производње, око 50 литара, док данас отпада на једног становника око 120 литара пијаће и 30 литара савске воде.

Зашто се у време од скоро 40 година није могла да реорганизује тарифа београдског водовода? На то питање једини одговор би био: зато, што су то диктовале прилике Београда и Београђана, као и стање самог водовода.

Они који су стварали тарифу београдског водовода, били су инспирисани идејом да грађанство, за своје најнужније потребе добије воду што јефтиније. Онај део грађанства, који троши много воде, нарочито трговачка и индустријска предузећа, државне и самоуправне установе, као и приватна лица која троше издашније воду, да плаћају ову скупље од сиромашног грађанства. На тим социјалним принципима од пре 40 година почива и данашња тарифа београдског водовода.

Према данашњем стању, има у Београду 1188 зграда са једном до највише 3 просторије, које у свему имају 2837 просторија. Код ових се наплаћује основна такса по 2,50 динара месечно за утрошак од 1800 литара по просторији. У зградама са више од три просторије има у свему око 200.000 просторије, код којих се примењује такса од 3 динара месечно за потрошњу 1800 литара по простору. Према томе, београдском водоводу је на овај начин загарантован износ од преко 7 милиона (тачно динара 7.371.714) годишње. То је тек 1/3 буџетских расхода водовода а ни 1/5 од укупних његових годишњих трошкова. Шта бива? Да се разлика бар донекле покрије, приступило се систему „вишка“: онај који потроши воде преко установљеног минимума, има да плаћа скупље. Тиме се Општинска каса помогла за скоро исти износ (некад и више) од онога што јој даје основна такса за воду.

Тако је овај систем одређивања минимума потрошње и вишкова резултирао у главном из чисто социјалних разлога: могло се сиромашном, на рачун имућнијег. Ономе који нема сретстава да поднесе плаћање вишка, зајемчена је довољна потребна количина воде по повлашћеној цени од 2,5 до 3 динара. На тај се начин постигло, да 75% грађанства добије воду, с обзиром на велике трошкове њене производње, по врло ниској цени, док је остали део, а нарочито разне установе, више оптерећен. Да је имућнијем лакше поднети ту разлику цене између њега и сиромашног грађанина, него што би сиромашни подносио вишак који би му се

Нови резервоар на Дедињу у грађењу

су велики издаци, који би пали на терет Општине, а ова их у виду разних такса и приреза пребацивала на житеље, у потпуности покривени, и водовод добио један изданих приход.

Тарифа београдског водовода, како је била установљена 1892 године (одобрена 10. јуна), није се много мењала. Она је у принципу остала иста. Према „Правилима за вежбање новог водовода“ (Београд 1892 г.) чл. 10 основна такса на воду плаћала се према одајама у кући, а износила је 0,30 динара месечно (данас 2,50 динара до 3 одаје а преко 3 одаје — 3 динара). Одаје мање од 4 кв. м. (данас три) нису се урачунавале, а одаја већа од 50 кв. м. (данас 30) рачунала се за две. Према члану 11 поменутих Правила право на количину воде по основној такси имала је кућа са три одаје 1.200 литара или 24 акова воде за сваку одају (данас 1800). Кућа која није имала више од пет одаја располагала је правом на 1000 литара, односно 20 акова воде за сваку одају, док кућа која је имала више од пет одаја уживала је право на 900 литара, односно 18 акова воде зас ваку одају (данас та разлика не постоји). Према члану 11 Правила из 1892 године плаћао се вишак, ако се потроши изнад означених количина воде, који је износио 0,35 динара за сваких 1000 литара више

натоварио кад би се вода продавала по водомеру без обзира на број простора, о томе не треба ни говорити.

Али, то су разлози који говоре у прилог већине Београђана, а никако у прилог финансијске политике водовода. Водовод данас — а то је било скоро увек — није у стању да покрије ни своје текуће редовне трошкове, без обзира на његову изградњу и усавршавање. Довољно је бацити само један поглед на табелу број 8. која нам приказује,

Табела бр. 8

Кретање просечног прихода и просечног издатка на једном кубном метру исцрпљене воде

Година	Од годишњег прихода отпада просечно за 1 м³ исцрпљене			На 1 м³ исцрпљене воде отпада просеч.	
	пијаће воде	савске воде	пијаће и савске воде	Од год. буџ. расхода водовода	од укупног год. расход. водовода
Д и н а р а					
1919	0,106	—	—	0,297	0,478
1920	0,186	—	—	0,581	0,841
1921	0,376	—	—	1,311 ¹⁾	1,976
1922	0,309	—	—	1,486	2,118
1923	0,769	—	—	2,672	4,138
1924	1,152	—	—	2,577	3,551
1925	1,888	0,643	1,719	1,828	2,990
1926	1,786	0,577	1,605	1,573	2,754
1927	1,576	0,402	1,383	1,379	3,745
1928	1,834	0,634	1,594	1,547	4,556
1929	1,838	0,803	1,691	1,535	3,049
1930	1,595	0,633	1,422	1,748	2,979
Просечно за 12 г.	1,333				
Просечно за 6 г.	1,741	0,613	1,559	1,603	3,359

колико просечно водовод прима за један куб. метар исцрпљене воде, а колико га просечно стоји производња тога кубног метра воде.

Ту се види да су издатци, да се 1 м³ воде доведе на одређеномest о потрошача, били већи од онога што се прими за утрошак те воде. 1919 године преко два пута, а 1928 године за преко 3 пута. 1921 године продајна цена надмашује производњу за 6 пара. После 1925 године, од када имамо података и о исцрпљеној количини савске воде, стање је продајне цене с обзиром на буџетске расходе, било повољније у 1926, 1927, 1928 и 1929 години. Ако се пак узме у обзир пијаћа и савска вода, онда за време од последњих шест годи-

на видимо, да је просечан износ прихода од 1 м³ воде мањи од просечног издатка за 5 пара. Значи, а је београдски водовод од 1925 до 1930 губио просечно 5 пара на сваком кубном метру исцрпљене воде.

Ако даље анализирамо стање које нам приказује споменута табела, с обзиром на укупне расходе, добивамо оно што смо толико пута нагласили: цена коштања 1 м³ воде далеко надмашује приход од исте количине продане воде. Ни једне године те две величине се не приближују. За последњих 6 година сваки кубни метар воде коштао је, с обзиром на инвестирани капитал и редовне годишње трошкове, просечно динара 3,359, а за њега је примљено динара 1,559, што

Нови резервоар на Дедињу у грађењу

значи, да је за сваки кубни метар воде, Општина морала надоплатити 1 динар и 80 пара т. ј. више него је за ту количину продане воде добивало од грађанства.

Намеће се питање, да ли водовод може продужити ову тарифну политику, или је можда наступио моменат, да се питање тарифе узме у озбиљно проучавање у смислу да се водоводу осигурају финансијска сретства за даље усавршавање и његово проширење?

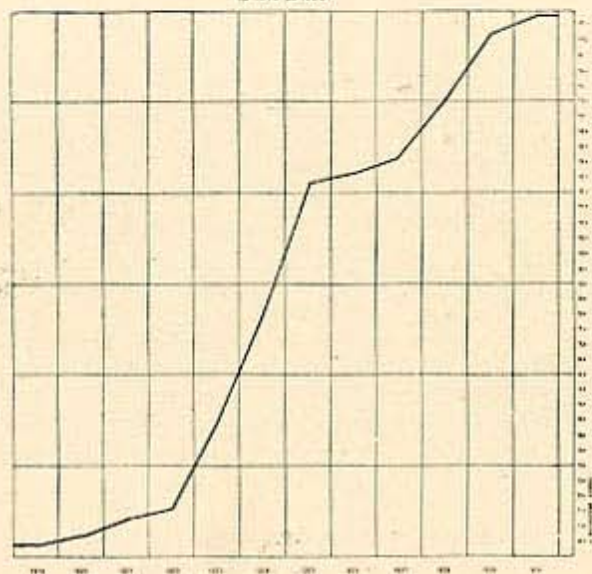
На ово је веома тешко одговорити, али мислимо да је данас боље да се о томе говори, него сутра. Ако се жели, да водовод не остане и у будуће пасиван и пада тако осетно на терет општинских прихода, онда би одговор на горње питање био овај: да водовод треба по сваку цену да се финансијски преуреди и реорганизацију тако да буде доведен у потпуну равнотежу расхода и прихода и тиме себи обезбеди трајни гаранцију за будућност. Јер, како год се ово питање буде посматрало, не може се изгубити из вида да је Београдски водовод пре свега једно индустријско предузеће и а, као такво, оно мора имати своју здраву финансијску политику, која у свакоме случају треба да тежи томе, да се расходи, рационални и оправдани, морају покрити приходима, макар и кроз дужи период времена.

¹⁾ Недостају нам подаци о множини исцрпљене воде за поливање улица од 1921 до 1925 г., зато су коефицијенти за то време у толико нереални.

Да се питање тарифне политике повољно реши по грађанство, као и по финансијску политику водовода, треба да се оступи од садашњих повластица, којима се поједини користе. Воду треба плаћати по једној јединственој цени, у износу који ће бити довољан да се покрије гро трошкова и осигура амортизација свих инвестиција.

Као у већини градова, о којима је била реч у овом чланку, и код нас би вода треба-

Приход од воде
Општине града Београда
од 1919 до 1930.

ла да се наплаћује по водомеру без обзира на број простора у кући. Према данашњем стању расхода водовода, цена би требала да се креће око 3,50 динара по кубном метру.

Ми овога пута не желимо да се упустимо у детаљна проматрања саме тарифе. То питање, ради свога великог значаја, захтева да се посебно третира. Да се тарифа одреди није довољно познавати само стање водовода или финансија Општине, него је потребно да се оно проучава и са гледишта самог грађанства. Тако ће они који буду позвани да одређују тарифу водовода, морати да се инспиришу следећим моментима:

1. да се вода наплаћује једино по водомеру. То ће требати да буде полазна тачка будуће тарифе;

2. да се води рачуна о томе, да такса буде довољна за покриће бар 75% свих трошкова водовода. Међу те трошкове треба убројити: издатке за особље водовода, за

особље водовода, за одржавање мреже, машинских и других инсталација, за редовне утроске материјала, за обнављање водовода, (ово треба да буде у облику фонда, јер потребе инсталације нису сваке године исте, а на једну две године не може се пребацити цео терет инвестиција), отписивање инвентара и за амортизацију дугова;

3. да тарифа буде еластична, како би се могла, у одређеном периоду времена без опасности и самовоље појединаца, ревидирати;

4. да се код индустријских и трговачких предузећа изнађе цена која ће омогућити да они употребљавају чим већу количину воде. Не мислимо да би им требало давати воду по некој нарочитој ниској цени, али, у тарифи треба да буде садржано сретство које ће потицати и потстрекавати привредна и индустријска предузећа да троше воду из водовода, т. ј. апсорбују сав евентуални вишак квантума дневно исцрпљене воде;

5. да самоуправне и државне установе плаћају за воду, као и сваки други потрошач; и

6. да се тарифом одреди и санкције Управи водовода, а ове да имају брзо и ефикасно дејство. Неплатишу, једном речју, треба научити да плаћа.

То је, у главном, што би по нашем мишљењу, требало да буде изражено у будућој тарифи водовода. Водовод се мора поставити на нове темеље, а то је: да постане самоуправно привредно тело, финансијски рентабилно, способно да може у свако доба до највишег степена послужити грађанству.

*

Тиме смо завршили наше разматрање о београдском водоводу.

Било је потребно да се о томе говори. Водовод, какав је данас у Београду, може потпуно послужити потребама данашњице, али никако будућности. Да је водовод изграђен онакав какав је данас, требало је новача којих није имала ни Општина, а још мање водовод — који и нема никакав фонд, него се његов цео приход меша с осталим приходима општинским као и расход. Зато се стоји пред проблемом: како да се очува ово што данас постоји, и како да се обезбеди будућност?

Ми смо се трудили да на то одговоримо, осврнувши се на прошлост. Данас је дошао моменат, кад водовод може поћи новим правцем. То му допушта и његов технички уређај, као и прилике самог Београда.

Наши социјални проблеми

II

Школско питање

Третирајући у овој посебној студији школско питање, нисмо тиме хтели да истакнемо да је оно у низу социјалних проблема друго по својој еминентној важности. Хијерархија социјално-комуналних проблема, и ако је донекле могућа, ничем не води, јер на крају крајева између тих свих проблема постоји једна тесна органска веза, без које се они не могу ни проучавати, ни решавати. Школско питање дајемо одмах иза дечијег питања због тога што су та два питања врло сродна, у непосредној органској вези и што између њих постоји један природан континуитет.

Још од пре педесетак година отпочела је у нас просветна политика, али се она није појавила као рефлекс привредне структуре и потреба тадашњег живота, него су њу пресадиле са туђинског земљишта. Цела се та политика састојала у превођењу страних школских програма и копирању туђинске организације класичних и реалних гимназија. Тај систем развијан је са извесним малим модификацијама све до данашњег дана. Разумљиво је онда што се под утицајем такве нерационалне просветне политике створио у држави полушколован и школован интелектуални пролетаријат, и што су се кредити државни, бановински и општински на персоналне издатке попели до једне неиздржљиве висине, и што се, најзад, домаћа привреда — која се све више приближује фази свога пуног развића — лишила привредних и професионалних стручњака и ниже квалификоване радне снаге. Све је то била неизбежна последица једне скроз бирократске просветне политике, која се састојала у фабриковању чиновничког подмлатка.

Овај бирократски систем школовања могао је и бити разумљив пре неколико деценија, када је стара патријархална Србија прелазила у нову модерну државу. Привреда је била примитивна, социјални живот неразвијен. Ослобођена, али још патријархална Србија, требала је своје народно чиновништво да оно консолидује ново стање створено победама ослободилачке војске. Није онда

чудо што је главни и једини задатак тадашње гимназије, доцније лицеја и Велике школе, био да држави лиферије потребно чиновништво.

Али данас, налазећи се у предкапиталистичкој фази развића, са зачецима националне индустрије, са развијеном — бар квантитативно — пољопривредом, Југославија тражи стручно, квалификовано привредно особље, а њега нема, јер наше школе од почетка до данас не дају привредни кадар већ искључиво административни за државно-муниципалне потребе.

Као што се Београд, као главни чиновнички центар осећа пресићен бирократским кадром, тако је и земља вапијуће гладна за стручним привредним подмлатком.

Наша је држава по својој економској структури пољопривредна земља, са јасним буђењем капиталистичке продукције.

У њој се 78% становника баве пољопривредом. У Босни, Херцеговини, предкумановској Србији и у Јужној Србији земљорадњом се бави просечно 85%. У Словеначкој — која је једним делом индустријализирана — 63%; у осталим покрајинама од 70—76%. Према томе може се са сигурношћу рећи да у Југославији има 78% земљорадника. Даље, 12% занатских, трговачких и индустријских радника, 3% трговине и заната, 6,5% службеника државних, општинских и слободних професија, 0,5% свих осталих.

Такво је стање било према статистици из 1921 године.

Данас је ситуација нешто измењена. У селу се врши процес пролетаризације и пауперизације. Велики део сеоске сиротиње гравити се граду, где ступа са 96% као прост и ретко јевтин најамник у свима неквалификованим пословима; а са 4% као стручњак, квалификован радник. Један знатан део, нарочито из села удаљених од већих варошких и индустријских агломерација, остаје на свом огњишту као пољопривредни најамни радник. Та је социјална тенденција јасно запажена, нарочито за последњих пет година и иде упоредо са већим полетом капиталистичког раз-

витка и индустријализације разних и многобројних примитивних облика производње...

Па када смо ми једна пољопривредна земља *par excellence*, онда, природно, и наш школски систем не сме да се заснива на бирократским тенденцијама. У нашој пољопривредној држави, са јасним појавама индустрије и капитализма, он треба да служи интересима пољопривреде и индустрије, па тек онда извесним делом и само према стварним потребама — државној и општинској администрацији.

Међутим, наш школски систем ни издалека не одговара овим захтевима живота и социјалних прилика. Он је противан духу нашег времена и далеко је од реалних захтева данашњице. Једна дубока анализа нашег живота, једна вивисекција нашег сопственог тела открила би нам истину. Наш народ не производи довољно, јер не производи рационално; школе као фабрике чиновничког кадра не избацују стручан привредни подмладак, неопходно потребан производњи, него бирократски подмладак, који појачава персоналне издатке и пење општински прирез до 800 и 1000% према државном порезу!

И ово ужасно стање само ће се из дана у дан потенцирати ако се што пре не приступи једној снажној, дубокој и општој реформистичкој акцији од просветне политике до финансијске.

Ово тешко стање јасно ће се видети из нашег даљег излагања.

Укупан број ђака у школској 1929/30, за коју су годину сређени сви подаци, био је:

у грађанским школама	19985
у гимназијама	73092
у прив. гимназијама	10140
на универзитетима	12671
Укупно	115888

За дванаест година од ослобођења прошло је кроз гимназију и универзитет најмање пола милиона ђака, рачунајући да су једни свршили школу, а други учили донекле, па је после напустили. Од тих пола милиона мање више полушколованих грађана, 400.000 претстављају живу рану на телу наших државних и самоуправних финансија, а само 100.000 од оних свршених ђака могу се сматрати као продуктиван елемент у економском смислу те речи.

Данас се већ јасно осећају тешке последице ове школске хиперпродукције. Општинама, бановинама и целокупној државној служби треба за сав апарат око 250.000 способних службеника. Данас ми имамо два пута толико службеника, а после 6—8 година имаћемо непрекидно једну резерву незапослених интелектуалаца од 150.000 и више хиљада лица. Али, што је још црње и горе и социјално нездравије, имаћемо једну огромну фалангу непотребно упослених и ни мало не-

опходних за правилно функционисање општинске и државне администрације.

Ми у једној рачунској години (на пр. прошлој) издајемо:

1) на персоналне издатке сеоских општина 243.000.000,

2) на персоналне издатке градских општина 249.000.000,

3) на персоналне издатке државе 4.500.000.000

То чини нешто више од пет милијарди динара.

Ко лиферује ту страховиту армију службеника? — Наше гимназије, јер је у школској 1929/30 год. било гимназиста 115.888 а стручних ученика само:

1) у свима пољопривредним школама	1167
2) у свима професионалним и строго занатским	20417
Свега	21584

Дакле персонални издаци у целој држави на самоуправне и државне службенике износе преко пет милијарди динара. Од те огромне суме 30—35% могло би се уштедети редукцијом особља без штете за правилно функционисање самоуправних и државних послова, чиме би се добило скоро две милијарде динара. Али која вајда од такве једне нерационалне редукције. Шта ће се радити са близу 120 до 150.000 избачених људи на улици, неспособних за ма какав привредан самосталан рад?! Сем тога пристижу једнако нови извори бирократских кандидата, које школска фабрика непрекидно бујицом избацује, јер је само за једну деценију избацила преко пола милиона интелектуалног пролетаријата а једва 60.000 стручних ђака! А за државу овај интелектуални пролетаријат је најопаснији, јер док је привредни (стручно занатски и индустријски) пролетаријат непосредно продуктиван, дотле је овај интелектуални само посредно продуктиван, кад врши одређене административне функције за рачун државе и самоуправних тела, а чим њих престане да врши и нађе се на варошкој калдрили, он постаје једна опасност по социјални мир. Ми још, истина, немамо таквих драстичних појава, али их зато Запад има премного. Зашто се и ми неби користили горким искуством других народа!

Морамо овде да дамо свој строго начелан суд о редукцији као систему. То је неопходно потребно јер се последњих година редукција изводи сасма нерационално, и то нарочито код наших већих градских општина.

Редукција чиновника и службеника државе и самоуправних тела сама по себи значи само тренутно лечење финансијских незгода, тренутно олакшање преоптерећеног буџета са неколико милиона на персоналне издатке, али зато значи и нагло повећавање и општинских и државних издатака на издржавање беспо-

слених, на помагање гладних и болесних, на сузбијање јавне или тајне проституције, криминалитета и алкохолизма, на лечење свих оних нежељених социјалних реперкусија, које за собом повлачи избацивање хиљадама хранилаца породица на улицу.

Социјална политика, а на првом месту финансијска, доиста траже да се редуција изврши на свима линијама, и у свима надлештвима без изузетка, како државним тако и самоуправним, али исто тако тражи да се све способне и поштене редуциране радне снаге употребе на одговарајућим продуктивним местима, које ће се временом створити реформом наставе и реформом привредне продукције.

Наш народ очекује много од просветне реформе. Југославија је по превасходству земљорадничка држава, и ео ipso њена просветна политика мора се кретати у интенцијама народног живота и његових потреба. Од оваквог система школовања наш народ нема никакве користи. Место рада на просвећивању широких народних маса, на њиховом привредном и културном препорођају, радило се прво на просвећивању једног дела изабраних, затим је дошла хиперпродукција бирократског кадра, монополисање просвете и повећавање пореских терета стварањем нових чиновничких места и све већим порастом персоналних буџетских расхода.

За наш Београд важе још и специјалне примедбе. Он је не само просветни центар и најмногољуднији град наше државе, него је и њена престоница. Он је позван својом историском улогом да у свему предњачи, па и у погледу своје просветне политике. На жалост он пати од истих незгода од којих и цела држава. То је пре свега од превелике оскудице школских зграда, која се последњих година све више ублажује, али је ипак још много далеко од задовољавајућег стања. Затим Београд пати од претерано високог процента неписмености, готово несхватљивог за престоницу и један велеград. Према последњим службеним статистичким подацима Београд има 37.650 неписмених лица, а то значи преко 12 %!

Школских зграда, и ако је ове године добио четири нове, ипак још нема довољно. Према мишљењу школских ауторитета потребно му је још десет модерних зграда за близу 4000 ученика, који се и данас налазе ван школе и ради сузбијања такозване полудневне наставе, у којој једна група деце долази на часове пре подне, а друга по подне. Шта више има перифериских школа где неке партије ученика долазе на ред тек другог дана, јер је учионица премало, а ђака превише. Овде се, истине ради, мора подвући да је до скоро било још много горе, да је било случајева где су деца у три дана једном долазила на ред. Снажна иницијатива општин-

ске управе дала нам је за ове две године неколико модерних школских зграда и палата и тиме прилично ублажила ове школске недаће Београда.

Са једним приближним кредитом од 30 милиона динара општина Београдска задовољила би ову живу потребу за новим школским зградама.

Кад је већ реч о нашим новим школским зградама не можемо а да овде не учинимо једну значајну примедбу.

Ми имамо десетак сјајних и скупоцених школских зграда. Подигнуте на лепим местима, где се вредност само земљишта пење на 2—3 милиона динара. Али пада у очи да ми у социјално-хигијенском погледу задоцњавамо увек по неколико деценија.

Некадашње су нам школе биле све до пре неколико година у старим зградама, често од набоја, са подом од простих дасака, недовољно зрачне, под турском ћерамидом и са огромним тучаним пећима, које су се с поља ложиле. О вентилацији ни помена. У то време модерни Запад имао је школе сличне нашим данашњим: архитектонски лепе, монументалне палате. Нама је требало пуне 2—3 деценије да јурећи за културом дођемо и сами до таквих палата. На жалост, дотле је модерна комунална наука отишла огромно унапред и са њом европски градови... И таман ми створисмо палате, запад их одбацује! У бивше школске зграде он уселава музеје, муниципалне секције и т. д., а нове модерне школе подиже на новим принципима. Те нове школе пре свега нису за велике агломерације ђака. Разлог је врло прост: страх од епидемија и тежња да се наставници и деца што више упознају изближе, што је немогуће у ранијим школама са 1000—1500 ученика. Савремене школе зидају се искључиво у облику павиљона, са огромним слободним и стакленим терасама, надстрешницама у ултравиолетном стаклу, баштама, читавим вртovima, четинарима, игралиштима за децу, гимнастичком вежбалишту на ваздуху, и што је најлепше — са великим базеном у пространом дворишту за купање и пливање деце и децијим кујнама за ужину и предручак. Такве школе данас освајају америчке државе и све већи број европских градова. На једном већем шумском и сунчаном терену од 1500—2000 м² подижу се таквих 3—4 павиљона за укупно 2—300 ученика. Ту децу наставници познају као своју. Исто тако и школски лекари. Психотехнички институт ради под тим околностима и врло брзо и врло успешно. Ако се болест појави — одмах се локализује. Деца се развијају и снаже као у каквом шумском санаторијуму.

Али како ми споро идемо за прогресом, бојазан је, да — док ми усвојимо овај нов и хигијенски најбољи тип школских зграда — Запад не оде још хиљаду корака унапред и,

рецимо, не створи нове учионице на крововима палата, ближе небу и сунцу, или на пловећим ваздушним острвима, о којима чак ни бујна Жил Вернова фантазија није сањала!

Стање школа у нашем селу много је очајније но у градовима. У сваком погледу. Да би ова студија о школском питању добила своју пуну заокруженост, морамо се дотаћи и њега. Пре описа школских прилика, изнећемо са неколико потеза општу ситуацију нашег села.

У селу, у народу, живот тече мучно, по старим навикама, без привредних школа.

Потребно је овде да бацимо неколико општих погледа на привреду нашег села. Само ће на тај начин наша теза о новом школском систему дати пуну пластичност и рељефност. Производи су нашег села, поред свег његовог богатства, слаби, примитивни и несавршени. Зато је:

а) стока мршава, без избора и расе, и туку нас све извозничке земље;

б) млечни производи по укусу, чистоћи и естетском изгледу далеко су испод швајцарских и данских.

в) нашу свињску маст туче — канадска маст;

г) пшеницу нам туче и ценом и квалитетом — америчка пшеница;

д) дрво нам туче — Русија;

ђ) говедину и месо — Канада;

е) воће наше, нарочито јабуке, туче — Калифорнија; грожђе и вино — Грчка, Италија и Француска;

ж) јаја нам туку готово све извозничке земље, јер су наша — најлакша и по тежини и по квалитету.

Зашто је све то тако?

Зато што свако наше веће село нема ни школа за прераду млека, ни воћних експортних курсева, ни школа за прераду меса, ни угледних живинарника, у опште ни један практичан курс или школу, која би га упутила модерној, јефтинијој, јачој и естетичној продукцији његових производа.

Зна се да је бројна надмоћност гвоздених плугова над дрвеним ралицама сигуран знак привредне културе. Док Словеначка не познаје ралицу и употребава само гвоздене плугове, дотле Централна Србија, нарочито Ужичка и Врањска област, Санџак, Босна, Херцеговина и Црна Гора имају око 300.000 дрвених ралица, а триста хиљада ралица значи са малим изузетком три стотине хиљада гладних домова.

Ирска је једна од најнапреднијих земаља. Она са једног хектара засејане површине добива 28 метарских центи пшенице. Белгија и Холандија 24 центи. Енглеска, Шведска и Швајцарска 21 центу, Француска 15, Италија близу 13, а Југославија једва непуних 11 центи, односно скоро три пута мање него Ирска.

Често пута неки крајеви добију мање жетвеног приноса но што кошта семе и селачков труд, бачен у уклету њиву!

Такво ће стање бити у селу и у целој држави док се год храбро не прекине са нашим општим застарелим схватањем живота. Живот је толико испреплетен, толико подложан разноликим утицајима материјалне и духовне природе, да се ни једна реформа у њему не може извршити без везе са другим реформама. За лечење социјалних недуга не постоји чаробан мађионичарски штап. Оне се лече само у њиховој каузалној вези и то социјалним мерама на тачно проученој финансијској бази.

Погрешно је узимано од увек да је школски проблем један еминентно просветни проблем. У ствари од правилног решења школског питања зависи добрим делом консолидација државних и самоуправних финансија и привредни просперитет земље. Зато је школски проблем један компликован социјални проблем, чијем се проучавању и решавању не може прићи са простом паролом о пурификацији наставе, у којој су многи наши наивни политичари гледали тајну просветне ренесансе! Њему се мора прићи са дубоким познавањем читавога сплета социјалних односа, и са снагом реформатора, који храбро кида са старим предрасудама и преживелим веровањима.

Ми немамо довољно основних школа. Неписменост је у народу велика, чак релативно и у самом Београду. Има крајева где неписменост код женског света пребацује 95% а код мушких 78%. Код нас на 1700 становника долази тек једна основна школа. Код Швајцараца на 870, код Данаца на 740, код Белгијанаца на 520, код Норвежана на 447 становника и т. д.

Код нас и ово мало школа није равномерно подељено. Има области као Бихаћска и Травничка (где су школе стварно најпотребније због културне заосталости народа) у којима је свега 140 школа, док их далеко мања Осечка област има 1271.

То се стање неписмености мора енергично лечити. У народу у коме нема писмености не може имати ни културе, јер писменост су уста кроз која узимамо културну храну.

На овом месту мора се учинити признање нашој војсци у погледу њене борбе противу неписмености, јер она је једна од првих војски на свету, која је увела обавезне алфаветске курсеве међу регрутима. Огроман је број наших људи који су при одслужењу свог рока изучили да пишу и читају. Данас у Европи није реткост да се иде још који корак даље. Војске Енглеске и Шведске имају нарочита одељења за борбу против туберкулозе, за здравствену пропаганду и пуно корисних регенеративних акција за добро свога народа.

Нарочиту улогу у сузбијању неписмености у Југославији треба да приме на себе соколске организације. Због тога ћемо овде рећи неколико речи о социјалним задацима Југословенског Сокола у опште.

Југословенски соко налази се данас у савим другим и измењеним приликама него икад раније, и те нове прилике траже и нове оријентације.

Два су у главном типа организације оваких витешких друштава. Енглески тип, који се састоји по превасходству из чисто физичког узгоја и талијански тип, који се огледа у принудној фашизацији витешких друштава.

Југословенски соко, створен под специјалним околностима, има да изради свој сопствени тип, своју нарочиту идеологију, свој искључиви Југословенски идеал. У чему би требало да се састоји то проширење соколске идеологије?

Само физичко васпитање омладине, и ако представља један капиталан задатак, не може бити последњи и завршни идеал Југословенског Сокола. Снажна и здрава омладина је не само циљ него и средство за извођење једне велике идеологије. Једновремено са њом долази морална дисциплина соколских маса. У овим данима тешке моралне кризе, акција на самодисциплини омладине и њеном моралном васпитању представља један деликатан, висок и тежак задатак соколства. Васпитање те омладине у Југословенском духу — јер је духовно јединство јаче и важније од политичког јединства — такође је један од поносних и великих задатака његових.

Овде долази на прво место и тих, незапажен али истрајан рад на широкој демократизацији маса. Све велике народне организације, а једна од таквих организација, највећа и најмоћнија је данас Југословенско Соколство — самим својим постојањем, радом и извођењем свога животног програма врши и процес истинске демократизације, толико потребан као предуслов за културну ренесансу најширих народних маса.

Али поред свих ових задатака, који су и до сада мање или више извођени у соколству, ми ћемо се овога пута у основним цртама задржати на новим задацима, које соколству императивно намећу наши дани. То су његови социјални задаци.

Када се има на уму да ће југословенско соколство у најскоријим данима бројати из стотине хиљада својих организованих приврженика, онда се у најјаснијој боји указује могућност за његову социјалну акцију.

Том раду треба да се што пре и што снажније посвети секција његова за социјалну акцију, а вођство Југословенског сокола треба да јој и своја државна материјална средства стави у потребној мери на пуно расположење.

Нико не може одрећи да југословенско соколство неће моћи да одигра једну историски колосалну улогу у:

1) Стварању и организацији аналфabetских течајева и сузбијању неписмености у народу;

2) У борби против алкохолизма, који из дана у дан све већма врши свој разоран утицај на садашње генерације нашег народа.

3) У борби противу туберкулозе, где је систематисана пропагандска улога Југословенског сокола од еминентне важности.

4) За организацију и извођење омладинског и школског шумског празника, који би био посвећен планском подизању шума, што би опет са своје стране утицало на привредно уздизање народа, на темперирање климе и општу асанацију.

5) у акцији на подизању народних хигијенских и просветно-културних домова села.

6) у акцији, плански смишљеној, на професионалној заштити, упославању и подизању својих многобројних чланова, јер не треба сметнути с ума да се у огромним масама сокола налазе на десетине и десетине хиљада материјално сиромашних али духовно снажних ученика и трговачког подмлатка, за које би једна овако организована помоћ била првостепено спасоносна. Социјална акција међу њима и за њих значи ублажавање многих друштвених незгода од којих хронично пати наш социјални организам.

То је само неколико струкова из дугог венца социјалних акција, чије успешно остварење очекује претходну снажну делатност Југословенског сокола.

Соколске организације већ су развијене у целој земљи. Оне полако продиру на село и освајају га. Ту тенденцију треба помоћи и морално и материјално.

Када се соколске организације оснаже на селу — тада оне и могу и требају да покрену свуда и на сваком месту аналфabetске течајеve. Тиме ће оне најбоље афирмирати своју просветно-културну и социјалну акцију, коју им намећу наши дани историјском логиком догађаја...

Наша је земља природно најбогатија земља. Сем Русије и Калифорније нема боље и природом благословеније земље на свету. Све што постоји на земљи и под земљом имамо у изобиљу. Па ипак наш сељак живи рђаво, наш радник исто тако. Наш занатлија, мали чиновник, мали трговац, уопште мали варошки човек ништа боље. А у Југославији би се могло живети лепше но игде на свету, у пуном изобиљу, без сазнања о привредној кризи, која гуши сваки слободан полет и без општинских приреза и дажбина, које су у многим крајевима достигле неслућене размере!

А што све није тако има пуно разлога.

После рата све су државе осетиле страшне економске потресе. Осетили смо их и ми. Само не треба да осетимо нове. У томе лежи тајна праве државничке мудрости. Мора се наша целокупна социјална политика поставити на друге, модерније и правичније основе. Ми ћемо у низу наших студија говорити редом о свакој важнијој социјалној реформи. На овом месту нас интересује само школска реформа у вези са свима осталим сродним просветним и привредним питањима. Од ње се не може очекивати све, али и она може да дâ врло много. Треба само имати храбрости па одбацити наша давнијо застарела схватања и примити одмах све оно што је искуством других народа опробано и освештано као корисно и напредно.

Погледајмо само мало у суштину нашег гимназијског програма. Он је скроз непрактичан, нереалан, без икакве животне вредности. Извршимо једну кратку и објективну анализу његову.

Шта ће деци нашег века минералологија са њеним законима кристалисања и разним пентагондодекаедрима?! Кад ће то њима требати у животу? Основима минералологије, који се треба да уче уз опште природне науке, не треба више посветити од 4—5 часова укупно. Зоологија и ботаника треба да сачињавају ужу област природних наука. Све детаље са најмунициознијим описом буба и свих других животиња у опште треба одбацити. То оставити за студенте, који се спремају за респективне струке. Чудна је већ несмисао да се мали гимназист гони да изучава анатомију гмизаваца или инсеката, а као свршени матурант не познаје основне појмове из анатомије и физиологије свога сопственог бића. Шта ће нашем ђаку Линеов систем са његовим „папавераце“, „крустаце“!... Ако не мисли да се ода ботаници или фармацији довољно му је да зна основе ботанике са најпотребнијим градивом из биљне физиологије!

Хигијени и науци о здрављу треба дати много значајније место на штету других некорисних предмета, којима се само преоптерећава мозак деце. До сада из хигијене и науке о здрављу учило се врло мало, готово ни мало.

Један наш пријатељ, угледан научник и социолог, извршио је за ових десетак година интересантну анкету код близу три хиљаде наших угледних грађана. Хтео је да утврди колико су ти људи осетили у животу потребу за знањем математике и латинског језика, та два страха за наше гимназисте и ево до каквих је интересантних резултата дошао:

Од три хиљаде угледних грађана: 16 грађана величали су математику као науку, која развија највише душевне способности, логички смисао и успавање дијалектичке скло-

ности. Интересантно је да су од тих 16 људи тројица били без икакве логике, 12 њих без дијалектичног схватања живота и ствари, а свега је један био бриљантан математички таленат.

Дванаест грађана дизали су у небо латински језик тврдећи, да он утиче на буђење етичких и естетских осећања код ђака. Да се највећа дела човечијег ума (грчки и латински класици) не могу схватити без знања латинског и грчког језика, да је ђацима много корисније да знају латински него свој матерњи језик, јер за њега није никада доцкан.

Од тих 12 људи два су била професори латинског језика, један католички свештеник арбанашког порекла, а деветорица разни виши чиновници, који су свршили некада класичну гимназију и који од класика читају само — јеловнике по ресторанима!

Осталих око три хиљаде људи изјавили су, да од свршене гимназије па за двадесет до тридесет година њиховог јавног живота никада нису имали ни прилике, ни потребе да примене латински језик и математику. И да се никада, и ни у једној прилици није десило да осете захвалност школи, која их је годинама кључала тим предметима.

Из овога излази до очигледности јасно да математика (реч је о алгебри и вишој геометрији) и латински језик немају икакве везе са животом. Четири вида рачунања са правилном тројним и извесним основама из трговачке рачунице не улазе у круг математике, како се она по гимназијама данас предаје.

Општу историју свести на половину. Она не сме да садржи у себи масу непотребних детаља о годинама рођења, женидби и смрти безначајних кнежева, о бесмисленим епизодама из њиховог живота, са митолошким појединоствима о преисторији разних народа и т. д.

Историју, као гимназијски предмет, треба реформисати и у њено изучавање унети што више рационалистичког смисла.

Земљопис би, напротив, требало проширити и додати му комерционални део.

Живим језицима: немачком, руском, бугарском, француском или енглеском — које огласити за обавезне — дати што већи број часова, и од првог разреда до четвртог разреда учити их по директној методи — само конверзацији. Тек од четвртог отпочети са правописом и основама граматике и синтаксе.

Матерњем језику и новијој југословенској литератури посветити много већу и озбиљнију пажњу него што је то до сада чинијено.

Физику и хемију, као наставне гимназијске предмете, треба такође реформисати. Оба предмета треба довести у везу са реалним потребама живота и све што нема везе са њим избацити и оставити за стручно изучавање студената. То исто важи и за основне астро-

номије, познате под именом физичке географије.

Старословенски језик огласити за факултативан. Нашу класичну књижевност прећи у неколико часова ради оријентације ученика. Друго оставити за стручне студије.

Од нових предмета увести за више разреде: основе економије и познавање кривичног законодавства у главним линијама.

Логику, етику и психологију спојити као један предмет под именом философске пропедевтике. И дати је ђацима у најкраћем изводу.

Према овом нашем излагању гимназијско образовање ишло би од првог до шестог разреда гимназије а не као сада до осмог. Доцније би се редуцирале још две године (пета и шеста), и гимназија се завршавала са четвртим разредом.

У овом времену ученик би имао да научи основе природних наука, географију, нешто најелементарнијег знања из физике, хемије и астрономије, основе филозофске пропедевтике, трговачку рачуницу, матерњи језик са детаљима из литературе свога народа, рационалистички извод историје; и у најзбијенијим линијама класичну историју Рима и Јеладе и, најзад, најважнија сазнања из науке о здрављу и економије.

Такав програм дао би по свршеном шестом разреду (касније по свршеном четвртном разреду) гимназије једног разумног дечака, који познаје довољно свој матерњи језик, литературу, и историју, који разуме спољни свет око себе кроз основе природних наука; свој унутрашњи свет кроз основе философске пропедевтике. А изнад свега, који познаје практично три жива језика, чију литературу додуше још неби могао да користи, али би их бар течно говорио. На крају — тај би дечак имао снажан и здрав организам кроз непрекидно физичко вежбање, које се има да прогласи не само за обавезан него за један од најглавнијих предмета; а нада све то, имао би продуктиван и практичан дух, формиран кроз политичку економију и трговачку рачуницу.

А шта даје садашња гимназија добром и одличном ђаку? (О рђавом нећемо ни говорити.) Он излази из гимназије без познавања и једног страног језика. Из осталих предмета зна нешто мало непотребних детаља, полутански и површно. Једва ако прођу четири до пет година по матури — а он заборавља готово све, јер се у животу не сретла потреба за понављањем, и од свега знања остаје му сећање на називе предмета, по нека латинска фраза, нешто мало научне терминологије, по нека историјска анегдота — и ништа више.

То је све. И ми место младића оспособљеног за живот, видимо једног недовољно писменог дечака, неспособног и за какав практичан рад, сем за практикантску и административну службу код државе и општине! Зар

је зато требало пробавити осам пуних година у гимназији, осам најбољих година у којима се у другом паметном свету сврши и гимназијско образовање (са завршеним четвртим разредом гимназије) и без мало, две трећине стручног образовања. Али ако садашњи школски систем не пружа матуранту реално и заокружено образовање, оно му пружа унакажено физичко развијање: кичмен стуб искривљен, капацитет плућа недовољан, мишићни систем млитава, општу анемију, зубе кариозне, леност пробавних органа, апациитис са мањим или већим пожаром плућа. То је здравствени биланс.

Према томе реформа наставе није само промена система ради саме наставе: то је нешто много више — то је реформа нашег подмлатка, спас његове физичке, етичке и интелектуалне будућности.

Педесет година мењају се код нас школски системи, али све је то прљкање по површини а не дубоко орање до саме здравнице, до самих животних сокова!

Зар је у томе реформа што ће се увести један предмет, или стари повећати са неколико часова.

Реформа наставе, онако како се данас она социолошки схвата, у овоме је:

1) Смањивање потпуних и непотпуних гимназија у нашим градовима до крајњих граница могућности.

2) Избор ђака за гимназију према налазу психотехничког института, а у бројним грацима, које за сваку годину одреди респективни општински школски одбор.

3) Бесплатно школовање од основне до универзитетске наставе. Ту долазе бесплатне књиге и сва учила. Пуно издржавање сиромашних ученика, а ако су они и храниоци породице, онда још и вредна новчана помоћ за ове.

4) Завођење прогресивног школског пререза са ослобођењем животног минимума.

5) Телесном вежбању, хигијени и науци о здрављу — које прогласити за обавезне предмете — посветити онолико исто часова колико и матерњем језику!

6) Отварање што већег броја основних школа, како би свако село имало по један сталан основан течај за децу и један алфаветски течај за одрасле.

7) Предавања у свима школама да буду на слободном ваздуху и сунцу, разуме се, сем у невреме.

8) Програм будуће основне наставе да буде: основи читања, писања и рачунања. Један страни језик — конверзација; српски и словеначки језик, — конверзација; гимнастика, ручни рад и певање. Природопис са основима географије, али само приликом екскурзија.

9) Од основне наставе па све до више стручне или универзитетске за све ђаке отво-

рити летовалишта, морска купатила, школске санаторијуме итд.

10) У гимназијама следећи програм: Конверзација: немачког, руског, француског, енглеског, бугарског и словеначког језика. Природне науке у изводу. Српски језик са литературом и националном историјом опширно; општа историја и проповедника у изводу; виша практична рачуница облигатна, а геометрија и алгебра факултативне. Латински језик, грчки, старословенски исто тако факултативни. Ово важи за престолничке гимназије, а за провинцијске ови се факултативни предмети уопште укидају.

По свршеном четвртог разреда гимназије комисија стручњака из психотехничког института и наставника има да изврши категорисање ученика према способностима и тежњама њиховим и распореди их: за технику, пољопривредне школе, трговачке, разне академије, медицину, филозофију, урбанистичке школе, санитарску технику, разне државне функционалне школе, итд.

Према врсти одређене школе, ученик би имао да допуни за две године своје припремно образовање из оних предмета који су у вези са респективним школама. Тако би техничари у припремним годинама изучавали детаљно математику, медицинари хемију и ботанику итд.

11) Од општег броја свршених ђака основних школа само 20% могу да наставе гимназију; а од свршених ђака четвртог разреда гимназије (односно сада шестог) само 10% могу да наставе припремно образовање за универзитетске или академске студије. Појачање овога процента моћи ће се дозволити само по престанку школског одбора и бановинског већа!

Деца изван назначеног процента у првом случају (из основних школа) иду у ниже привредне и професионално занатске школе; а у другом — у више привредне и професионалне.

12) Место пренагомиланог броја гимназија и других бирократских школа установити што већи број следећих школа, течајева и курсева: шумарских, калемарских, војно-експортних; ратарских, млекарских, сточних, живинарских, за конзервисање воћа, поврћа или живине; трговачких (за трговање, а не за комерцијалну администрацију) комуналних, дезинфекционих, зубарских, житарских, санитарних, семенарских, за општинске благајни-

ке, затим око 40—50 најпотребнијих индустријских школа; даље рударске, електричарске, за електрификацију и водене падове; грађевинарске, за здравствене техничаре итд.

Ради јединства рада и надзора све ове стручне школе као и нестручне имају бити под управом министарства просвете, а не као до сада под неколико разних министарстава.

*

И за школску реформу, као уосталом и за све друге социјалне реформе треба кредита, и то знатних кредита. Подвукли смо да ниједна социјална акција није могућа без снажне финансијске подлоге. Велике државе као Енглеска, Немачка и Француска троше данас по 40% свога државног буџета, као и самоуправних, на акције, које имају претежно карактер социјалног старања.

Постоји данас ново схватање државе. Она није ни највећи жандарм, ни највиши привредник. Њена животворна и конструктивна снага лежи у сасвим другим атрибутима. Шта је циљ свеколике државне акције? По једном мишљењу држава је инструменат економски владајуће класе. То је највећим делом тачно. Али ипак има нешто духовно, етичко, што као сирвивал надживљује и људе, и народе и класе, и у атмосфери струји као невидљиви и морални озон. Кад би се фраза о држави, као инструменту владајуће класе, схватила буквално, онда се неби ни једна социјална реформа могла да изведе ако би она ма и најмање ишла на штету господареће класе. У суштини нема социјалне реформе, која мање или више не погађа класне интересе капиталистичке класе. Па ипак те се реформе редовно предузимају и без отпора једних и без притиска других. Врше се спонтано, управо под невидљивом пресијом једног вишег морала, који лебди у васиони. Циљ би савремене државе према томе био: добро народа, његово здравље, његов привредни просперитет и социјални стандард, његова култура, његов мир и његова општа безбедност. И кад год једно од ових народних добара буде угрожено држава је дужна да интервенише на начин који саме прилике намећу. То би била нека врста социјалне терапије. А профилакса би се огледала у једном пространом реформистичком социјалном програму, који би држава, уз пуну помоћ самоуправних тела, нарочито градских, проводила у дело да би се избегли и онемогућили социјални судари маса.

Питање исхране и болести авитаминозе

III

Наше тело састоји се из многобројних малих ћелија, чија је величина микроскопска. Оне су материјал из којих се изграђује наш организам. Утицај хране на развиће тих ћелија, а са тим и целог организма тачно је одређен и разграничен, нарочито у младом узрасту, и што је биће млађе у толико је већи утицај те хране на њега. У самом првом моменту, када у оплођеној женској ћелији почне развиће младога бића, оно већ добија храну из кога било извора. И док је још у самој једној ћелији оно добија храну, а та храна коју добија како ембрио тако и младо биће после рођења од великог је значаја и утицаја и за почетак живота и за даљу будућност изградње организма: т. ј. почетак живота и решење будућности у зависности је од материјала који служи за изградњу организма, а тај материјал добија се искључиво из хране.

С друге стране у нашем организму, као и у свакој сложеној машини, свакога дана троше се, губе и изумиру многи милиони ћелија под разним узроцима и врши се процес обнављања тих ћелија. Материјал који служи за обнову ћелија нашег тела опет је храна. Према томе ако не узимамо храну одређеног састава за образовање и обнову ћелија, или узимамо храну у недовољном саставу хранећих материја, које служе за образовање и обнову ћелија, онда ће се губитак ћелија увећавати и наступити болест па и смрт организма. Зато је питање правилне исхране основ нашег живота. Има велики број болести, које се јављају услед рђаве или неправилне исхране. Има опет болести које могу погоршати здравље човека ако се не подеси оброк хране онога састава који спречава такве болести. Јер, човек употребљава разнолику храну, која је неједнаког састава свакога дана, па ако та храна није рационална и добра јер јој недостају одређени елементи, може да изазове цео низ растројстава у организму па и смрт његову.

О тим болестима које долазе услед рђаве и недовољне хране т. ј. од употребе оне хране којој недостају поједини витамини, хоћемо да говоримо, да би допунили наше чланке „Питање исхране“ који су отштампани у

претходним бројевима „Београдских Општинских Новина“ за ову годину.

Овај чланак нема никаквих других претензија већ само то да упозна читаоце о узроцима тих болести, које долазе од рђаве и неправилне исхране онако како их је објаснио и дао им карактерне особине сам творац витамина Казимир Функ. Ово упознавање карактерних особина болести авитаминозе може бити од користи за читаоце, да би могли свој свакодневни оброк подесити и заменити obroком у оном облику и саставу како то нова наука о витаминима указује. Јер заменити досадашњи традиционални начин исхране у избору хране са тачним научним опитима, како се то врши у већини културних земаља, које су примиле примену нове науке о витаминима, значи ићи путем цивилизације и научних испитивања и открића. Старе традиције са развићем цивилизације полако се губе на свима пољима друштвеног живота под новим и тачним проналасцима, па и у питању исхране и избору хране мора се ићи путем развића цивилизације и научних испитивања, нарочито у борби противу људског изумирања, које долази највећим делом услед рђаве исхране.

*

Творац учења о витаминима Казимир Функ написао је специјалну књигу на француском језику „Histoire et conséquences pratiques de la decouverte des Vitamines“ „Историја и практично значење открића витамина“ која је једновременно објављена на пољском и руском језику, са посебним предговором самога писца за сва три језика. Књига је написана у лакој форми и посвећена највише практичној примени учења о витаминима, јер је подешена за широки круг читалаца и за биолога, и за лекара, и за педагога и на крају за родитеље, пошто се питање о витаминима јавља као најглавније питање опште хигијене и стварања здраве и јаке расе.

За обраду овога чланка служили смо се у главном наведеном књигом Функа.

Нова открића учења о витаминима донела су бескрајне перспективе и озбиљне практичне примене, и због тога се особито витамини популаришу у Америци, Енглеској

и Немачкој, где је широка маса брзо оценила њихову важност у питању исхране. У Америци се одојчад снабдевају са млеком из нарочитих млекарских станица у којима дежурају лекари и милосрдне сестре, да би давали поуке родитељима за физичко и хигијенско васпитање деце; у сиротињским реонима милосрдне сестре посећују децу у домовима њихових родитеља у циљу давања поука о негвању и исхрани деце, а у школама деца добијају доручак који се састоји из млека, јаја, црнога хлеба и воћа, који су богати са калоријама и витаминима у циљу сузбијања болести авитаминозе, нарочито болести социјалног карактера као што су рахитис, анемија и туберкулоза.

Авитаминозним болестима означавају се обољевања организма, која наступају услед рђавог избора хране и услед недостатака витамина у храни и продуктима хране; или авитаминоза је болесно стање организма услед једностране хране са продуктима у којима недостају витамини — материје неопходне за живот организма.

Најчешће су болести авитаминозе код мале деце, чије последице остављају трагове целог живота, а у првом реду код деце сиромашних класа која се хране рђавом храном и живе у нехигијенским становама без сунца и свежег ваздуха, те се ове болести називају још и болести беде и сиротиње.

Авитаминозне болести које се јављају услед рђаве и слабе хране јесу:

Бери-бери. Болест бери-бери заузима централно место међу болестима авитаминозе. Она је у преимућству болест у колонијама, где се за исхрану употребљава ољуштен и полиран пиринч. Али је у последње време доказано да се ова болест јавља у опште свуда тамо где се употребљава храна која је лишена витамина В. Таква храна јесте она коју сачињава оброк првенствено из луксузног брашна и оброк хране који се дуго кува са чиме се уништава витамин В. Болест бери-бери јавља се у губљењу апетита, у опадању тежине тела, одузетости ногу; карактерни су јој симптоми атрофија и парализа мишића ногу, затим растројство нервног система. Код јачих обољевања јавља се учестано срчано скраћивање (тахихардија), тешко дисање, умањивање мокраће (олигурија), општа отеченост и нагомиланање ексудата у организму и смрт може да наступи за неколико недеља, дана или часова. Антибериберични витамин В садржи много шаргарепа, спанаћ, купус, боб, пасуљ, црвени патлиџан, поморанца, лимун и грожђе, а од продуката животињског порекла млеко и јаја.

У Немачкој за време ратова, услед појаве ове болести, принудним путем прављен је хлеб из непросејаног брашна, а мекиње су се нарочито прерађивале за израду хлеба, пошто витамин В садржи опна зрнасте хране.

Скорбут. Појава болести скорбута у вези је са карактером хране. Одавно је познато да ова болест обухвата масу народа која се храни конзервама или једнообразном храном којој недостаје витамин С без додатка биљне хране — поврћа и воћа; обично усољено месо са додатком шалитре такође доноси ову болест. Скорбут је врло тешка болест и познаје се по поткожном изливу крви, по рањавим и испуцаним деснима које кржаве нарочито око зуба. Кад се болест не лечи погоршава се и завршава се смрћу као последица запаљења плућа или срчаног растројства. Може да се развије и као епидемија.

Лечење је просто: довољно је неко време давати једно или друго антискорбутично сретство које садржи витамин С, а најбоље је познато сретство сок од поморанце или лимуна, црвен патлиџан без љуске и јагоде. Ефекат оваквог лечења је чудан, за неколико дана болест потпуно ишчезне. Од поврћа довољно садрже витамин С зелен боб и грашак, црвен патлиџан, све салате, спанаћ и купус пресан, а од плодова јагода, бресква, кајсија, јабука, а највише лимун и поморанца, те према томе наш оброк хране треба увек да садржи поврће и воће. Поред овога садржина витамина С у продуктима хране зависи од природе продуката, јар је овај витамин у купусу више осетљив при високој температури но у соку од поморанце.

Млеко садржи мало витамина С и како је он мало издржљив при кувању млека, у Француској дају деци, која се хране дуго куваним млеком, по мало сока од лимуна, поморанце или грожђа са малим додатком шећера. Овај витамин сасвим не садржи месо и разни органи животиња.

Ксерофталмија се јавља у обољевању очију (суво запаљење коњуктива које прелази у период инфичирања, гнојења) и врло често се дешава потпуно губљење очног вида. Први знак болести јесте сушење коњуктива, које долази услед скраћивања делатности секретних жлезди, а наступа услед непотпуне хране т. ј. хране која је лишена витастерина А, а таквом се највише хране деца. Болест се може брзо отклонити, ако се оброку хране дода храна, која је богата са витастерином А и то су рибли зетин и путер.

За време ратова приметили су се многи случајеви ове болести код деце, а у Данској је развијена ова болест код деце на сиси која се хране оплављеним млеком из кога се вади путер.

Функ наводи да је путем испитивања ове болести утврђено да су животиње осетљивије на отсуство витастерина А у храни и често обољевају од запаљења плућа. Ова два случаја болести услед недостатка витастерина А — ксерофталмије код деце и запаљења плућа код животиња — каже он да показују до каквог је степена организам у зависности од

врсте хране. Пошто међу инфекциозним болестима на првом месту стоји туберкулоза то и питање исхране код предупредивања и борбе са том најстрашнијом болешћу највећи је проблем нашег времена и у том се правцу ради. Правилност овога доказа Функ сматра да је већ донекле утврђено, јер наводи да се у Немачкој за време последњих ратова број туберкулозних обољења знатно увећао и увек је ово увећавање обољевања ишло паралелно са погоршавањем услова храњења, док су се, после примирја, када су се почели побољшавати услови живота и хране, обољевања и смртност од туберкулозе смањили.

Рахитис. За савремену науку о храњењу је једно велико питање решење болести рахитиса, који се јавља као једна од најраспрострањенијих болести и највећег узрока људског изумирања, као и од туберкулозе. Од болести рахитиса милиони бића умиру.

Болест рахитис у тесној је вези са рђавом исхраном матере за време бременитости. Највише се тиче хране којој недостају најважније материје беланчевине, витамини и минералне соли. Исто тако ова је болест у зависности од природног или вештачког храњења одојчади у случајевима када не добијају материно млеко, или се рано одбијају од дојења, од рада матере која доји дете који утиче на умањивање млека, од рђавог и неправилног храњења матере и на крају од услова живота (социјална беда, велика и густа насеља, рђави хигијенски услови станова, као мали, мрачни, лишени сунца и ваздуха).

Чим се дете јави на свет почиње борбу за живот чији су услови сурови, а те сурове услове и борбу за живот најбоље показује рахитис, и то је главни узрок што се рахитис у данашње време јавља као најраспрострањенија болест. Рахитис се јавља у првим годинама живота, када се најенергичније развија и умањује отпорност организма и према свима другим болестима, и недаћама нарочито код деце и то на првом месту код варошке деце; јавља се у органима за дисање од чега долази обољевање од великог кашља, запаљење плућа па и туберкулоза. Неоспорни знак ове болести јесте ненормално развијање костију које обухвата цео скелет и постаје деформисан. Обична је последица рђаво формирање зуба. У ређим случајевима јавља се код деце и у десетој години старости. Ови случајеви позног рахитиса служе као међувремена свеза дечијег рахитиса и остеомајалације (размекшавање костију) бремених жена услед рђаве исхране. Тако је и објашњено зашто су за време ратова, нарочито у централној Европи утврђени многи случајеви остеомајалације код лица оба пола свих узраста; и сви ти случајеви анатомске промене зависе од једног истог узрока — неправилне исхране и подвргавају се једном истом лечењу.

И новија испитивања потврђују раније погледе на рахитис као болест која се јавља услед недостатка у храни калцијевих соли, фосфора и услед нехигијенских услова живота. Убитачна болест рахитис у великом степену откривена је изучавањем о витаминима. Рахитис се сматра као специфична авитаминозна болест и долази услед недостатка у храни витастерина Е, а уједно са њиме и недостатка калцијевих соли и фосфора. Доказано је да се ова болест може предупредити само витастерином Е, који се у главном налази у рибљем зејтину, жуманцету од јајета, а у мањем степену у млеку и путеру, или путем ултра-виолетних зракова или путем кварцове лампе.

Рибљи зејтин је специфично сретство и његово је дејство моћно; он садржи антирахитични витастерин у таквој количини како се не налази ни у једној хранљивој материји. Према томе рибљи зејтин садржи два витастерина А и Е.

Лечење ултра-виолетним зрацима и другим лампама, доказује од коликог је великог значаја свеж ваздух и дејство сунчаних зракова — сунчање.

Лечење употребом фосфора има дејство условно и само у том случају ако у организму недостају фосфор и калцијум.

Профилактичне мере пре рођења детета састоје се у нормалном и правилном храњењу бремене матере, чија храна мора да садржи у довољној мери потпуне беланчевине, витамине и минералне соли. Ове материје садржи млеко, путер, свеж сир, свеже воће, поморанџа и црвени патлиџан и могу да допуњују храну животињског и биљног порекла која садржи беланчевине, масти и угљене хидрате. Бремена жена не треба да злоупотребљује себе великом употребом меса.

Довољно кретање бремене жене потребно је и та потреба објашњава се тиме што се на свежем ваздуху и под сунчаним зрацима увећава способност организма за искоришћавање соли калција. Где је кретање немогуће препоручује се систематска употреба рибље зејтина.

Пелагра. Пелагра се јавља као болест социјалне беде у местима где се гаји кукуруз и употребљава за исхрану. Изванредно тешка обољења која уништавају хиљадама душа преносе се на потомство. Болест пелагра раширена је у Италији, Румунији, Америци, Египту, а има је и у Југославији. Болест је опасна и хроничног карактера; јавља се у пролеће и увећава у јесен понављајући се сваке године. Болест се јавља у специфичној еритеми коже на целом телу. Овоме се придружује обољевање десни и црева (са проливом), нерава (атрофија мишића, грчеви) и тешки случајеви душевног поремећаја и лудила. Г. Д-р Милан Јовановић-Батут у књизи: „Како се наш народ храни“, описујући ову болест у

Италији и Румунији, где има на стотине хиљада болесника, вели да је у Италији „походно један завод, у коме се лече искључиво болесници те врсте. Ту сам видео све степене пелагре — од незнатног црвенила коже до највећег лудила. Беше тамо много и недораслих — нарочито у одељењу за душевне болести.”

У местима, где је широко гајење кукуруза и његова је употреба у исхрани, у душевним болницама налазе се хиљадама случајева пелагричних болесника. Установљено је, да је појава ове болести и њено уклањање у вези са храном. Хлеб од кукуруза садржи непотпуне беланчевине услед чега се ова болест јавља. Функ сматра да је узрок пелагре недостатак специфичног витамина који је он назвао Р и врши проучавања у том правцу.

Болест пелагра постоји и у нашој земљи код становништва које се храни кукурузом, али до овога времена немамо сигурних података у каквој се мери она развила и развија. О овој болести први је писао код нас уважени г. Д-р Батут у горе наведеној књизи и каже да ову болест наш народ зове „зли лишај”, а даље наводи: „колико је тога (болесника) у Србији још се не зна, јер се тек у новије време почело о томе разбирати”. Г. Д-р Батут наводи да је о тој болести писао Д-р Л. Илић из Зајечара и Д-р Н. Ђорић из Варварина, а такве болеснике слао је у Државну Болницу и Д-р Л. Димитријевић из Смедерева.

Г. Драгиша Лапчевић у Тежаку за 1920 г. у чланку „Исхрана” наводи „да је пелагру (код нас) још пре 40 година констатовао Д-р Мачај, за њим Д-р Лаза Илић, а Д-р Д. Ив. Стојимировић као лекар среза сврљинског имао је у 1902 г. за 6 месеци 406 случајева пелагричних побољевања у разним стадијумима од првих почетних симптомима, до потпуно развијене болести са десквамативним појавама по рукама, носу лицу, психичким појавама до лудила... Узрок јој је у лошим хигијенским и материјалним околностима — сиротињи са најлошијом храном, употребом незрелог, рђавог кукуруза, а изложеној најтежим сеоским и тежачким радовима.

Најзад у 1928 г. написао је г. Д-р Грга Богић лекар из Карловца (Хрватска) књигу: *О хлебу нашег сељака* и наводи да пелагре има у нас у 82 среза, тако да се двадесет и пет од сто наших срезова налази у зони пелагре.

О овоме ћемо говорити опширније у чланку о потрошњи кукуруза за исхрану нашег становништва.

„*Ратни оток*”. Ова је болест била позната одавно, али се широко распространила у Централној Европи за време последњих ратова. Болест се јавља отоком ногу и лица, нарочито око очију, при чему је температура тела нижа од нормалне (32—36°) и врло мали и слаб пулс. Са овом болешћу јављају се инфекције као запаљење плућа, бронхитис и ксерофталмија. Код неких случајева ове болести јавља се крвавање десни као и код скорбута. И код ове је болести узрок рђава храна. Код одојчади се јавља која се хране обилно храном која садржи много скроба, а недостају витамини, калорије и беланчевине.

Инфекциозне болести и витамини. Штетан утицај непотпуне хране, каже Функ, много је озбиљнији но што се обично мисли. Он наводи Мака Калума, американског научника, који је вршио испитивања диетичним оброцима хране и утврдио да последице непотпуних obroка не показују дејство код првог или другог поколења, већ у трећем или познијем поколењу. Непотпуна храна може да се изрази у слабљењу отпорности организма према инфекциозним болестима, нарочито према туберкулози, чију слику најбоље показује отсуство витастерина А. Код свих авитаминозних обољевања јавља се епидемија запаљења плућа за којим долази туберкулоза. У том правцу аутор витамина Функ врши испитивања и за болести рака и вели да је до некле постигнуто да се путем искључивања једне материје из хране могу развити чиреви на организму.

Тако је откриће витамина донело много јаснију слику о узроцима многих болести и озбиљније изучавање питања борбе са људским изумирањем.

Драг. О. Поваковић,
шеф Таксено-привредног отсека О. Г. Б.

Егзекутивна наплата дугованих такса од стране општина

— Око једног начелног спора —

Пре извесног времена, Таксено-привредни одсек Општине града Београда, упутио је захтев извршном одељку Управе града Београда, да изврши наплату дуговане таксе за заузеће тротоара по ТБр. 396. под II таксене тарифе, од једног таксеног обвезника, а из депозита од продатог имања истога, који се је депозит налазио при поменутом одељку.

Извршни одељак, у место да је одмах донео одлуку, да се у распоредно решење, приликом ликвидирања депозита суме, добивене путем јавне продаје имања, унесе и потраживање Општине града Београда, и, на тај начин исто обезбеди у корист Општине, он је вратио предмет са извештајем, да се не може изаћи на сусрет захтеву Општине, оспоравајући јој у опште право егзекутивне наплате.

Ово своје становиште поменути одељак заснива на томе, што право на егзекутивну наплату таксе и др. има само држава, сходно члану 32. Закона о таксама, а не и Општина, и, тражио је, да се, ако Општина жели, да дође до свога потраживања што пре, достављени захтев саобрази законском пропису § 465. грађанско-судског поступка.

Стојећи на гледишту, да је тумачење извршног одељка Управе града Београда, по све погрешно и на закону неосновано, и, да не би ликвидацијом депозитне суме, добивене од продајне цене дужниковог имања, било таксено потраживање Општине доведено у питање, одмах сам дао одговор на тумачење извршног одељка, с напоменом, да је оспоравање права Општини, на егзекутивну наплату таксе у принципу, као и позивање на § 465. грађ. суд. поступка, по све неумесно и противно закону, јер општинска потраживања за наплату дугованих такса, имају претежни јавно-правни карактер, исто онако, као што има и држава за своја таксена потраживања по члану 32., те тако и градска општина има права на исту егзекутивну наплату по члану 2. Закона о таксама, где је „expressis verbis“ означено следеће:

„У корист општина наплаћују се таксе за све писмене представке и правне послове, у којима општине као власт, у границама закона, суделују, а тако исто и све остале таксе предвиђене тарифом овог закона.

Општине имају право, да таксе, које би неко био дужан да плати, по овом закону, наплаћују егзекутивним путем.”

Такође је по све недовољно основано тумачење и захтев извршног одељка, да је за свако општинско-таксено потраживање потребан и услов из § 465. грађан. суд. поступка, који законски пропис гласи:

„Без судске пресуде или решења може се:

1. — Прикупљати државни порез и прирез;
2. — Општински прирез;
3. — Наплата калдрма, која би испред чијег добра по наредби власти начињена била;
4. — Могу се извршивати решења полицијских и других административних власти;
5. — Може се ђумрук наплаћивати; и
6. — Штега, која би се према § 484. новом продајом показала”, и

да је према томе, у цели наплате потребна извршна судска пресуда или решење, са разлога тога, што није у тој позитивној законској одредби и пропису предвиђена и наплата осталих општинских такса. Тачно је, да том законском одредбом није обухваћен и приоритет у погледу наплате осталих општинских такса егзекутивним путем, већ само егзекутивна наплата калдрме, али то не значи да таксеном потраживању општине треба придавати, у погледу наплате, карактер приватно-правни, т. ј. тражити извршну судску пресуду или решење, јер, ако би се тако радило и наплата таксених потраживања заснивала тек по извршности судских пресуда и решења по члану 65. Закона о таксама и извршним решењима по административно таксеним споровима, по члану 66. у вези члана 67. поменутог закона, онда би могла бити доведена у питање највећим делом таксена потраживања, пошто би се дала могућност таксеним обвезницама, да путем вођења административно-таксених и судских спорова и употребом правних средстава на поједине одлуке, до последње инстанце, одуговлаче исплату месецима. То би без сумње ишло на уштрб интереса општине, јер би се на тај начин кочило спровођење комуналне политике и очигледно угрозила егзистенција општина, па је, да, до тога не би дошло, законодавац изузетно од § 465. грађ. суд. поступка, специјалним законом, законом о так-

сама, чл. 2. дао општини право егзекутивне наплате исто онако, као што је то право дао и држави по члану 32., а, заинтересованој страни, ако и у колико сматра, да јој је право угрожено, не смета ништа, да се користи чланом 65. и 67. Закона о таксама.

Дакле, као што се из напред наведеног види, законодавац је таксеном општинском потраживању придао извршни тражбени карактер у погледу наплате исто онако, као што је то дао и тражбинама означеним у § 465. грађ. суд. пост.

Пошто је Извршни одељак управе града Београда и даље остао при своме ранијем гледишту и тумачењу, с позивом на § 465. грађ. суд. поступка, то се Таксено-привредни отсек, на основи члана 43. Закона о таксама, обратио Министарству финансија, одељењу за самоуправне буџете и финансије, ради тумачења основа изнесених у поменутом реферату како Извршног одељка тако и Таксено-привредног отсека, како би се у будуће имало тачно и правилно становиште за сваки конкретни случај и тиме дала могућност како Београдској општини тако и осталим нашим градским општинама, да несметано спроводи своју финансијско-комуналну политику, која за исто спровођење црпи највећим делом приходе од такса, као једног од најважнијих својих финансијских извора.

Министарство финансија, одељење за самоуправне буџете и финансије, узело је у разматрање и оцену оба гледишта и тумачења извршног одељка управе града Београда и Таксено-привредног отсека О. Г. Б., па је донело одлуку следеће садржине:

„Општина града Београда писмом својим ОФБр. 12504. од 12. марта 1931. претставила је овом Министарству, да је Извршно одељење Управе града Београда актом својим Бр. 80552. од 6. децембра 1930. одбило да изврши, из депозита продатог имања масе Жарка Костића, из Београда, наплату у суми од динара: 27.080,40 на име општинске пијачне, асфалтне и друге таксе, позивајући се на одредбу § 465. Законика о поступку судском у грађанским парницама и са мотивацијом, да је за ову наплату потребно издејствовати извршно судско решење или пресуду, пошто то одељење врши наплате само на основу судских извршних решења и пресуда.

Међутим, овако гледиште лишено је законског ослона и као такво не може опстати. Према чл. 2. и 32. Закона о таксама, општина има право подједнако као и држава, да таксе предвиђене таксеном тарифом овог закона у корист општине, а које би неко био дужан да плати, наплаћује ПРВЕНСТВЕНО И ЕГЗЕКУТИВНО, преко својих органа, из чега изла-

зи, да је законодавац одлуке надлежних општинских власти о таксама прогласио за извршне наслове, на основу којих се може спровести принудно извршење ради остваривања општинских потраживања. Па, када је овакав начин наплаћивања општинских такса, установљен за саму општину, онда нема никакве законске сметње да државне власти, које у њиховим депозитима држе новац појединих општинских дужника, издају из тих депозита ону суму новаца, која сачињава предмет њиховог потраживања на име таксе, већ напротив, оне су у толико предужне, да такве општинске тражбине остварују из тих депозита, јер општина није обавезна, да издејствује никакве извршне пресуде или решења редовног суда, кад је по закону њеним одлукама предат карактер решења са извршном снагом. Што се пак тиче позивања на § 465. Закона о судском поступку у грађанским парницама, исто је по све немесно, пошто је овде у питању примена специјалног прописа члана 32. Закона о таксама, који је новијег датума, и, пошто се баш према духу и слову наведеног § 465. (тачке 2., 3. и 4.) јасно изводи, да се овакав захтев Општине града Београда има извршити без икакве судске пресуде и решења.

У овом случају може бити речи једино о указивању правне помоћи у службеном раду од стране државне власти општинској власти, нашта је државна власт у границама свога подручја дужна, да поступи према захтеву садржаном у предњој замолници Општине града Београда, и, по сили прописа § 14. Закона о општем управном поступку, водећи рачуна, да је у питању остварење једног потраживања комуналних финансија, која има служити за извођење општих задатака који су стављени у дужност општинама. У колико би пак овим било повређено какво право дужниково, њему стоје на располагање односна правна средства, којима ће се у одбрану својих интереса и послужити.”

Дакле, као што се из предњег види, Министарство финансија усвајајући гледиште и тумачење Таксено-привредног отсека, коначно је расправило питање у погледу права егзекутивне наплате дугованих такса по захтевима Таксено-привредног отсека општине града Београда, а које је тумачење по законској сили члана 43. Закона о таксама обавезно за све власти.

Само овакво тумачење и примена законских прописа зајемчава сигурну егзистенцију нашим општинама и спровођење њене правилне политике у финансијском погледу.

Где је била Небојша?

— Прилог историји тврђаве и града Београда —

(Наставак)

Та се два, изгледа, понегде и три, врха Београдског брда на ком је тврђава, опажају још и на Вагнеровој копији од г. 1685 у Годишњици V, али, по непрекинутом низу зграда у тврђави изгледа да је онај природни ров међу њима за време Турака (1521—1688) засут и цео унутрашњи плато тврђаве изравнан, нивелисан.¹⁰⁾ На снимку пак од г. 1788 у

Годишњици IX, коме у малочас поменутој јубиларној књизи одговарају слике под бр. 4 и 5: „из прве половине 18 века“ и „год. 1736“, та се подела брда не види више ни споља, него је падина под тврђавом као уједначена.

III) Небојша је у време освојења Београда Турцима г. 1521 име једног, источног, дела горње тврђаве; у току 16 века име то неод-

¹⁰⁾ У књизи Београд у садашњости и прошлости тај је снимак, или нека копија његова, донет као сл. бр. 10 „Београд 1722(?)“ с овом оправданом напоменом: „Она је слика сасвим непоуздана иако је неки држе за једну од најоригиналнијих. Цртача је по свој прилици према сликама Београда за време Мађара (пре 1521) и Срба, с упадљивим дотеривањем од стране сликара“. Та слика, са Небојшом и осталим горњоградским кулама на савскодунавском фронту, не би, пре свега, одговарала стању Горњег града у години којом је обележена (1722), стању истом као и на слици Вагнеровој у Годишњици V из г. 1685, кад су све те куле још могле постојати. Постојање њихово могло би се и за г. 1688 кад је Београд први пут отет Турцима, потврђивати на пр. и сликом у албуму Београдске оштинске под бр. 96 (спомен-слика освојења са ликом баденског курфирста у медаљону и обележеном годином 1688), само да се очито траг копирању некое старијег проспекта а не сликање с природе, не открива тиме што слика, претстављајући борбу с јужног, врачарског фронта, приказује сам Београд онако како се види са северне, земунске, стране, са Небојшом и другим горњоградским кулама; али Дунав, што се види између јуринских трупа у даљини, ипак је с десне стране.

Издања тих проспеката Београда необично су се намножила осамдесетих година 17 века, кад су Турци, поврнувши пред Бечом 1683, почели отступати и губити један по један од раније хришћанских градова, међу којима се Београд нарочито истицао. У највећој и релативно најређењој збирци тих проспеката и планова старог Београда, својини некада Краља Милана а сада Географског института на Универзитету београдском, тичу се Београда тога времена (по белажењу на брзу руку) проспекти под бр.: 6—9, 11, 12, 14, 15, 17, 18, 21, 22, 26—29, 35—37, 39, 40, 42, 43, 44, 46, 47, 49, па 107, 111, 112, и др. А рађени су не само у Аустроугар-

ској (Беч) и Немачкој (Аугсбург и др.) него и у Италији (Рим, Модена, Болоња, Венеција), у Белгији (Анвер) и Француској (Париз) и др. И при овлашћеном прегледу види се да су то све копије или прекопије једног већ клишеаног проспекта, који није избачен из употребе чак ни г. 1789! И, кад би се, само по овим проспектима, хтелo временски одређивати постојање Небојше и других горњоградских кула, оно би се онда могло помаћи чак и до године 1789, до Лаудоновог освајања, на пр. према заиста лепо цртаном проспекту под бр. 1260/K у збирци Народне библиотеке београдске, који је баш том годином и обележен. И на њему се још виде у пуном фронту све горњоградске куле с Небојшом на челу, јер ни он није рађен с природе (издан је у Венецији) него је проста прекопија некое старијег вероватно италијанског прецрта (болоњског или моденског из г. 1685, под бр. 11 и 14 у збирци Географ. института, односно римског из г. 1684, под бр. 18 из исте збирке). Снимак је тај у књизи *Istoria e descrizione di Belgrado* ... изданој in Italia (у Венецији) 1789.

Колико ти шаблонисани проспекти Београда не одговарају увек стању његовом у време кад су они рађени, може се лепо видети и по неслагању њиховом са плановима Београда, уз које се некад дају и заједно на једном истом листу. Случај бр. 418/K из збирке Народне библиотеке, из г. 1788, где се на добро рађеном или грекопираном плану тврђаве види на пр. код данашње Небојше и вештачки залив-пристаниште у форми потковнице, спојен са Дунавом двома крацима око утврђеног острва, а на самом проспекту, очевидно рђавој копији ранијег снимка (можда Пуннеровог од 1717, додатор уз књигу *Eingetliches Entwurf von Belgrad, 1717 Wien*), не види се код „Небојше“ никакав, ни један, улаз Дунава у копно, него је обала и иза те куле остала непрекината а ка самој „Небојши“ води неки сувоzemни пут између палисада! Исто се то неслагање између истовременог проспекта и плана (оба такође из

ређено се даје „најчувенијим“ претставницима тврђаве, прослављеним у ранијим борбама, појединим кулама које су се и величином истицале на јужном или северном фронту; у току 17 века то се име везује за највишу кулу на савскодунавском фронту. Током 18 века, поуздано крајем његовим, то се име преноси на данашњу „Небојшу“ у Доњем граду. У народној песничкој традицији нашој, пре краја 17 века и нестанка Небојше у Горњем граду, везује се она и за браћу Јакшиће.

Небојшом се, дакле, првобитно звала кула једна у саставу Горњег града, тврђаве, и то у источном: „задњем“ (по Ресу) или „горњем“ (по Ортелијусу) делу њеном; истицала се величином, „огромношћу“ (Вранчић 1553, Хаџи-Калфа 1655, Евлија Челебија 1661, и др.) тако да је она била од доминантног значаја у тврђави, нарочито у борбама на северном, савскодунавском фронту, као г. 1521. По познијим описима и истицањима судећи, биће то и она најважнија у горњој тврђави, коју по сведочанству Лудовика Туберона (Цријевића, Дубровчанина) у „Коментарима његовог времена од 1490—1552“ (у Швантеровим Scrip-

1788), може лепо пратити и у Годишњаци IX, на тамо датим прилозима.

Све то показује, прво, колико треба бити обазрив при употреби тих старих проспеката и планова Београда, поинклих по свој Европи обично пред очекиваним над његов у руке Хришћанима; друго, да целокупну ту збирку планова и проспеката својих коју је Београд успео прикупити (у Географ. заводу и Историском семинару на Универзитету, у Народној библиот., Музеју града Београда, с прикључењем збирке Г. Вајферта и Г. Замбонија) треба подврћи стручном, критичком прегледу и систематисању, којим би се издвојили основни снимци, рађени с природе, из масе свакојакних копија и преконија.

А тих основних снимака Београда с природе тако је мало, те су уопште предшњи пажње. Биће да је такав на пр. на уметничкој гравури борбе по Београду г. 1688, коју је исте године радио Ром. Хох (Rom. Hoog, 1643—1709), холандски гравер европског гласа, (у збирци Геогр. инст. бр. 23). Ту се виде из тичије переспективе у Горњем граду куле али у рушењу и пламену. Такав је поуздано снимак с природе и то ручни акварелски рад, велики план Београда и борбе око њега у г. 1717 у збирци Народне Библиотеке под бр. 757/R. Том је плану при дну додат и мали просpekt Београда. Све је то рађено руком аустријског инжењерског официра Stuckner-Offenberger-a. Просpekt претставља Београд гледан са батерија на земунској обали, баш до самог ушћа Саве, и обухвата Горњи град, Калемегдан (без шума, гола рудина) и варош са савске стране. На том и уметнички лепо и картографски недантно цртањем просpektу, на коме на пр. иза голе рудине калемегданске вири и шилак неке дамије са Зерека, виде се у Горњем граду неке аграде вишеспратне са многим прозорима и димњацима на и дамија једна која се стално види на савскодунавском фронту утврђења горњоградских у 18 веку, али, не виде се никакве куле на

tores rerum hungaricarum, том II, стр. 373) — „народ зове звонаром“ (campanaria), односно она коју Константин истиче уврх Горњег града називајући је Давидовим ступом (четвороугаоном кулом) што се „као чудо неко изванредно види из свих далеких предела на ипалксима утврђен“ стр. 286 у Гласнику С. Уч. Др. 42). Томе би ступу (торњу) на најстаријим снимцима одговарала она, заиста и највиша и најутврђенија, вишеспратна, четвороугаона кула, отприлике на средини северног руба Горњег града, на западном углу источног дела тврђаве, преко од ровом одвојене цитаделе, чије куле такође све надвишује. На Ортелијусовом снимку на њој се вије застава; на Решовом и др. назире се одмах под стрехом велики часовник, а судећи по кулици на врху крова, и звоно, оно којим је, по Вранчићу, звоњено „кад треба ударити на непријатеља“, и по коме је, како споменути Туберо каже, и названа звонаром.

По савременим описима првог турског освојења Београда у г. 1521, по периском хроничару и Туберону, Небојша је тада била

ни највиша, Небојша, која би се морала видети ту, да је тада још постојала. На плану тврђаве, на месту данашње „Небојше“, на улазу у залив-пристаниште, види се осмоугаона кула, обележена ипосебом D, уз које у тумачењима стоји Wasserthurn. Значи да у то време још није наследила славно име своје претходнице. Тај просpekt објавио је недавно Г. Теофил Турек, пастор евангелиске цркве, у свом месечнику Nachrichten der Belgrader Evangelischen Gemeinde, у броју од 15 фебруара о. г., на стр. 10. Он је утврдио и име цртачу тога значајнога плана и просpekta Београда из г. 1717.

Постојање Небојше у Горњем граду у г. 1688 и непостојање у г. 1717 може се пратити и на медаљама, које су у спомен тих освојења „резане“ по Аустрији и Немачкој, а на којима је обично дат и модел Београда са савскодунавског фронта. Ти модели Београда, свакако, нису рађени с природе, него према савременим просpektима, гравурама, обично такође копирањим. Ипак, и као сведочанства из друге и ко зна које руке, имају и значаја за нас. Готово комплетну збирку тих медаља био је прибрао пак. Хуго Вајферт, индустријалац панчевачки, и уступно снимке њихове уредништву Старишара. У њему су, у првој свесци за г. 1884 и објављени уз описе у чланку „Споменнице о ушћу Београда од Турана године 1688, 1717 и 1789“. На медаљама за г. 1688, на којима је дат савскодунавски изглед Београда, а то су бр. 1—4, 10—12, и 14 истиче се свуда у Горњем граду Небојша својом величином, нарочито у бр. 11 где ју је фантазија резачева претставила као трокровну; свуда на њу највише спајају муње из облака или из канца царског орла над њом. На бр. 28 и др. за г. 1717, на савскодунавском фронту горњоградском не види се више Небојша него нека нисока дамија, исто као и на просpektима савременим.

оштећена; по изворима Хамеровим у Историји Отоманског Царства и Мајлатовим у Историји Угарске можда чак и срушена, али онда, свакако убрзо и опет поправљена. Јер постојање њено на челу Горњег града можемо пратити кроз цео 16 и готово цео 17 век. Крајем пак 17 века, тачно 8 октобра 1690, једна стра-

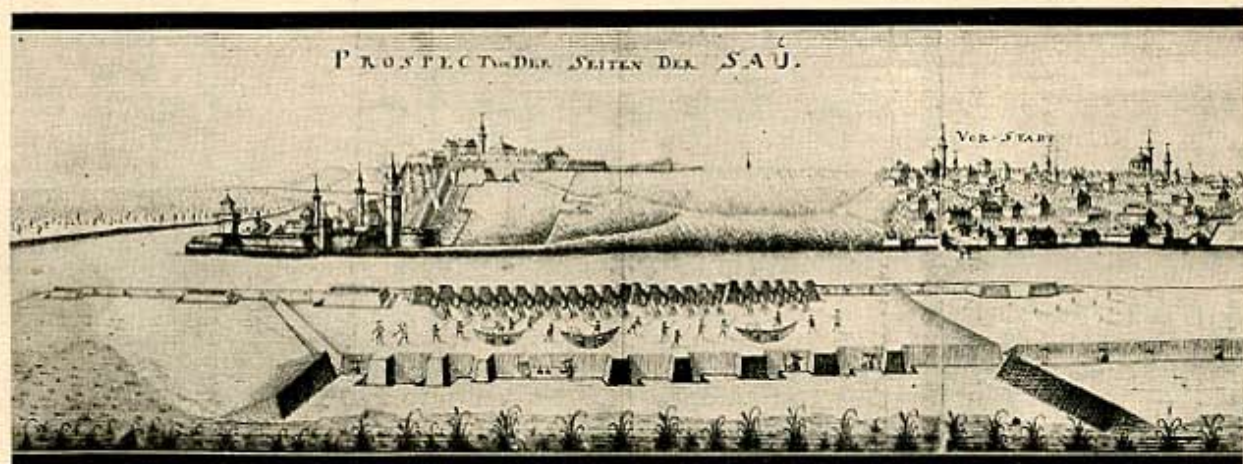
Београд у 17 веку, по снимку Ортелијуса (1602)

шна експлозија барутних магацина, склоњених по савскодунавској падини испод Горњег града, уништила је београде и све куле на њима на томе фронту.

Тада је, свакако, нестало и Небојше. То се потврђује и оригиналним снимцима Горњег града с природе, какав се чини да је на пр. онај под бр. 17 у збирци Географског института на Универзитету из г. 1688, где се Небојша горњоградска још види на свом ста-

Из прве поле 18 века немамо уопште ни помена о њој, можда и стога што савскодунавски фронт београдских утврђења није у борбама тадашњим око Београда ни имао никакве улоге важније. У другој поли тога века такође, о горњоградској ни помена. На проспекту Београда из г. 1788 у Годишњици IX, с којим се, колико се може назрети на и сувише ситним отисцима испод планова Београда „пре 1717“ или „из 1719“, и слике под бр. 20, 22, 23 и 24 у књизи Београд у садашњости и прошлости — на месту горњоградске Небојше нема никакве куле, као ни уопште на источном делу Горњег града; ту се, поред једне цамије, види иза једног бастиона једна зграда обична, за коју се у Годишњици каже, да је „командантово обиталиште“. Али, крајем 18 века, име „Небојша“ везује се за доњоградску кулу, познату и данас под тим именом. Тако на пр. на плану Београда из г. 1789 у Годишњици IX, за ону исту кулу крај самог пристаништа у Доњем граду, за коју се у плану из г. 1717 каже да се зове „Водена кула“, бележи се овде уз бр. 13 у тумачењима да се зове „Небојша“.

IV) Међутим, поред овог завршног преношења имена „Небојша“ као и поред оног већ споменутог по Вранчићу (1553), према разлагањима Хамера и Мајлата, као да је то херојско име пренасано и раније, још за постојања праве горњоградске Небојше, и на једну другу овој блиску, суседну, горњоградску кулу, познату иначе под именом „Житарица“ (Hirsenthurm, Kelestorony). Ова је, према

Београд у 18 веку, по снимку из г. 1717 у Нар. Библиотеци бр. 757/к.

ром месту, и какав је несумњиво онај под бр. 757/К у збирци Народне библиотеке из год. 1717, где се горњоградска Небојша више не види, али се ни доњоградска имењака њена још тим именом не зове него се на плану обележава као „Водена кула“ (Wasserthurn). У размаку између те две године, 1688 и 1717, Небојше горњоградске је нестало!

снимцима судећи, била као издвојена из састава Горњег града, налазила се отприлике на средини савскодунавске падине, ниже оба дела тврђаве, нешто ближе западном (Нарину), с којим је била и непосредно везана калдрмисаним путем. Она би одговарала Константиновом (V) „царском скровишту“ (магацину), Брокниеровом „трећем горњем утвр-

Константин 1430	Де ла Брокиер 1433	Реш 1522	Персиски хроничар (после 1521)	Лудовико Туберо (после 1522)	Ортелијус 1602(1669)
I Горња варош: Вишњи Јерусалим (Сион)	2 Село с јужне (копнене) стране	Варош иза тврђаве			
II Доња варош: Нижи Јерусалим (Подсион) с пристаништем	1 Утврђено двориште на утоку Саве; с пристаништем спољашњим на Дунаву	а Варошица е Водена кула с пекарницом	Доњи град	Варош (доња, српска) с капијом на истоку	А Варош
III Царско (државно) пристаниште с утврђењима	7 Друго доње утврђење с унутрашњим пристаништем и две куле с ланцем међу њима				
IV Велика кула, подобна Дому Давидовом	6 Прво доње утврђење, насупрот другом (над Савом?)	г Воденица			
V Царска скровишта („Житарица“?)	5 Треће горње утврђење, источно	д „Пролаз“	срушена кула		
VI „Скуп Давидов“ на источном делу тврђаве горње, види се из свих далеких предела	4 Друго горње утврђење	б Задња тврђава	х Небојша (источни део тврђаве)	Звонара	С Горња тврђава
VII Западни део тврђаве горње „са другим царским (деспотовим) узвишеним домом. „Кула“	3 Прво горње утврђење	с Предња тврђава	у Нарин (западни део тврђаве)		В Доња тврђава

ђењу”, Решовом „пролазу” (Abgang), на чијем се снимку она заиста и истиче и огромношћу и утврђеношћу те и значајношћу као прва брана продирању непријатеља из освојеног Доњег града ка правој тврђави иза ње. На њу свакако мисли први путописац Унгнадов (1571/72) спомињући према кули „Не бојсе” неку кулу „Бој-се”, у којој је било склоњено „стреливо” и која је мало пре тога случајном експлозијом разрушена, те онда направљана, као што је и после оног рушења мином у г. 1521. Она се и на снимцима Горњег града једина може да такмичи са правом горграда једина може да такмичи огромношћу са правом горњоградском Небојшом.

V) Поставши тако славно, у народној песничкој традицији нашој и нераздвојној од

Београда, име „Небојша” је, после нестанка најдостојнијег носиоца свога крајем 17 века, кад је уосталом нестало и „Житарице”, могло би се рећи: лебдело над Београдом као фантазм хероја, као *знало* име *незнаног* јунака. Народној традицији је постало неопходно, и она га је везала за једну од доњоградских кула, које су преживеле своје друге из Горњег града, још у време док није била једина као данас што је. Везала га је за њу свакако стога, што је ова доњоградска наследила од оне горњоградске једну мање јуначку, утолико више језиву службу њену.

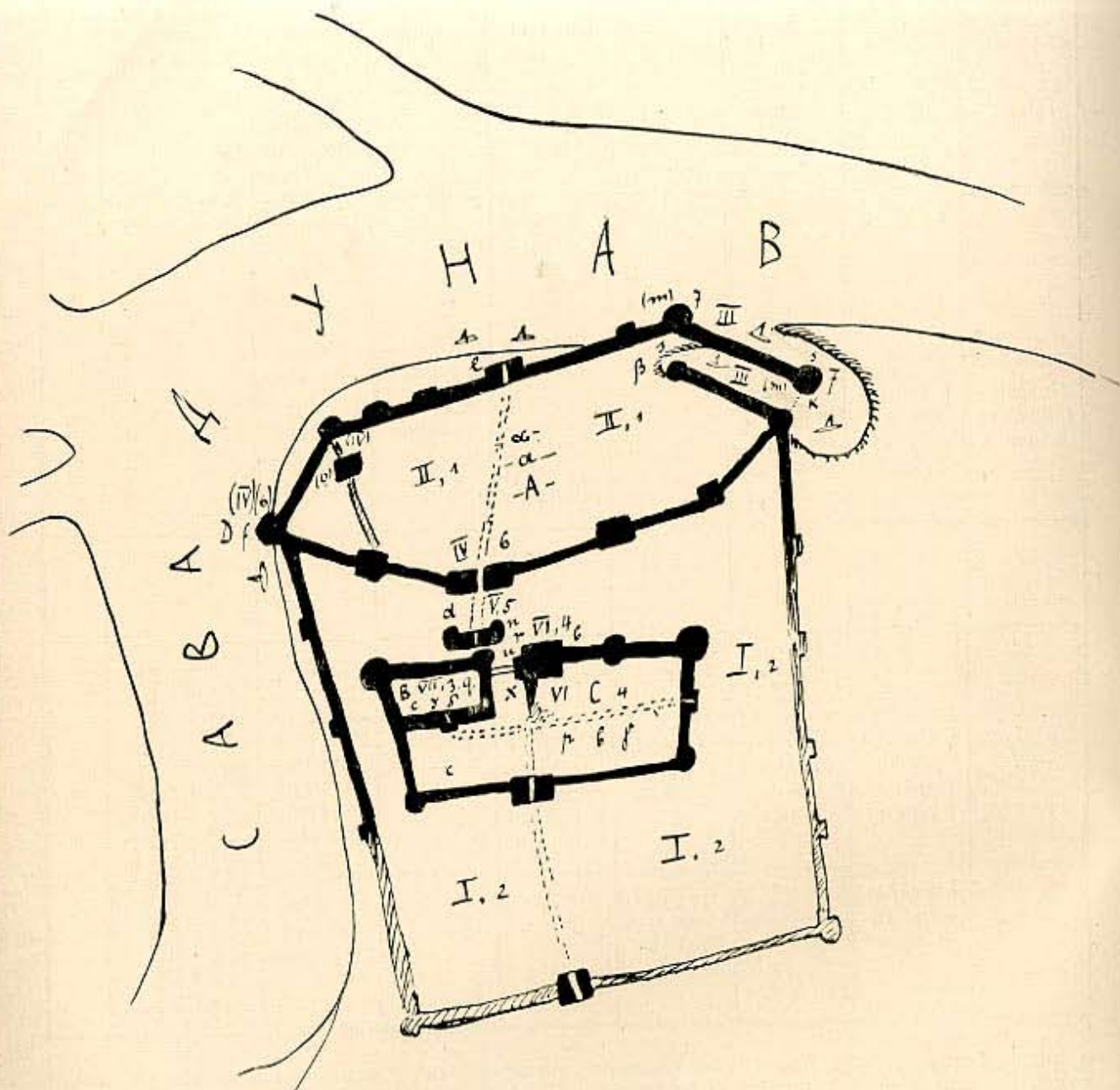
Али, и ова данашња кула Небојша је грађевина стара и одржана, поред разних преправака, на месту истом и у облику готово првобитном. Стара је, можда баш колико

Вранчић 1553	Пигафета 1567	Унгнад I 1571/72	Унгнад II —Герлах— 1578	Хаџи- Калфа пре 1655	Кјаро- мани 1659	Ђвлија Челебија 1661	8 окт. 1690 (Годишњица X, стр. 176)	Данас
Варош		Горња варош		Горња варош		Горња варош		Варош
	а Варош					в Доња варош		Доњи град
Приста- ниште са 2 куле с ланцем	Ѣ Рибљи трг	т Бела ку- ла на исто- ку, на у- шћу Саве у Дунав		с Рибљи трг, пристани- ште, цари- нарница са кулом Су- лејмановом	к Цари- нарница	(v) При- стани- ште		Небојша
		п Кула: „Бој- се“ са стрели- цом (муници- јом) експлоди- рала						
Небојша, нај- огромнија кула са звоном	γ Четво- раста тврђава с јарком	о „Не-бој- се!“ кула, према „Бој-се“	р Први део тврђаве	г „Бено- виса“ нај- виша кула у горњој тврђави		и Небојша велика ку- ла у Гор- њем граду, ван „На- рина“	*Са стране Саве и Дунава порушена је читав градска страна. Бедеми и куле не да су се обарали него су се чупали из дубине, издизали из земље и бацали у вис, тако да је камење летело чак у пристаниште*	Горњи град
	δ Тврђа- вица са 4 куле		q Други део тврђаве			t Нарин, западна тврђавица		

и српски Београд, јер и Константин спомиње под (III) „царско пристаниште с утврђењима“ а де ла Брокиер вели да уз исто „унутрашње пристаниште“, које назива и „другим доњим утврђењем“, постоје и „две куле с ланцем међу њима“; поузданије већ могло би се рећи да је стара колико и турски Београд, јер Хаџи-Калфа уз пристаниште, царинарницу и рибљу пијаву на том месту истиче нарочито једну кулу коју је султан Сулејман подигао после освојења Београда г. 1521. Први путописац Унгнадов (1571/72) свакако њу назива Белом кулом.

Та кула, узевши у обзир највишу између четири што се виде на том месту, уколико је имала карактер одбранбеног објекта, бранила је само приступ у унутрашње, „царско“

пристаниште, у вештачки канал-залив којим је савскодунавска вода заведена између бедема у унутрашњост доње вароши. Од овог главног унутрашњег пристаништа треба разликовати друго, спољашње, на отвореном Дунаву, на најсевернијем рту копна доњеградског које се протеже и даље уза Саву све испред бедема, почев од некадашње Решове „Водене капије“, турске „Су-капи“, позније чак „Бандиске капије“, данас сасвим срушене. Да су била два пристаништа истичу и Константин и де ла Брокиер; да је, пак, оно, које данас обележава доњоградска Небојша и блатно „језеро“ крај ње, било главно, државно, „царско“, са царинарницом, види се и из споменутог већ случаја Кјароманијева у г. 1659, јер на спољашњем, отвореном, с голим

Морган план тврђаве старог Београда од почетка 15 до краја 17 в., састављен по описима и нацртима тадашњим и на основу „плана од 1456“ у Годишњици Н. Чушића V

Знаци од I—VII тичу се описа Константина Костенског од год. 1430

• • l—7	• • Бертидена де ла Брокиера од год. 1433
• • a—f	• • Волфганга Рема од год. 1522
• • x—y	• • персиског хроничара после 1521
• • A—D	• • нацрта Ортелнусовог 1602 одн. 1669
• • α—δ	• • описа А. Пигафете од год. 1567
• • m—q	• • I и II с пута Унгнадова 1571—1578
• • r—s	• • Хади-Калфе пре 1655
• • k	• • Кјароманија од год. 1659
• • v, u, t	• • Евлије Челебије од год. 1661

брегом, како се види на свима снимцима, није му ни могла ударити галија о „царинарницу”. На обема пак пристаништима могао је бити и рибљи трг, што га спомињу Пигафета, Хаџи-Калфа и др. А „царинарница” могла би бити и данашња Небојша.

Само по тој мирнодопској, редовној служби својој, не би она заслуживала да наследи име своје јуначке претходнице у Горњем граду. Па вероватно, по њој и није. Него без сумње по служби коју је и наследила, можда, од оне горњоградске: по служби не бранилачкој него мучиличкој, исто тако чувеној, по злу. Јер и у ону горњоградску Небојшу, према сведочанству Хаџи-Калфе и Евлије

Челебије, затварани су кривци, а том се опет службом ова доњоградска највише и прочула у народу нашем. На снимку из г. 1788 у Годишњици IX виде се поред ње и вешала. У њој без сумње, г. 1793, кад већ није постојала горњоградска, Турци су „сунпором и прочим смрадним димом уморили Алај-бега и мулу, својега архиепископа” према запису бр. 3647 у Љ. Стојановића Записима и натписима. У њој је г. 1798 уморен Рига од Фере са седам другова. За мучења Срба у њој није ни потребно наводити и овде примера. Јоаким Вујић у свом Путешествију по Србији и не зна за коју другу службу њену.

Јавна говорница:

Тодор Крстановић

Још нешто о београдској чистоћи и Београђанима

Када је реч о чистоћи уопште, и о хигијенском животу у великом граду напосе, онда је код нас у Београду нарочито препоручљиво непрекидно јавно поучавање, упозоравање и контролисање.

Зашто је то тако и због чега је то код нас у Београду нарочито нужно?

Зато, јер смо ми град без великоварошана: са широком популацијом у којој је врло мали број из дана у дан ишчежавајућих старих Београђана, чије породице данас живе изоловано од многобројних „анонимних“ придошлица.

Београдски живот је у својим културним и естетичким формама веома различит и шаренолик. Београд је још увек без једнога израђениг великоварошког типа на кога се угледа: који културно доминира и који је способан да врши прогресивну асимилацију паланачких и сељачких досељеника. Шта више, строго процењујући, опажају се знатне могућности да шаренолика имиграција коначно апсорбира стари и модерно још непотпуно формиран тип Београђанина.

Ову нелепу хипотезу треба да нам потврде разни примери данашњих супротних схватања у основним стварима грубог, видљивог, телесног живота код људи. За ово је доста да захватимо само једну прегршт хигијенских илустрација из обиља нашег свакидашњег живота.

Једном малом екскурзијом у област личне хигијене могу се увек наћи овакви и слични жалосни примери.

*

Први пример: код подневне обуставе рада, један калдрмица од својих 40—45 година, типични сељак наше Црне Траве, пере руке у олуку једне палилулске улице. После тога он их је лепо обрисао својим марамчетом, па потом онако влажно употребио да обрише и марљиво дотера своје густе и овеће брове.

Пошто је тако „испунио“ формално правило основне хигијене, овај човек је ушао у оближњу чокалницу да руча. Спустивши

своју капу у крила и усрдно прекрстивши се, овај се работник прихвати свога обеда, стеченог у зноју лица свога.

Човек са најелементарнијим појмовима о бактеријама кад спази овако „прање“ руку у муљу уличног олука, мора да осети читав нервни потрес у глави: да се запита, шта све од таквог формалистичког схватања личне хигијене може снаћи онога несрећног, честитог човека?!...

*

Други пример: Угледан београдски лекар има палату недалеко од центра, коју издаје станарима. Он сам не станује у њој.

Међу наизменичним станарима има породица: лекарских, свештеничких, официрских, чиновничких и других.

Палата има изврсно двориште, пуно цвећа и зеленила. Али, оно што је за најелементарнија хигијенска схватања непојмљиво, и за правне односе недозвољено, то двориште је неприступачно за све станаре сем једнога! Само бивши кућегазда, који још станује у тој кући као кираџија, има искључиво право искоришћавања дворишта. Сви остали становници су буквално лишени тога права. Они имају само станове из којих могу саобраћати само са улицом и обрнуто.

Да лепота дворишта неби била оштећена ни присуством канти за ђубре — које се иначе уредно празне — смештене су ове и лети и зими у приземље саме куће, одакле се ноћу, кад су врата затворена, шири несносан кисео смрад!

И овај пример је битно сродан са оним претходним: формалистичко схватање хигијене. Разлика је само у томе, што је онамо у питању један непросвећен калдрмица Црнотравац, а овамо високо културни и конфорни људи!...

Да је ово двориште мање идеално уређено, становници би могли у њему уживати бар слободни ваздух и били би спасени од скупљања ђубришта у кући. Али овако...

*

Трећи пример: Летње београдско вече са тешком омориним. Хлебарски радник у оде-

лењу иза увек загрејане фуруне ради без кошуље: развија тесто за буреке. Он виртуозно подиже већ широке „листове“ од теста, па их хитро преврће изнад себе и плеска о даску на којој ради.

Учини он тако са једним листом по 50 и по 100 пута. Код сваког таког завитлавања листа плесне га један добар његов део по голим и знојавим плећима!

Није тешко претпоставити шта значи за хигијену оних што једу овај буреке оно истрајно брисање знојавих леђа бурекијиних. Још ако је исти човек болестан од туберкулозе, луеса или какве кожне болести...

По јеванђелски је, да сваки човек треба да једе свој хлеб заслужан у зноју лица свог. По овом бурекијском примеру, опет, сваки купац бурека треба да га једе у зноју бурекијиног.

*

Четврти пример: Све београдске штампарије употребљавају разне старе дроњке за брисање машина, штегова и других металних инструмената. Употреба тих крпа врши се непрекидно у току рада, а у тим машинским одељењима има по прилици читава $\frac{1}{4}$ свега запосленог штампарског персонала. Ту су поред одраслих људи и дечаца, жене девојке и девојчице, уметачице и савијачице.

Крпе о којима је реч су од најкужнијег старог материјала: штоф, сукно, платно и слични отпадци. Њих штампаријама „лиферију“ искључиво циганке по 2—3 дин. килограм, а скупљају их са гомила где се изручује све градско ђубре.

Такав кужни материјал уноси се по 20—40 кг. у свако машинско одељење наших београдских штампарија. Радно особље сваки час барата по тој инфективној гомили одабирајући парчета за брисачку потребу.

Ето, такав се материјал неопран, и без икакве претходне дезинфекције, уноси у предузећа наше најпросвећеније, али и туберкулозом најзараженије бранше!

Читалачка публика не може ни да наслути приликом прелиставања најлепше књиге, да су штампарски ваљци пре њеног друковања марљиво избрисани овим крпама са пиштољмалских буњишта!

*

Пети пример: Око неких великих теразиских ресторанских кухиња сакупљају се све мангуп-мачке, које тамо маме изобиље одпадака од заклане живине и другог меса.

Те лукаве гладнице немогуће је растерати обичним средствима: оне увек нађу начина да су око кухињских врата. По некоме фаталном правилу ове мачке су у $\frac{1}{4}$ случајева шугаве. Од раног пролећа па до позне јесени одвратно их је погледати: олињале и са испуцаном крвавом кожом, оне се подмукло шуњају око кухиња и њихових остава. Ако су судови са јелом затворени у примитивне хладњак, оне му онако кужне њуш-

кају решетку, коју ће час-два доцније особље из кујне рукама отворати и затварати, прихватати потом шерпење, откривати поклопце, па после свега тога брисати тањире, кашике и т. д.

Ако је пак нужно хитно хлађење разних јела на бетону у кухињи или пред њеним вратима, онда ће ове шугаве подмуклице њушити те судове и покушавати својом кужном главом и шапом да одгурају поклопац са њих. Запослено особље ће то видети или не видети али ће у сваком случају те судове уносити те стављати на кухињски сто, откривати их, сипати јело у порције, и, на истом столу после или једновременно сећи месо, туцати пшнице, требити поврће, спуштати влажне и суве крпе којим се бришу тањир и остало посуђе.

Отмени Београђанин ће, и пред таквим рестораном, уз вечерњу музику сладити своју вечеру, и не слутећи шта све може имати у том моменту пред собом.

Можда ће због тога доцније и неки најбољи наш интерниста безуспешно лупати и мучити своју просвећену и искусну главу око одређивања stomачне дијагнозе тога Београђанина, немогући никако да одреди узроке пацијентовог хроничног оболевања!...

*

Шести пример: Сто од сто београдских кућа пати од наше познате прашине, за чије продирање у станове нема физичких препрека и одбране. Највећи део времена троше наше домаћице на борбу са прашином, да би колико толико очистиле кућу и ствари у кући.

Али, деведесет од сто њих у тој борби са прашином служе се прозором, балконом па чак и уличним тротоаром. Тако се дневно истресају тоне прашине на главе пролазника и на животне намирнице, које они носе у пролазу поред и испод ових прозора и балкона.

Сад, ако у респективној кући лежи какав грипозни или туберкулозни болесник, или је у избаченој прашини садржано само оно што је та иста улица инфилтрирала чишћењем кући, нико се не пита: ни онај што истреса тепихе, ни онај што све то без протеста мора да прими на главу.

*

Седми пример: Уколико због привредне кризе имамо мање радионица а све више посластичарница, деликатесница, бифеа и мезелугџиница, које излажу упола или сасвим откривено напољу, утолико је кличносно дејство уличне прашине све веће и све убиственије за здравље многих Београђана, који као по некој фаталности радо обедују пред кафанама, бифеама и ресторанима.

*

Осми пример: Врло често поједини београдски ресторани, кујне, ђеваџинице и шкембарнице кољу кришом по својим дво-

риштина, не само ситну стоку: прасе или јагње, већ и дебеле угојене свиње. Они, разуме се, као кријумчари не контролишу ни само здравствено стање закланих животиња. Зна се, међутим, да бобичаво свињче мора бити убиствено штетно за човечји желудац, а да се бобичавост не може уништити неки пут ни са стостепено врелим искувавањем у херметички затвореним судовима!

*

Због свега овога, и због још врло много сличних других антихигијенских примера из свакодневног живота великог броја становништва, нужне су перманентне јавне мере контроле, пропагандне и поучавања и о личној хигијени.

Без тих мера ми ћемо још дуго остати велеград са малим бројем великоварошана: сних са лакованим и оних са поткованим ципелама.

Интерес је, међутим, свих нас у граду да се бар основна хигијенска схватања остварују код свакога становника. Јер, сви смо ми ипак у једноме свакодневном контакту један са другим и сви са свима.

Поштар, који нам предаје писмо; келнер, који нам сервира чашу, шољу или јело; хлеббар, пиљар, и сви други, ако су неупућени у основне ствари хигијене, те због тога не умеју да чувају себе, још мање ће умети и штети да чувају нас које услужују.

Тако ће све последице њихове хигијенске беде врло лако прелазити и на нас, који се иначе умемо више но сналазити у правилима личној хигијене.

Досадашње одсуство ове хигијенске пропаганде љуто се осветило свима Београђанима, јер су многи и многи по пример: онога

несрећног Цриотравца остали и после дужег живљења у Београду буквално у варварским хигијенским појмовима!

Једном приликом сам вечерао са два рођена брата Београђанина, т. ј. од којих је један био београдски становник већ 15, а други 6 година. Онај старији за све време обеда жалио се на своју већ акутну туберкулозу, и није могао ни да једе. После свршеног обеда испио је чашу воде и налио своме млађем здравом брату. Као њихов интимни друг пријатељски сам интервенисао, да тако не чине, из хигијенске предострожности.

На мој приговор болесни је готово увређено одвратио: та нећемо се ваљда ми рођена браћа гадити и чувати један од другог — зашто смо онда браћа!...

Млађи је после тога без поговора узео и испио из окупане чаше.

Овакви појмови и овакве страшне прегресе о личној хигијени владају нажалост код много Београђана. Ни сав туберкулозни помор није у стању да им сам по себи пробуди ни најелементарније хигијенско разумевање.

Тим пре је нужна једновремено интервенција контроле и пропаганда хигијенских обавештавања код најширих слојева становништва:

Тим путем се може постићи бар толико, да се умањи несрећа здравственог страдања. То, међутим, неће бити ни мало ни безначајно, јер неупућени сада страдавају знатно више по што би морали страдавати с обзиром на друге објективне социјалне неприлике о којима пише г. Слободан Видаковић: недовољна исхрана, нездрави станovi и радионице, незапосленост и слично.

СЛУЖБЕНИ ДЕО:**Рад општинског одбора:****ЗАПИСНИК**

XVIII — Друге редовне седнице одбора Општине београдске одржане 8. јуна 1931 у 6 часова по подне.

Претседавао Претседник, г. **Милан Нешић**.

Заст. Деловођу г. **Ж. Рашковић**.

Потпретседници г. г. **Д-р Милослав Стојадиновић** и **Никола Крстић** и кмет-правник г. **Исидор Протић**.

Од одборника били су г. г.: **Д-р Александар Леко**, **Негослав Илић**, **Д-р Букић Пијаде**, **Дим. Станчуловић**, **Р. Живковић**, **Ђура Бајаловић**, **Мих. Л. Ђурић**, **Драгољуб К. Милошевић**, **Свет. Гођевац**, **Бл. Ј. Антонијевић**, **Т. Здравковић**, **инж. М. Сокић**, **Д-р Љуб. Стојановић**, **Д-р Драг. Ђ. Новаковић**, **Милош П. Радојловић**, **Петар М. Гребенац**, **Јосиф Фрид**, **Т. Јовановић**, **Д-р Мића Анић**, **инж. К. Букавац**, **инж. П. Миљанић**, **Драг. Матејић**, **инж. Јован Мисирлић**, **Д-р Страш. Љ. Милетић**, **Милован Матић**, **Д-р Драг. Аранђеловић**, **Д-р М. Недељковић**, **Влад. К. Петровић**, **Бранко Поповић** и **Ђ. Попара**.

1.

Примљени су записници XVI и XVII. Редовне седнице.

Прочитан је акт Господина Министра унутрашњих послова IV Бр. 750 од 3. јуна тек. год., којим је примио к знању одборске одлуке донесене на седници од 27. маја 1931. год., сем одлуке под тач. II. која се односи на куповину имања од Месарске Банке А. Д. из Београда и Кланичког Друштва, за коју тражи особеним актом потребне податке.

Тражени подаци достављени су Господину Министру, и Суд по њима очекује одлуку.

2.

Претседник г. **Милан Нешић** износи упоредне цифре убраних прихода у тромесечју јануар, фебруар и март 1930. и 1931. године. Укупно је за три месеца ове године прикупљено 95,794.265,93 динара. За исто тромесечје прошле године убрано је свега 64,734.451,— дин. Разлика је у приходима ове према прошлој години 31,590.814,— динара. Вишак расхода према приходима за прошлу годину износио је 7,574.537,— динара, док у овој години, у истом тромесечју вишак прихода према расходима износи 19,428.047,— динара. Подаци су потпуно задовољавајући, тако да одговарају очекивањима Суда.

Потпретседник г. **Д-р Милослав Стојадиновић** саопштава да је удова г-ђа **Перса Миленковић**, која је решила да подигне на Дедињу једну основну школу у износу од 1,200.000,— динара, о чему је већ био по-

стигнут и споразум са знањем Одбора, одустала од те своје првобитне намере, и упорно настојала да школа коју она жели да подигне буде у вароши. О томе је извештен и Школски Одбор. Учињен је споразум, да се школа подигне у улици Краљице Наталије, на месту где сада постоји једна вежбаоница за ђаке учитељске школе. Г-ђа **Миленковић** је упутила једно писмо Суду, у коме изјављује да је суму од 1,200.000,— динара депоновала код Хипотекарне Банке, и чим буду планови дефинитивно готови, она ће сама вршити исплату на основу сума које се резервишу. Раније је било решено, да једна депутација одборника са чланом Суда оде до ње, и изјави нарочиту захвалност. То није учињено, јер су се у међувремену водили преговори ове врсте. А како је сада ствар перфектна, могли би неколико одборника са једним чланом Суда да оду код г-ђе **Миленковић**, да јој изјаве захвалност.

Одборник г. **Драгољуб Милошевић** налази да ј. г-ђа **Миленковић** учинила најлепши избор, узимајући ово место за изградњу основне школе, која ће се подићи на месту старе и нехигијенске вежбаонице. Моли Суд да са овим питањем пожурни, како би деца из тога краја добила што пре здраве и лепе учионице.

Претседник г. **Милан Нешић** изјављује да до Суда неће бити никаквих тешкоћа, и послу се може приступити одмах, пошто новаца има.

Извинили су се г. г. одборници: **Богдан Крекић**, **Јован Дравић**, **Д-р Лазар Генчић**, **Милан Радосављевић**, **Тјешимир Старчевић**, **Ставра Трпковић**, **Милан Стојановић** и **Алберт Фирт**.

3.

Код тачке дневног реда: „Уступање земљишта за подизање нове Католичке катедрале у ул. Високог Стевана“, прочитан је предлог Суда, па је Претседник г. **Милан Нешић** истакао, да је ово питање било дуго отворено, јер Бискупија није нашла прво уступљено земљиште за погодно, и непрекидно је тражила да се додели друго. Како су у Београду истакнута и лепа места одавно заузета, то је било врло тешко наћи одговарајуће место. Овим решењем Суд је најзад успео да у потпуној сагласности са Бискупијом санкционише питање места за подизање Католичке катедрале.

Одборник г. **Ранко Живковић** налази да

ово земљиште не треба уступати, јер је оно врло погодно за изградњу једнога сквера, који би добро дошао томе крају.

За овим је Одбор на предлог Суда О. Бр. 13974 (са три гласа против)

РЕШИО:

Да се Одбору за подизање католичке катедрале у Београду, у замену за општинско земљиште, у површини 3.235,15 м², које је по одлуци општинског Одбора А. Бр. 7661 од 5. априла 1929. год. поклоњено Одбору за подизање католичке катедрале у Београду, а налази се на блоку између улица, Моравске, Милоша Поцерца и Николе Тесле, поклони друго општинско земљиште у површини П = 5.800 м², а које се налази на блоку између улица: Цара Уроша, Деспота Ђурђа, Принца Евгенија и Високог Стевана.

Ово решење постаће извршно кад поменути Одбор тапију од већ поклоњеног општинског земљишта, по одлуци општинског Одбора А. Бр. 7661 од 5. априла 1929. год., пренесе на Општину београдску.

Преносну таксу платиће поменути Одбор.

4.

Код тачке дневног реда: „Предлог за откуп земљишта на коме је „Мањез“, прочитан је предлог Суда, па је Претседник г. **Милан Нешић** истакао да је Господин Министар Војске и Морнарице, коме је познат овај судски предлог, потпуно сагласан с њим, уз то да преносну таксу, која би пала на државу има платити Општина, ако је држава не би од ње ослободила.

Одборник г. Д-р **Букић Пијаде** прихватајући овај предлог Суда, замера што одборници нису мало ближе обавештени о једној овако крупној ствари, пре него што дође пред пленум, било преко каквог Одбора, или од стране Суда једним меморандумом. Раније је говорено, да су поједини делови тога имања општинска својина, и тада је изражено мишљење да Општина не треба да купује своја рођена имања. Пита Суд да ли су та мишљења и у колико тачна, и да ли је то приликом претреса овога питања узимамо у обзир.

Претседник г. **Милан Нешић** одговара да Општина нема тапију од овог имања. За њу је несумњиво, кад ово имање купује, да оно није општинско, јер држава може лако доказати да је оно њено.

Одборник г. **Драгољуб Милошевић** поздравља овај предлог Суда, којим се купује једно земљиште од најлепших у Београду. Куповина овога комплекса у толико је више оправдана, што Општина београдска нема тако великих и лепих објеката у центру вароши. Напомиње да би Суд ово земљиште требао да резервише искључиво за општинске сврхе. Придружује се г. Д-р Пијаду, да би овако важна питања одборници требали

да сазнају од самог Суда, а не преко новина.

Претседник г. **Милан Нешић** одговара да није кривица Суда ако неко његово решење добије публицитет пре но што буде изнето пред Одбор. То су ствари које јавност може лако да сазна путем штампе, пошто нису поверљиве природе.

Одборник г. **Драгољуб Новаковић** налази да је срећна идеја, што је општински Суд узео на себе да ово имање откупи, како се оно не би испарцелисало, и направило нешто што не би одговарало ономе месту. Сматра да је Суд био дужан да са овим питањем упозна и јавност, да би и она дала о њему свој суд, јер терет, који прима овом куповином, велики је. Истиче да је куповна цена мало висока, и да услови плаћања нису баш најбољи. Исто тако није најсрећније решење, да се куповина тога земљишта изврши задужењем код Државне Хипотекарне Банке, која наплаћује 8% интереса. Изражава бојазан да се и ово имање не распарча, као толика друга. Приступајући овој куповини потребно је да се унапред определи и намена овога плаца. Налази да би на овом месту требало подићи велики и лепи општински дом, који би и својим изгледом и својим местом импонувао Београду. Потребно је наћи 100.000.000.— динара за његово зидање, и тиме дати примера другим великим и малим општинама наше земље, да пођу истим путем. Подизањем овога дома подићиће се најлепши споменик светлом и мученичком Београду и његовим београђанима.

Претседник г. **Милан Нешић** истиче да је раније постојала за овај плац једна резервација у томе смислу, да се ту подигне према генералном плану Опера и Конзерваторијум. Скидањем те резервације по жељи државе, питање подизања Опере и Конзерваторијума и његово решење остало је све до данас отворено. У тренутку када Суд купује овај терен, он не мисли да на њему постави Оперу и Конзерваторијум, из разлога што је њихово подизање ствар будућности. Улагање овако велике суме за куповину овога земљишта може бити оправдано, ако буде употребљено за циљеве, који ће се моћи врло брзо остварити. И Суд налази да би се на томе месту могао да подигне врло леп општински дом. Дуго је покушавано да се нађе згодан плато за његову изградњу. Последњи покушај био је избор места где је кафана „Топола“ у осовини Булевара Краља Александра, али ни он није довео до неких позитивних резултата, јер је бановина протегла своје право на Окружни суд, после суспендовања окружне самоуправе, и ако је Општина београдска мислила, да је она природна наследница онога што је било у поседу Окружне самоуправе. Суд је прихватио предлог о откупу земљишта

где је „Мањез“, да би тиме решио питање подизања свога дома. Што о томе не даје категорички изјаву, то је зато што је питање крупно и у студији. Када се узме у обзир да се купује не 22.000 м², већ 28.000 м² рачунајући ту и терен са улицама, онда по мишљењу Суда овај плац није скуп. Треба поћи само неколико стотина метара ка Теразијима и цена већ скаче на 14.000,— динара по квадратном метру. Што се тиче отплате овога земљишта, Суд ће морати да закључи зајам, пошто су услови такви да се половина плаћа одмах. Питање закључења зајма је остварљиво, и буџет то дозвољава потпуно. Извршиће се унификација ранијих хипотекарних зајмова, и добити олакшање у буџету за четири до пет милиона динара, а то ће бити довољно за плаћање анuitета новог зајма. Партија анuitета за зајмове у буџету неће бити повећана, него ће се на против постићи уштеда.

Одборник г. **Т. Јовановић** скреће пажњу Суду на привредно опадање Београда, и на потребу да се првенствено обрати пажња економском напретку његовом, подизањем кеја, антропоа и других привредних установа, које би својим приходима пружиле Општини потребна финансијска сретства.

Одборник г. **Драгиша Матејић** поздравља одлуку Суда за откуп овога земљишта. Општински приходи су јаки, њене финансије постају сваки даном реалније, и с тога налази да неће бити тешкоћа при исплати овога имања. Не слаже се са идејом да се на овоме земљишту подигне општински дом. На против налази да би ту требало подићи један леп парк, пошто Београд у поређењу са осталим великим варошима претставља најсиромашнији град у парковима.

Претседник г. **Милан Нешић** понавља да Суд у томе погледу није дао никакву категоричку изјаву. Ако би се дошло до поседа имања где је кафана „Топола“, он би се на против одлучио да на томе месту подигне дом. Истиче да Општина треба да поклања своја имања, и да на тај начин одговара својој социјалној мисији. Са овим тереном биће учињен изузетак, јер се његовим делењем не би могла користити ни једна социјална установа, а оно би се само тиме онемогућило за друге комбинације.

Одборник г. **Негослав Илић** налази да је ово земљиште врло погодно за општинске потребе. Његова куповна цена није велика, али су услови плаћања незгодни. Држава дугује велике суме Општини, и зато Суд треба да покуша да од тога дуга нешто добије овом приликом, јер финансијско стање, Општине, и ако се санира ипак није тако сјајно. Моли Суд за изјаву, да ли мисли што покушати у том правцу.

Претседник г. **Милан Нешић** одговара да

ова два питања нису могла овога пута бити везана. Потраживање Општине од државе тренутно је скинуто са дневног реда, али оно тиме није ликвидирано. Суд се није оглушио о тај општински интерес већ је чинио извесне покушаје, који нису успели. Изјављује да ће водити рачуна о предлогу и тражењу одборника г. Илића.

По овом питању говорио је још одборник г. **Светозар Гођевац**, који налази да ову куповину треба одобрити под условом, да се ни једна парцела овога земљишта не може поклонити другом, пошто Београд нема зграда ни за квартове ни за судове, па је Одбор на предлог Суда Пов. О. Бр. 157 са свима гласовима присутних одборника

РЕШИО:

I Да се у корист јавних интереса престонице откупи државно имање у Београду, својина Министарства Војске и Морнарице, које се налази у блоку између улица Краљ Миланове, Гарашанинове, Немањине и Зрињскога и које по овде приложеној и овереној израђеној скици износи у површини 22.289,35 м² расподељених на 30 убележених у скици плацева (1/14; 17/32 — изузимају се плацеви на коме ће налазе Официрски Дом и Народно позориште „Мањез“, као и плацеви под бр. 15 и 16) за укупну суму од дин. 35.000.000.— тридесет пет хиљада;

II Начин исплате ове суме по споразуму Господина Претседника Општине са Господином Министром Војске и Морнарице утврђен је овако: а) прва половина откупне цене, тј. 17.500.000.— (седамнаест милиона пет стотина хиљада) динара исплатиће се одмах при потпису формалног уговора о откупу и б) друга половина откупне цене тј. Динара 17.500.000.— (седамнаест милиона пет стотина хиљада) исплатиће се у јануару 1932 године по преносу тапије овога имања на Београдску Општину и то без икаквог терета;

III Овлашћује се Суд општински, да ради исплате наведене откупне цене овога имања закључи код Државне хипотекарне банке дугорочни хипотекарни зајам благовремено у износу од Дин. 35.000.000.— за који ће се од дана његова постанка па до коначне исплате редовно сваке године уносити у општински буџет потребне суме у име анuitета;

IV Пошто се ово имање купује у опште јавне сврхе то Општину ослободити плаћања општинске преносне таксе 1% од куповне вредности, а исто тако предузети кораке, да се издејствује ослобођење Господина Министра финансија од плаћања државне преносне таксе.

5.

Код тачке дневног реда: „Квалитативан пријем радова Опште Грађевинског А. Д. на калдрмисању осам улица“, прочитан је предлог Суда, па је одборник г. **Јован Мисирлић**

истакао да су пред Одбор изашле шест улица, које су већ колаудоване, и код којих постоји мишљење комисије, да се од њих одбије извештај проценат. Друге улице нису изашле. Када је поводом тога тражио обавештења, одговорено му је да су оне исправне. Сматра да је пред одбор требало да изађу све улице, а не само неке. Наглашава погрешку Одбора што прима поправке, јер када предузеће буде тражило заштиту својих права уговором, онда ће он видети шта је примио. Налази да би једном требало поћи новим путевима, и онемогућити предузимачке подвале. То се може постићи једино на тај начин, ако се оно што потпуно не одговара уговору и не прими. Када тражи строгу казну за предузимача, он то чини из разлога да би се други опаметили. Подвлачи да предвиђена казна долази једино због рђавог шљунка, док је други материјал био одличан. Свуда где је „моравић“ употребљен посао је добар, а где је „колубарац“ не ваља. Налази да би у случају спора Општина сигурно добила парницу, као што је добила и на Избраном суду. Из тих разлога он не може да прими овај предлог Суда, и зато ће гласати против њега.

Одборник г. **Милош П. Радојловић** истиче да Грачаничка улица према комисијском извештају доиста не ваља, и зато ју је стручни Технички Одбор примио, с клаузулом да се предузећу одбије 12% од њене вредности. Наводи случај пута од Маркарнице до Господарске Механе, који је требао да кошта 700.000 дин. али с обзиром на то, што је посао био израђен рђаво, предузећу није дато ништа за његов рад. Треба се осигурати за будућност, да се овакав један предмет не сме примити из неког милосрђа, већ таквог неисправног предузимача треба гуринути где му је место.

Одборник г. **Ранко Живковић** напада рад Општег Грађевинског А. Д., које је давало колубарски песак место моравског. Сматрао је да је са пријемом оне раније 22 улице питање радова Општег Грађевинског А. Д. потпуно скинуто с дневног реда. Моли Суд да састави једну комисију, која ће поново испитати целу ствар, пошто није у питању само ова улица, него их има више.

Претседник г. **Милан Нешић** истиче да у оваквим случајевима морају владати извесни принципи и парламентарни ред. Овде постоји мишљење већине комисије, која је одређена да изврши пријем ових радова и једно издвојено мишљење. Суд је заједно са Одбором пришао томе мишљењу већине.

За овим је Одбор на предлог Суда О.Бр. 13990 (са два гласа против)

РЕШИО:

1. — Да усваја у свему извештаје већине чланова колаудирајућих комисија о квалитативном прегледу и пријему радова на калдр-

мисању следећих улица, које је калдрмисање извршило Опште Грађевинско А. Д. по уговору од 31-VIII. 1929. и допуни тога уговора од 4-III. 1930. и то:

а) за улицу Краља Александра, од Гробљанске до Звезде,

б) за улицу Душанову I. део, од Кнез Михаиловог Венца до Књ. Љубице,

в) за улицу Душанову II. део од Књ. Љубице до Скадарске,

г) за улицу Таковску, од Краља Александра до Чиновничке ул.,

д) за улицу Босанску од ул. Балканске до Поп Лукине улице,

е) за улицу Југ Богданову, од Зеленог Венца до Јаворске ул.,

е) за улицу Видинску од Душанове до Таковске улице,

с тим да се за те улице могу предузимачу Опште Грађевинског А. Д. вратити допунске кауције задржате приликом исплата појединих рата за те улице по одредбама уговора.

2. — Да усваја извештај већине колаудирајуће комисије о квалитативном прегледу и пријему радова на калдрмисању Грачаничке улице од Кнез Михаиловог Венца до ул. Вука Караџића, с тим да се поред одбитака од 10 односно 15% за лошију израду бетона у једном делу коловоза односно у једном делу тротоара по прелогу већине колаудирајуће комисије, изврши повећање одбитака за 12% на име казне, а у духу одлуке Одбора Општинског од 13. III. 1931. О. Бр. 3245. за сличан случај, као и да се и извршени радови у Грачаничкој улици квалитативно приме под условом да предузимач пристане на ову казну.

6.

Код тачке дневног реда: „Одобрење лиценцијације за израду 620 гарнитура летњег одела за потребе Дирекције трамваја и освељења“, прочитан је предлог Суда, па је одборник г. **Негослав Илић** примајући исти предлог, истакао потребу једнога Правилника, који ће тачно предвидети коме се и како дају ова одела. До сада за израду њихову плаћала је Општина 55% а трамвајски радници 45%. Одело се обично носи две године, и онда се тражи износ. То изазива читаву узбуну код трамвајског особља. Зато налази да им одела не треба одузимати као ни осталим општинским службеницима. Моли Суд да то питање дефинитивно регулише, носећи сам терет за та одела.

Претседник г. **Милан Нешић** одговара да постоји и у том погледу Правилник по коме се све тачно обавља. Трамвајско особље враћа одело зато што га плаћа у износу мањем од половине. Прихвата овај предлог одборника г. Илића, и у име Суда изјављује да ће се извршити ревизија постојећег Правилника у том смислу.

За овим је Одбор на предлог Суда О. Бр. 13434

РЕШИО:

Да се Милосаву Дачићу овд. кројачу уступи израда 620 гарнитура летњег одела по мустри бр. 1. које мора одговарати и условима О. Ф. Бр. 22471 од 13-V-1931. године, а по цени од Динара 304,— за једну комплет гарнитуру, за потребе Дирекције трамваја и осветлења, као најповољнијем понуђачу на одржаној оферталној лицитацији на дан 26. маја 1931. године.

Целокупна набавка овог одела износи Дин. 188.480.

Издатак има пасти на терет буџ. партије 118. поз. 10. буџета за 1931. годину, Динара 88.480.— а на терет унутрашњег зајма од Динара 100.000.—

7.

На предлог Суда О. Бр. 13223 Одбор је

РЕШИО:

Да се за школу на Врачарском Пољу и даље задржи у закуп зграда г-ђе Роксане жене Николе Баћановића рентијера из Београда, у улици Љубе Давидовића бр. 35 под досадањим условима т. ј. са годишњом закупином од 16.000,— динара, која ће се плаћати месечно у напред.

Закуп овај има да траје, као продужење закупа од 1. јула 1931. год. до краја школске 1931/32. т. ј. до 30. јуна 1932. године

Сви остали услови предвиђени у уговору закљученом и потврђеном код поглавара среза Врачарског 10. новембра 1927. год. бр. 27334 између г-ђе Баћановићке и Општине Мало-Мокролушке, чија је права и обавезе примила Општина београдска на основу решења Суда бр. 1545 од 17. априла 1930. год. и одлуке одборске О. Бр. 8841 од 8. маја 1930. год. остају у снази.

8.

На предлог Суда О. Бр. 13461 Одбор је

РЕШИО:

Да се за канцеларије Одељка општине града Београда на Чукарици до бољих прилика и даље задржи у закуп садања зграда Љубомира Ђорђевића у Трговачкој ул. бр. 30 на Чукарици са свима оделењима с тим, да му се на име кирије плаћа као и до сада по 1.400.— динара месечно, као што је то и одлуком Одбора општине Београдске од 21. II. 1930. год. одобрено.

Закуп ове зграде рачуна се од 1. јуна 1931. год. до 1. јуна 1932. год. с правом отказа за обе стране на 30 дана пред 1. мај и 1. новембар.

Закуподавац - Ђорђевић - је дужан да све оправке у колико их буде изврши о свом

трошку и зграду доведе у исправно стање. Таксу за воду и сметлиштет у колико је по тарифи буде, плаћаће закуподавац г. Ђорђевић.

Остале услове у колико буду потребни, Отсек општинских Добра унеће их у уговор приликом склапања истога.

Издатак за ову исплату кирије пасти на терет буџ. партије 70. позиције 1. за 1931. годину буџета општине града Београда.

9.

На предлогу Суда О. Бр. 13462 Одбор је

РЕШИО:

Да се Ленки удови почившег Михајла Ерковића, бившег кмета Општине града Београда, уступи бесплатно стан бр. 53, у ул. Светог Николе, чија је цена 264.— динара месечно са водом и сметлиштем, пошто је Ерковићка сирота жена а уз то и болесна.

Ово јој решење саопштити по наплати таксе по тар. бр. 334 так. тарифе закона о таксама.

10.

Код тачке дневног реда: „Предлог за набавку тузаника и сплита од кречњака из Раковичког мајдана од фирме Браће Здравковића“, прочитан је судски предлог, на су по њему говорили г.г. **Петар Гребенац, Никола Крстић и Милош П. Радојловић.**

За овим је Одбор на предлог Суда О. Бр. 13934 (са два гласа против)

РЕШИО:

Да се набави 2000 м² тузаника и 150 м² сплита од кречњака из Раковачког мајдана фирме Браће Здравковић, по цени 119,50 дин. 1 м². тузаника и сплита а за укупну суму од 256.925.— динара за обе врсте материјала.

Материјал има одговарати поднетој мустри и осталим прописима специјалних и техничких као и општих услова, који су важили за ову набавку приликом лицитације. Исплата овог кредита од 256.925.— динара има пасти на терет партије 93. поз. 3. буџета за ову годину.

11.

На предлог Суда О. Бр. 13499 Одбор је

РЕШИО:

Да се набавка коверата као и набавка вредносних карата, односно поштанских марка, потребних за слање чекова, има вршити на терет прихода од осветлења, пошто доплата од 2 динара иде у корист прихода.

12.

На предлог Суда О. Бр. 13343 Одбор је

РЕШИО:

Да се усвоји извештај комисије за одређивање месечне помоћи и да се она даје овим лицима:

Стани Петковић, — — — —	Ђурићева 19,	месечно по Дин.	100.—
Параскеви Трајковић, — — — —	Дубљанска 36,	" " "	100.—
Милану Урошевићу, — — — —	В. Путника 106.	" " "	90.—
Тодору Лазаревићу, — — — —	В. Степе 40.	" " "	200.—
Ђорђу Стевановићу, — — — —	Балканска 8.	" " "	150.—
Марији Томић, — — — —	Енглеска 17.	" " "	60.—
Милошу Драгановићу, — — — —	Ј. Игњатовића 48.	" " "	80.—
Милици Живковић, — — — —	Херцеговачка 26	" " "	60.—
Ружици Ковић, — — — —	Добрачина 47.	" " "	120.—
Милки Јаковљевић, — — — —	Кр. Марије 27.	" " "	80.—
Василији Стевановић, — — — —	Краљска 50.	" " "	80.—
Браниславу Недељковићу, — — — —	Др. Кестера 1.	" " "	100.—
Миленији Илић, — — — —	Захумска ул. 25.	" " "	60.—
Живки Стојановић, — — — —	Бул. Ослобођ. 34.	да се повећа помоћ са дин.	60.—
Перси Пелворовић, — — — —	В. Мишића, 57.	" " "	50.—
Надежди Перић, — — — —	Школска 9.	" " "	20.—
Свега месечно Динара			1.390.—

II Да се одузме даље издавање месечне помоћи:

Десанки Петровић, — — — —	Шуматовачка 17.	примала месечно д.	100.—
Сави Јовановић, — — — —	Добрачина 90.	примио месечно дин.	50.—
Катици Лазин, — — — —	Србобранска 3.	примила месечно д.	100.—
Надежди Митровић, — — — —	Лауданова 2.	примила месечно дин.	60.—

Издатак од 1.390 динара паиће на терет редовних партија и позиција предвиђених за давање месечне помоћи (парт. 46. поз. 1.)

13.

На предлогу Суда О. Бр. 13460 Одбор је РЕШИО:

Да се Мирослава удова почив. Алексе Златановића, бившег општинског служитеља ослободи плаћања кирије за општински стан у Прокупачкој улици бр. 8, — барака — а за време од 1. маја до 1. августа 1931. год. у укупном износу 642,— динара, због тога, што јој је муж Алекса Златановић умро децембра 1930. год. и оставио је без икакве пензије и средстава за издржавање, а поред тога је болесна и без икаквог посла, с тим, да се 1. августа 1931. год. из стана има без икаквог отказа иселити, или да плаћа припадајућу кирију за стан.

14.

Код тачке „Експропријације и апропријације“, Одбор је

РЕШИО:

1. — По предлогу Суда О. Бр. 13832.

Да се усвоји у свему записник Избраног Суда о експропријацији и апропријацији делова земљишта од имања Регулационог фонда општине Београдске и имања г. Драгољуба Илића, у улици Љутице Богдана, и да се с обзиром на хитност радова у улици Љутице Богдана, земљиште одмах заузме, но под условом да се сопственику може одмах исплатити сума од Динара 68.355. колико износи накнада за уништавање живе оgrade и постојеће зграде која се експропријацијом руши, а по записнику Избраног Суда.

Разлика између експро-апропријације

платиће се сопственику по дефинитивном обрачууну и преносу татије.

Исто тако ставља се у дужност Техничкој Дирекцији да у колико имање г. Илића буде оштећено приликом израде тротоара, а у вези извршења земљаних радова, изради потпорни зид, експро-апроприсаног имања.

2. — По предлогу Суда О. Бр. 12769.

Да се апропришу делови откупљених земљишта ранијих сопственика у колико је остало у границама регулације, а ради арондисања заосталог дела имања г. Војислава Вуковића но тако: да му се апропришу од граница његовог имања у продужењу правом линијом до делова имања нове регулационе линије пове улице Кнеза Арсена пошто ти делови чине органску целину са имањем г. Вуковића које се на тај начин арондише и добија правилан облик.

Г. Вуковићу признаје се за експроприсано имање сума од 24.200.— динара према прометној вредности тога имања, а на име културе у колико је оштећен признаје му се паушално сума од 10.000.— динара, што чини свега динара 34.200.— динара.

За све делове имања која му се апропришу рачунајући целокупну површину од граница његовог имања па до нове регулационе линије Кнеза Арсена улице, има да плати општини суму од 72.000 динара.

Преносну таксу сносе обе стране, тј. г. Вуковић за експроприсани део а општина за апроприсани део.

3. — По предлогу Суда О. Бр. 14644.

Да се усвоји у свему предњи предлог Техничке дирекције за просецање ул. Мајке Јевросиме на делу од Кондине до Пашићеве улице а да се одборска одлука О. Бр. 6086 од

25. марта 1931. год. допуни у толико што ће се извршити законска процена за имање масе Филипа Богдановића у Пашићевој улици ради добијања тачне вредности овог имања, која ће се сума, заједно са сумом већ процењеног имања Николе Јузбашевића чија се имања цела експропришу за ово просецање, расподелити на све сопственике на овоме делу Мајке Јевросиме ул. која добијају повећану вредност, а према дужини ново добивеног фронта.

Све повећане вредности утврдити путем законске процене за сопственике у смислу чл. 9. Закона о атару и то за ове сопственике: Радосава и Ане Тодоровић, Давида Вуксановића, Живана Петра Тројановића, Драгомира Стевановића, Илију Богдановића, Стојана Златановића, Николу Радовановића, Браћу Д. Тасића, Живана Спасојевића, Савку Стејскале и Љубицу Радовановић.

4. — По предлогу Суда О. Бр. 8960.

Да се изврши експропријација дела земљишта г. Косте Скановског у улици Краља Александра бр. 107 у површини око 33.01 м² и апропријације дела земљишта Регулационог фонда Општине београдске у Захумској улици у површини око 8.34 м² имању г. Косте Скановског путем законске процене а у см. чл. 9. Закона о атару. За општинске процениоце одређују се г.г. Чедо Ивановић (заменик Пера Милошевић) и Љубомир Терзић (заменик Милорад Миливојевић).

5. — По предлогу Суда О. Бр. 12491.

Да се одборска одлука О. Бр. 13792 од 23. јуна 1930. год. допуни у толико, што се за заменике општинских проценилаца за процену имања г. Димитрија Стаменковића у улици Господар Јевремовој одређују г. г. Глигорије Вукчевић, инж. (Теслина ул. 5.) и Милан Јовановић инж. (Кондина ул. 6).

6. — По предлогу Суда О. Бр. 14643.

Да се изврши апропријација дела земљишта Регулационог Фонда општине Београдске (раније имања „Изис“) у површини од 132,21 м² имању г. Александра Михајловића по цени од 1.350.— динара по метру квадратном по којој је и експроприсано. Преносне таксе сноси купац.

7. — По предлогу Суда О. Бр. 13831.

Да се апроприше имању г. Косте Мишића у Варовничкој и Димитрија Туцовића улици део земљишта Регулационог фонда у површини од 300 м² а по цени од 100.— динара по метру квадратном. Преносне таксе сноси купац.

Седница је закључена у 8,30 часове увече.

Оверавају:

Заст. Деловођу

шеф

Правног Отсека

Жив. К. Рашковић, с. р.

Председник,

Општине Београдске

Инж. Милан Нешић, с. р.

ЗАПИСНИК

XIX — Друге Редовне Седнице Одбора Општине београдске, одржане 17 јуна 1931 у 6 часова по подне

Претседавао Претседник г. Милан Нешић.

Заст. Деловођу г. Живојин К. Рашковић.

Потпретседник г. Никола Крстић и кмет правник г. Исидор Протић.

Од одборника били су г.г.: Мих. Л. Ђурић, Негослав Илић, Д-р Александар Леко, Драгољуб К. Милошевић, Дим. Станчуловић, Свет. Гођевац, Петар М. Гребенац, Драг. Матејић, инж. К. Букавац, Д-р Драг. Ђ. Новковић, Тјеш. Старчевић, Триф. Јовановић, Милош П. Радојловић, Д-р М. Недељковић, Др Страш. Љ. Милетић, Д-р Букић Пијаде, Д-р Љ. Стојановић, Јоца Поповић, арх. Ђура Бајаловић, инж. Павле Миљанић, Т. Здравковић, Д-р Мића Анић, Д-р Д. Аранђеловић, инж. Јован Мисирлић, Никола Ђорђевић, Бранко Поповић, Ђ. Попара, Милован Матић, и Јосиф Фрид.

1.

Примљен је записник XVIII — Друге редовне седнице.

2.

Извинили су се г.г. одборници: Јован Дравић, Милан Радосављевић, Богдан Кре-

кић, Милан Стојановић, Д-р Лазар Генчић, Алберт Фирт, Милић Сокић, и Ранко Живковић.

Прочитан је акт Господина Министра унутрашњих послова IV Бр. 807 од 12. јуна 1931. год. којим је примио к знању и одлуку општинског Одбора о куповини имања Месарске Банке и Кланичког Друштва.

Претседник г. Милан Нешић саопштава да је Државна Хипотекарна Банка одобрила Општини зајам од 35,000.000.— динара у циљу куповине имања код „Мањежа“, као и зајам од 7,000.000.— динара за извршење тротоарских радова. Овај последњи требало је првобитно закључити код Општинске Штедионице, али је услед њеног преангажовања у другом правцу то било онемогућено. Овај ће се зајам спојити са ранијим, конвертовати и тиме постићи извесна уштеда, која ће одмах бити искоришћена за нове зајмове

2-а.

Код тачке дневног реда: „Одобрење отсуства Потпретседнику г. Д-р Милославу Стојадиновићу“, прочитан је акт Господина Министра унутрашњих послова IV Бр. 816 од 15.

VI. тек. год. којим доставља општинском Суду одлуку Комитета Министара при Председништву Мин. Савета, којом се г. Д-р Милослав Стојадиновић I Потпретседник Београда. Општине, одређује да у својству изасланика поменутог Комитета отпутује у крајеве пострадале од земљотреса, ради детаљног проучавања питања колонизације и хитног подизања народних колонија у овим крајевима.

За овим је Одбор на предлог Суда О.Бр. 15151

РЕШИО:

Да се I. потпретседнику г. Д-р Милославу Стојадиновићу, одобри отсуство од дужности потпретседника Општине града Београда за време од (4) четири месеца с тим, да се г. Д-р Стојадиновић на своју дужност има јавити по истеку одобреног му осуства.

Осуство му се има рачунати од дана, када му исто Одбор одобри.

3.

Код тачке дневног реда: „Предлог Правилника за довршење катастра у Београду“, прочитан је судски предлог, па се развила подужа дискусија, у којој су учествовали:

Одборник г. **Петар Гребенац** истиче да је питање катастра не само техничке, него у исто време и правно питање, пошто оно стоји у тесној вези са имовинским односима. Зато овај предлог треба упутити Стручном Правном Одбору на мишљење. Но пошто се овај правилник тиче само катастарског премера, односно једне чисте техничке манипулације, то одустаје од захтева, да се по њему претходно консултује Правни одбор.

Одборник г. **Д-р Страшимир Милетић** налази да овај Правилник треба упутити стручном Правном Одбору, и ако се односи на технички премер Београда.

Одборник г. **Јован Мисирлић** не слаже се са предложеним начином израде катастра. Овим Правилником Суд се одриче сваког права контроле над њим. Спојен је општински катастар са државним, али се тиме неће отклонити оне грешке, које се сада јављају у општинском катастру, већ ће се оне и даље јављати само са том разликом, што држава неће имати права, да Општину због њих узима на одговорност. Налази да је потребно образовати једну комисију од стручњака било из одбора, било из Министарства Грађевина, која би утврдила данашње стање ствари, и испитала да ли је што урађено у катастру, и како је урађено.

Претседник г. **Милан Нешић** одговара да Суд није могао наћи друге и боље контроле од контроле стручне комисије, којој је овим Правилником поверен катастарски премер Београда. Само оваквим начином извођења катастра, он се може обавезати да исти буде готов до краја 1933. године. Суд се не може враћати на старе методе, које нису да-

ле жељене резултате, зато сада излази са оваквим једним предлогом, који му изгледа најбољи и најцелесходнији у овом случају.

За овим је Одбор на предлог Суда О.Бр. 14685

РЕШИО:

Да се усвоји Правилник за довршење катастарског премера Београда, а који гласи:

Чл. 1.

Ради непосредног надзора над израдом катастра Београдског, ради координације у раду између општинских органа, који раде на катастру, и државних институција, које контролишу израду катастра у целој земљи и које у крајњој линији користе податке катастарског снимања ради израде прецизних карата и земљишних књига, ради упрошћења метода рада, и најзад, ради убрзавања довршења катастра Београда путем међусобног помагања у смислу рационалног искоришћења радних снага и инвентара заинтересованих институција, устанављује се једна стална комисија, која ће се звати „**стална катастарска комисија**“, чији су чланови:

1) Начелник одељења катастра и добара при Министарству Финансија, који је у исто време и претседник комисије,

2) Начелник Војног Географског Института,

3) Шеф Катастарског отсека при Министарству Финансија,

4) Шеф отсека за земљишне књиге при Министарству Правде,

5) Директор Техничке дирекције Општине београдске,

6) Шеф Катастарског отсека Општине београдске.

Чл. 2.

Под непосредни надзор сталне катастарске комисије ставља се одељак за катастарско снимање при катастру општине града Београда и њена ће дужност бити, да организује тај одељак, прописује начин рада и надзирава његов рад, тако, да се катастар Београда доврши за најкраће време и о најмањем трошку.

Чл. 3.

Стална катастарска комисија предлаже Суду општинском програм рада и буџет за катастарско снимање, као и колаборацију државних институција за брзо свршавање Београдског катастра.

Чл. 4.

Стална катастарска комисија предлаже Суду општинском све стално особље одељка за катастарско снимање, које треба регулисати по статуту а према буџет, могућности-ма и Правилнику. Привремено особље поставља сама комисија. Она одређује и хонораре свему ономе особљу државних институција, које буде одређено да помогне израду катастра Београда. Шефа одељка за катастарско снимање поставља или потврђује Суд Оп-

штине београдске на предлог сталне комисије,

Чл. 5.

Стална катаст. комисија оверава све рачуне и издатке одељка за катастарско снимање, а у границама кредита, одобреног од стране одбора општинског.

Чл. 6.

Пуноважно може комисија радити и решавати са три члана, међу којима увек мора бити председник комисије, као претставник државног катастра, и Директор техн. дирекције, као претставник општинског катастра.

Чл. 7.

Председник комисије води непосредни надзор над радом одељка за катастарско снимање и стара се да решења комисије буду извршена. Чланови комисије састају се на позив председника комисије. Сву кореспонденцију комисије потписује председник комисије.

Чл. 8.

Кад је спрече / председник замењује га начелник Војно географ. Института.

Чл. 9.

О свима радовима комисије и одељка подноси стална комисија Одбору општинском кратке извештаје месечно, а годишње или по завршетку сваког већег посла опширан извештај.

Чл. 10.

Стална катастарска комисија остаје у функцији до завршења катастра Општине града Београда. Њени су чланови и председник функционери у члану 1. побројани, независно од личности, које та места заузимају. Међутим, одбор Општински може и пре тога разрешити или целу ову комисију или поједине чланове његове, ако дође да то захтевају општински интереси и ако се са тим сложи Министар Финансија.

Чл. 11.

На име хонорара председник сталне катастарске комисије прима 4.000,— динара месечно, а чланови по 250,— динара од седнице. Директор техничке дирекције и шеф катастарског отсека општинског као чланови ове комисије не примају никакву награду. Исплате хонорара падају на терет буџета за катастарско снимање.

Стална катастарска комисија прима на себе обавезу, да ће се катастар Београда свршити најдаље до краја буџетске 1933. год., како је то програмом Т. Д. Бр. 5887/31., Суд Општине београдске утврдио. Раније довршење катастра од овога рока даје право комисији на специјалну награду која ће бити за председника комисије и шефа одељка за катастарско снимање (секретара комисије) по 5.000,— динара а за сваког члана комисије сем Директора Техничке дирекције по 3.000 динара за сваки месец раније довршеног катастра од 31. децембра 1933. године. Ако ка-

тастар не буде готов до 31. децембра 1933. год. комисија ће бити дужна бесплатно да води посао после тога рока до његовог довршења.

Чл. 12.

Седницама сталне катастарске комисије присуствује увек шеф одељка за катастарско снимање, он је у исто време и деловођа комисије и има права саветовања, а нема права на специјалну награду за ово.

Чл. 13.

Стална катаст. комисија је за сваки противзакони рад одговорна.

Чл. 14.

У одељку за катастарско снимање не може се радити ни један посао, ако о томе не постоји одобрење сталне комисије. Ни општински Суд не може од особља тог одељка тражити или му наређивати вршење послова, ако на то не пристане стална комисија.

Чл. 15.

Ни Техничка дирекција општине Београдске ни одељак за катастарско снимање по питањима израде катастра не могу мимо сталне комисије саобраћати са општинским судом и другим властима.

Чл. 16.

Шеф одељка за катастарско снимање дужан је да по упутствима сталне катастарске комисије управља свима пословима повереног му одељка.

Чл. 17.

Шеф одељка за катаст. снимања се стара, да све ангажовано особље брижљиво и уредно врши одређене му дужности.

Чл. 18.

Шеф одељка за катастарско снимање управља администрацијом повереног му одељка, подноси предлоге преко сталне комисије општинском Суду и Одбору кад буде нашао да је то у интересу службе, издаје наредбе подручном му особљу о вршењу послова и подели рада, изриче казну за немарљиво вршење службе и то писменим укором или платом до три дана у корист општинское касе о чему ће водити нарочиту књигу, и предлаже повишицу плате нерегулисано особљу.

Чл. 19.

Овај Правилник ступа на снагу кад га по одобрењу Суда и Одбора Општине београдске усвоје Министри: Финансија, Војске и Морнарице и Правде.

4.

Код тачке дневног реда: „Предлог за куповину земљишта Хипотекарне Банке у улици Капетаној Мишиној, Високог Стевана и Леспота Ђурђа“, прочитан је предлог Суда, па је Директор трамваја и осветљења г. **Бора Поповић** образложио потребу куповине овога земљишта.

Одборник г. Д-р **Страшимир Милетић** истиче да се ни из решења Суда ни из извеш-

таја Дирекције трамваја и осветљења не види стање дуга, који бивши сопственик имања дугује Државној Хипотекарној Банци, као и да ли се уз суму која се тражи од стране Државне Хипотекарне Банке налази и дуговано потраживање за неплаћени анuitет од стране прошлог сопственика. Исто се тако не види пошто је Хипотекарна Банка купила то имање. Налази да комисије, којима се поверавају послови ове врсте, треба добро да познају та питања. Увиђа, да је то земљиште потребно Општини за једно њено привредно предузеће, али налази да је цена велика, и зато гласа против ње, а не против куповине.

Претседник г. **Милан Нешић** објашњава да је Акционарско столарско друштво понудило Општини 1927. године то имање за динара 2,600.000.—, али једна комисија која је нарочито за то била образована нашла је да га не треба купити по ту цену. Доцније то је друштво, у немогућности да одговара својим обавезама било принуђено да прода ово имање Државној Хипотекарној Банци као повериоцу за суму од 2,310.000.— динара. Она га сада продаје за 3,000.000.— динара, а ако се чека још једну годину биће и за 4 милиона динара, јер цене имањима скачу, нарочито у том крају, који има лепу будућност.

Одборник г. **Драгиша Матејић** не слаже се са гледиштем г. Д-р Милетића. Земљиште је неопходно потребно Електричној централни, јер се граничи с њом, а затим понуђена цена је не само солидна, него је и јевтина. Моли господина Претседника да то питање стави на гласање.

Одборник г. **Д-р Милорад Недељковић** образлаже зашто је зато, да се ово земљиште Државне Хипотекарне банке откупи. У његовој непосредној близини налазе се све зграде Електричне централе. И ма да и оно није заштићено од воде, ипак његов положај има велику вредност за Општину и њену Централу. Да је било могуће изабрати плац до општинског земљишта које свуда наоколо лежи, он би био против ове куповине, али у овом случају другог решења није било. Чим се изгласа овај предлог Електрична централа ће одмах почети са зидањем. Куповна цена овога имања није велика, када се земљишта у том крају продају по 400.— дин. по квадратном метру. Налази да овим предлогом, Општина не чини никакав поклон, да не преплаћује терен, већ да по једној праведној цени узима блок који јој је потребан. Некретнине немају пијачне вредности, него је меродавно оно што коме треба. Сматра да ово земљиште треба откупити, пошто цена није тако висока, да би Општина због ње била оштећена, а њиме ће бити подмирена једна хитна потреба Дирекције трамваја и осветљења.

Одборник г. **Д-р Драг. Новаковић** сматра да не треба претеривати са куповином земљишта, јер Општина нема толико средстава, а и грађани су довољно оптерећени, те с тога налази, да би са оваквим предлозима требало излазити само у случајевима крајње потребе. Ово се земљиште купује на кредит, а куповина на кредит претставља куповину по двоструку цену. Моли општински Суд да стане једанпут са оваквим предлозима, јер се са њима иде далеко: праве се зајмови, који нису продуктивни, већ прави терет за грађане.

Одборник г. **Негослав Илић** налази да је ово земљиште неопходно потребно, и да није скупо. Потребно је да се све сконцентрише на једном месту, и да буде под рукама људи који Електричном централом управљају. Ова ће куповина омогућити да Електрична централа развије још већу делатност, и постигне такве приходе, којима ће се покрити садашњи расходи.

Претседник г. **Милан Нешић** истиче да ово земљиште својим положајем потпуно одговара програму Суда у погледу Електричне централе. Потреба је апсолутна и подизању зграда приступиће се одмах, чим Одбор ово одобри. Одбија да Суд купује имања, која му нису потребна, већ на против стара се да води здраву и домаћинску комуналну политику. Једна од најважнијих тачака програма овога Суда је куповина имања, пошто се не може замислити здрава општинска комунална политика, а да се при том немају у поседу потребни терени. Ускоро ће се опет изаћи пред Одбор са оваквим предлозима, али то ће бити увек у границама буџетске могућности. Овај је Суд успео да купи имања за преко 50,000.000.— динара а да тиме не прептерети свој буџет. Сада је допуштено мислити на те куповине, јер је буџетирање општинско врло добро.

По овом питању говорили су још одборници гг. **Т. Јовановић** и **С. Гођевац**, па је Одбор на предлог Суда О.Бр. 14956 (гг. Д-р С. Милетић и Др. Д. Новаковић против цене имања).

РЕШИО

Да се са обзиром на хитне, неодложне а притом целисходне потребе Дирекције трамваја и осветљења, на основу мишљења одборника Д-р Мил. Недељковића члана комисије за процену земљишта, и водећи рачуна о свим досадашњим кулантним и предусретљивим поступцима Државне Хипотекарне Банке према Општини града Београда, усвоји њена понуда упућена овом Суду под Бр. 31628 од 12. о. м. и земљиште између улица Капетан Мишине, Висиког Стевана, Деспота Ђурђа и Книћанинове у величини од 11,687,72 квадратна метра откупи за суму од 3,000.000.— динара.

Ова сума има ући у суму општег дуго-

рочног дуговања ове Општине код Државне Хипотекарне банке, а Општина задржава право да је евентуално и раније исплати.

5.

На предлог Суда О.Бр. 12534 Одбор је РЕШИО:

Да се за рачун Општине београдске откупи од Х. и Х. Фегела из Београда један део његова земљишта налазећег се у Цара Уроша ул. бр. 8 у величини 210 м² по цени од 1.000,— динара за 1 м² што укупно износи Динара 210.000,—.

Исплата ове суме извршиће се у три рате и то 1.) динара 50.000,— на дан преноса тапије овога имања на Општину београдску 2) Динара 80.000,— на дан 1. марта 1932. и 3) Динара 80.000,— на дан 1. новембра 1932. године све без камате, изузев случаја ако се ове рате не плате о роковима, у коме случају Општина се обавезује да плати 6% год. камате за протекло време. Регулацију овога земљишта у колико није већ раније изведена има да изврши продавац о своме трошку. Таксе око преношења тапије, државне и општинске, сноси продавац.

Исплата прве рате пашће на терет кредита по партији 128 позицији 18. бузета расхода за 1931. годину.

6.

На предлог Суда О.Бр. 14784 Одбор је РЕШИО:

Да се фирми „Вир“ Коцеић и Радић из Сплита уступи испорука разних сијалица за потребе Дирекције трамваја и осветљења, као најповољнијем понуђачу на одржаној другој опфталној лиценцији на дан 18. априла 1931. год. и то:

20 ком. сијалица од 500 вати	120 волти	а Динара	72.—
4500 ком. сијалица од 25 вати	120 волти	а Динара	8.24
50 ком. сијалица од 500 вати	120 волти	а Динара	273.42
400 ком. сијалица од 300 вати	120 волти	а Динара	177.12
42 ком. сијалица од 200 вати	120 волти	а Динара	120.80
316 ком. сијалица од 100 вати	100 волти	а Динара	41.93
315 ком. сијалица од 75 вати	120 волти	а Динара	30.55
650 ком. сијалица од 60 вати	120 волти	а Динара	24.24
180 ком. сијалица од 40 вати	120 волти	а Динара	13.40
65 ком. сијалица од 25 вати	120 волти	а Динара	13.40
55 ком. сијалица од 300 вати	220 волти	а Динара	177.12
85 ком. сијалица од 200 вати	220 волти	а Динара	120.80
10 ком. сијалица од 150 вати	220 волти	а Динара	93.40

96 ком. сијалица од 100 вати	220 волти	а Динара	41.93
75 ком. сијалица од 75 вати	220 волти	а Динара	30.55
20 ком. сијалица од 60 вати	220 волти	а Динара	24.24
40 ком. сијалица од 40 вати	220 волти	а Динара	13.40
40 ком. сијалица од 25 вати	220 волти	а Динара	13.40

Цене се разумеју франко магацин Дирекције трамваја и осветљења са плаћеном царином и свима осталим таксама за све сијалице, државном трошарином и скупном порезом, такође за све сијалице изузев сијалица наведених у прве две позиције.

Сијалице су холандског фабриката и марке „Вир“, а имају у свему одговарати прописаним условима Дирекције трамваја и осветљења.

Сијалице за трамвајска кола наведене у позицији 2 морају бити израђене у појачаној конструкцији. — Испорука 8—12 недеља.

Целокупна набавка ових сијалица износи Дин. 197.034.83.

Издатак има пасти на терет буџ. парт. 56, 115, 118, 121 позиције 1, 3, 6, 7 буџета за 1931. годину Дирекције трамваја и осветљења.

7.

На предлог Суда О. Бр. 14957 Одбор је РЕШИО:

Да се одобри набавка два комада специјалних манганских скретница од фирме Едгард и Комп. из Шефилда у Енглеској а преко њиховог овдашњег заступништва Фархи и Комп. по цени од 225 фунти од комада, т. ј. укупно за обе скретнице 124.000.— динара, са роком плаћања за 18 месеци од датума докумената са 6% камате, с тим да се ова сума унесе у буџет за идућу годину.

8.

Код тачке дневног реда: „Одобрење лиценције за калдрисање друге партије улица из зајма од 125.000.000.— динара“, прочитан је предлог Суда, па је одборник г. Драгољуб Аранђеловић скренуо пажњу Суду на огромно спуштање о предрачунске суме, које износи 33%. То доводи човека у положај да се запита, да ли ће такви предузимачи бити у стању да израде посао како ваља.

Претседник г. Милан Нешић одговара да је то прави разлог, што Суд у оваквим случајевима поступа врло опрезно. Он не доноси одлуку пре но што пита за мишљење стручни Технички Одбор. Доиста је зачудо овако велико спуштање, тако да се само собом намеће питање, да ли такав предузимач треба да се избаци са лиценције. Свима се чини као врло логично да се нађе једна аритметичка средина, и да се такав предузимач сматра као најповољнији. Али зато треба имати храбрости, и бити поштеђен од приго-

вора који би се учинили. Али ипак Суд се пада да га такви предузимачи неће надмудрити после искуства које има.

Одборник г. Бранко Поповић такође наглашава да је ненормална појава подношење понуде са ценом нижом 33% од предрачунске. Налази да се у оваквим случајевима не би требало држати једноставног принципа, да се посао увек уступа најјевтинијем предузимачу. То у осталом не тражи ни закон о државном рачуноводству. Једини принцип који треба усвојити за лицитације мора бити целесходност.

Одборник г. Јован Мисирлић тврди да је за менталитет нашега народа најбољи систем уступање посла најјевтинијем понуђачу. Сваки други начин пореметио би ред и поредак у држави и општини. На један предузимач не сме да се игра са својом судбином, кад се зна колико се педантности тражи у погледу извршења општинских техничких послова. Напротив већу би пажњу требало обратити на рад општинских надзорних органа, и у сваком случају појачати њихову одговорност.

Одборник г. Д-р Милорад Недељковић истиче да донста јевтини понуђачи могу бити често опасни. Али сада пред нама не стоји један такав понуђач, који се служи спуштањем цена, да би потиснуе остале такмичаре. Давањем послова по средњој цени дошло би се у једну врло неповољну ситуацију. Спуштање цена је сасвим природна последица, јер се посао плаћа готовим новцем, а уз то се ради јевтинијом домаћом снагом и домаћим материјалом. Кад се томе дода још и општа појава падања цена, онда овај случај не треба да забрињује господу одборнике.

Одборник г. Петар Гребенац налази да је сасвим природно што се посао уступа најјевтинијем понуђачу. За општину не постоје ни исправни ни неисправни предузимачи. Суд мора своје чиновнике који надгледају извођење ових послова подврћи јачој контроли и одговорности. Једном приликом било је решено, да се поведе истрага против неисправних надзорних инжињера, и да се извиди да ли до њих има одговорности. Та истрага још није проведена, и то може оставити рђав утисак код тих чиновника, да је то отишло у заборав, тако да они могу и даље да раде како су и раније радили. На првом месту треба ставити надзорне чиновнике у погледу одговорности, а што се тиче лифераната, њихова прекорачења су тек секундарног значаја.

За овим је Одбор на предлог Суда О. Бр. 14755

РЕШИО:

1. — Да се одобри Прва офертална лицитација одржана 5. јуна 1931. године у Техничкој дирекцији на основу решења Суда Т. Д. Бр. 12605 од 9. маја 1931. год., за калдрмиса-

ње друге партије улица у 1931. години у коју партију улазе:

1. — Улица Једи Мортон на Дедињу, са коловозом од пенетрисаног макадама са уштедом од заливане калдрме на бетону и бетонским тротоарима.
2. — Раскрсница код игралишта Б. С. К. са коловозом од заливане калдрме на бетону и бетонским тротоарима.
3. — Улица Кнеза Арсена, са коловозом од заливане калдрме на бетону и бетонским тротоарима.
4. — Раскрсница испред виле Њ. В. Краља на Дедињу, са коловозом од мозаик бетона и бетонским тротоарима, и
5. — Пут од Дедиње кроз Лисичји Поток до Железничке Колоније, са коловозом од заливане калдрме на бетону без тротоара.

II. — Да се овај посао на основу резултата I оферталне лицитације уступи најповољнијем понуђачу г. Сави Ђорђевићу, предузимачу из Београда у свему по понуди, ценовнику и осталим прилозима понуде, као и по условима и осталим погодбеним документима Техничке дирекције свега за суму од 2,661.515.07 динара, тј. ниже од предрачунске суме за 1,321.334.93 динара, или 33,18%, с тим да допуни анализу цена.

III. — Да надзорни инжињер на овом послу буде г. Поучки Боривоје инжињер Инжињерског отсека.

IV. — Да издатак падне на терет зајма од 125.000.000.— динара и то: у суми од 2,332.342.20 динара на терет тачке 6 а у суми од динара 329.172.87 на терет тачке 5 распореда о утрошку тога зајма из већ ангажованог кредита за овај циљ по решењу Суда Т. Д. Бр. 12605 од 9. маја 1931. године.

9.

На предлог Суда О. Бр. 14754 Одбор је РЕШИО:

Да се према резултату добивеном на I оферталној лицитацији на дан 4. јуна 1931. године за калдрмисање III партије ул. у 1931. години уступи ово калдрмисање као најповољнијем предузимачу Опште Грађевинском Предузећу „Огран“ инж. Јана Швејкара из Београда за цену од 2,964.288.73 динара и то: Крагујевачки друм I део од Булевара Ослобођења до раскрснице код општинског Сењака до профила 439,08 и

II део од проф. 439,08 до Авалског пута са раскрсницом код Топовских шупа.

По одобреном пројекту на овом делу Крагујевачког друма требало је радити коловоз од ваљаног асфалта на постојећем макадаму (делимично на бетонској подлози) поз. 15 и 16 ценовника, тротоаре од ливеног асфалта, раскрсницу између Булевара Франше де Пере-а и Булевара Ослобођења са ситном коцком. У место коловоза са ваљаним асфал-

том радиће се коловоз са ваљаним асфал-
је ценовником позиције 14 предвиђено, као
и сви други радови који су већ предвиђени
ситном коцком.

Све ове радове Предузеће „Огран“ има
да изведе по свима условима који су важни
за лицитацију ових радова и по ценовнику,
понути, врсти и квалитету понуђеног каме-
ног материјала, које је предузеће „Огран“
поднело на дан лицитације 4. јуна 1931. го-
дине.

Како је решењем Суда Т. Д. Бр. 12604 од
9. маја т. г. предвиђен кредит за ову III пар-
тију улица од динара 3,236.470.28 а сума за
коју се ти радови издају предузећу „Огран“
износи динара 2,964.288.73, то се предузећу
„Огран“ дају под istim условима, по истој
понути, по istim ценама и по istim свима
осталим обавезама датим његовом понудом
на дан лицитације 4. јуна 1931. године још и
калдрмисање ваљаним асфалтом дебљине 6
см. у Његушевој улици од Молерове до Кур-
сулине у колико стигне сума од Дин. 272.000
за покриће ових радова тако да са понуђе-
ном ценом од Динара 2,964.288.73 износи у-
купно одобрени кредит за калдрмисање III
партије ул. по решењу Т. Д. Бр. 12604 тј. су-
му од 3,236.470.28 динара. У овој Његушевој
улици од Молерове до Курсулине израдиће
се калдрма од ваљаног асфалта дебљине 6
см. на бетонској подлози а тротоари од ли-
веног асфалта на бетонској подлози.

Надзорни инжењер на овоме послу биће
г. Боровоје Крсмановић, инж. Инжењерског
отсека.

Рок за израду овог посла је 120 кален-
дарских дана у место 80 како је § 20 Опшних
услова предвиђено.

Издатак за ове радове од 3,236.470.28 Ди-
нара пада на терет унутрашњег зајма од 125
милиона динара, а из кредита од 35 милиона
динара, који је по тач. 6 одлуке Одбора О.
Бр. 19596 од 20. августа 1930. године одређен
за калдрмисање.

10.

Код тачке дневног реда „Предлог за ре-
шење питања о служби и регулисању заоста-
лих неисплаћених припадности г. Мило-
раду Богдановићу, ранијем пуномоћнику су-
да и одбора и управнику добара, а према из-
вршним пресудама Државног Савета“, прочи-
тан је предлог Суда, па је потпретседник г.
Никола Крстић истакао да је по овоме пред-
мету Државни Савет једном донео пресуду,
која је била изречена на штету Општине.
Државни Савет је нашао да г. Богдановић
који је био управник Општинских добара и у
исто време пуномоћник Суда и Одбора оп-
штине Београдске, није могао као такав бити
отпуштен само судским решењем. Суд је по-
кушао обнову административног спора и по-
дигао је тужбу. Али је Државни Савет и ово-
га пута одбио Општину од свога тражења.

Пресудом Државног Савета ствар се враћа у
првобитно стање, у стање у коме је била пре
пресуде. Што се тиче плате г. Богдановића
за време док је био у служби, у правној ин-
терпелацији појавила су се два мишљења: да
ли је г. Богдановић јавни правозаступник или
општински чиновник, дакле, да ли има права
на плату или не. Правни Одбор пред којим
је било изнето ово питање нашао је да г.
Богдановић има право на плату према новом
решењу Државног Савета, по чијем саопште-
њу он има да бира или општинску службу
или адвокатуру. Суд је изашао са овим пред-
логом пред Одбор, да би он као компетен-
тан одузео пуномоћије г. Богдановићу, по-
што би он, по саопштењу пресуде Државног
Савета, био у могућности да обавезује оп-
штину својим поступцима. Други разлог који
је потстакао Суд да изађе пред Одбор јесте
тај, што је Месна Контрола одбила да визи-
ра налог за исплату припадности г. Богдановићу.
Сада ће Одбор, као наредбодавац, об-
новити налог, који ће бити обавезан за
Месну Контролу.

Одборник г. **Петар Гребенац** прихватају-
ћи овај предлог налази, да би општински суд
требао једним актом да скрене пажњу Месној
контроли, да су примедбе које је ставила ван
њене компетенције, Суд је одговоран за сво-
је поступке прво Одбору, који води надзор
над њим, и који може да га за његове грешке
оптужи надзорној власти, а затим г. Мини-
стру унутрашњих послова. Г. Шеф Месне
Контроле не може се упуштати у оцену да ли
је Суд извршио неки свој акт, или је пропу-
стио да га учини.

Одборник г. **Д-р Страшимир Милетић**
налази да 4 тачка судског решења, која се
тиче исплате припадности г. Богдановићу
не долази у компетенцију општинског Одбо-
ра. Пошто је г. Богдановић општински чи-
новник, овде је извршна судска пресуда, и
овај налог има да дође од стране Суда. Огра-
ђује се од овог питања, налазећи да оно не
спада у компетенцију општинског Одбора.

Одборници г. **Тјешимир Старчевић** и
Бранко Поповић покренули су питање на-
кнаде штете причињене Општини једним не-
законитим актом, какав је отпуштање г.
Богдановића нередовним путем из општинске
службе.

Одборник г. **Драгољуб Милошевић** при-
хвата овај предлог налазећи да би Суд и Од-
бор требали да донесу одлуку, да штета која
је оваквим поступком према г. Богдановићу
нанесена Општини, падне на терет онога, ко-
ји је отказао службу г. Богдановићу, а није
тражио претходно одобрење од Одбора.

Суд се сагласио са овим предлозима г. г.
Петра Гребенца и Драг. Милошевића.

За овим је Одбор на предлог Суда О. Бр.
15015 (г. Д-р Страшимир Милетић против 4
тачке)

РЕШИО:

1. — Да се г. М. Богдановићу, саопшти решење Државног Савета Бр. 12947 од 15. априла тек. год., којим је Државни Савет одбио Општину београдску од захтева за обнову спора противу пресуде Државног савета Бр. 27866 од 3. новембра 1930. године;

2. — да предложи Одбору Општине града Београда, да се г. Богдановићу одузме пуномоћије издато му од Суда и Одбора Општине града Београда;

3. — да се овласти Суд Општине града Београда, да г. Богдановићу регулише положај општинског чиновника према постојећем статуту, и

4. — да се овласти Суд Општине града Београда, да у смислу чл. 59 Зак. о Главној Контроли понова нареди исплату прорачунатих принадлежности г. Богдановића за све време, за које исте није примио, пошто Суд општински не може усвојити примедбу шефа Државне Месне Контроле стављену под тач. 2. на налог Суда О. Ф. Бр. 24232 од 6. јуна тек. године.

II.

На предлог Суда О. Бр. 15086 Одбор је РЕШИО:

1. — Да прима понуду Земунске фабрике Асфалта и кровне љепенке А. Д. од 18. маја 1931. год. Т. Д. Бр. 13781 по којој се поменута фирма обавезује да изврши о свом трошку темељну оправку целе дрвене калдрме коју је израдила у улици Краља Милана од Москве до Лондона, с тим да овај посао ради по упутствима Техничке дирекције и под сталном контролом надзорног инжињера.

2. — Да се по извршеној оправци која мора бити готова до 1. августа 1931. године и примљена од комисије, коју ће одредити Суд општине, исплати Земунској фабрици асфалта и кровне љепенке А. Д. остатак њеног потраживања по овом послу, по одбитку 10% од вредности постављања и заливања дрвене калдрме по уговору, што чини 43.773.36 динара, као и по одбитку 1.800 динара, колико је Дирекција трамваја и осветљења потрошила за оправку калдрме поред трамвајских шина у току гарантног рока. Поред овога потраживања да се предузећу врати и допунска кауција по завршеној и примљеној оправци.

3. — Да надзорни инжињер на овом послу буде г. Тадић Сретен, инжињер Одељка за одржавање калдрме.

4. — Да се по истеку гарантног рока т. ј. 16. новембра 1931. год. одреди на молбу предузимача суперколаудирајућа комисија за дефинитиван преглед и пријем радова у улици Краља Милана, и да се према резултату тога прегледа донесе одлука о повраћају основне кауције.

Овим се решењем мењају ранија решења Суда Т. Д. Бр. 27576 од 8. септембра 1930.

као и одлуке Одбора општине А. Бр. 2108 од 22. марта 1927. и А. Бр. 7585 од 27. априла 1927. године.

Издатак по окончаном рачуну у суми од 285.288.85 динара, по одбитку 45.583.36 динара по тач. 2. овога решења, т. ј. у суми од 239.705.49 динара да падне на терет конто корент зајма од динара 20.000.000.— код Општинске Штедионице, према споразуму са шефом Главног Књиговодства као замеником Директора привредно-финансијског одељења.

12.

На предлог Суда О. Бр. 14783 Одбор је РЕШИО:

Да се дуг Друштва београдских женских лекара на Дедину за утрошену електричну струју а у износу од 51.178.70 динара сторнира, а Друштво и на даље кредитира до даљег надлежног решења.

13.

На предлог Суда О. Бр. 14135 Одбор је РЕШИО:

Да се исплата заосталих кауција положених Белгијском Друштву врши на терет прихода по парт. 10 позицији 17. за 1931. годину, пошто је раније одобрени кредит од Динара 10.000.— исцрпљен.

14.

На предлог Суда О. Бр. 13970 Одбор је РЕШИО:

1. — Да се одобри израда дрвеног провизорног моста код гробљанског вијадука према плану и предрачуну у суми од 27.511.16 динара.

2. — Да се израда овога провизорног моста уступи у рад предузимачу за израду гробљанског вијадука г. Александру Новаковићу по ревидованој суми од 27.511.16 динара.

Издатак за овај посао има да падне на терет партије 91. позиције 2. буџета за 1931. годину, из већ ангажованог кредита по решењу О. Бр. 22401/30.

15.

Тачка дневног реда: „Предлог за измену регулације улице Змаја од Ноћаја“, прескочена је.

16.

Тачка дневног реда: „Предлог за измену регулације Дунавског краја“ прескочена је.

17.

Исто је тако прескочена и тачка дневног реда: „Предлог за измену регулације Горњачке улице“.

18.

На предлог Суда О. Бр. 15085 Одбор је РЕШИО:

1. — Да се одобри рад колаудирајуће комисије одређене решењем Суда ТДБр. 21390 од 10. септембра 1930. год. за колаудовање извршене набавке ситних каменних коцака за

калдрмисање Београда од г. Д-р Михајла Франка, која је набавка извршена на основу решења Одбора ОБр. 1362 од 8. априла 1930. год., и усвоји протокол колаудовања од 1. априла 1931. године.

2. — Да се усвоји обрачун ове комисије по коме вредност излиферованих ситних коцака износи суму од 1,990.620.83 динара, с тим да се ова сума исплати лиферанту по одбитку свих до сада примљених рата т. ј. да се исплати остатак у Динара 33.428.73.

3. — Да се лиферанту врати основна кауција положена приликом лицитације, пошто погодбеним документима није предвиђен никакав рок гаранције, а такође врати допунска кауција, која је задржата приликом исплата појединих рата.

Издатак има да падне на терет већ ангажованог кредита у които курентном зајму од 20 милиона динара код Општинске Штедионице.

19.

На предлог Суда О. Бр. 15241 Одбор је

РЕШИО:

Да се угинули коњ „Драган“ жиг број 11 длаке мувасто-беле доња усна бела, стар 16 година расходује.

Седница је закључена у 9 часова увече.

Оверавају:

Деловођа

Жив. К. Рашковић, с. р.

Претседник
Београдске општине

Инж. Милан Нешић, с. р.

СЛУЖБЕНИ ОГЛАСИ:

Офертална лицитација за набавку трамвајских скретница и раскрсница.

Према решењу Суда О.Г.Б.Д.Бр. 27666/31 Дирекција Трамваја и осветљења расписује 1 оферталну лицитацију за испоруку:

- 10 комада трамвајских скретница, и
- 1 комад трамвајских крстова.

Лицитација ће се одржати у згради Дирекције Трамваја и осветљења на дан **19. септембра** тек. год. у 11 часова пре подне.

Кауција се полаже на благајни Дирекције до 10 час. пре подне и то наши држављани 5% а страни 10% од своје предрачунске суме, у готовом новцу или вредносним папирима по берзанском курсу, сходно чл. 88. Закона о Државном Рачуноводству.

Општи и технички услови као и остали податци могу се добити у Дирекцији Трамваја и Осветљења (Саобраћајно одељење) сваког радног дана од 9—12 час. пре подне.

Из Дирекције Трамваја и Осветљења Д. Бр. 27666.

Позив за уплату таксе за заузете зидане и обичне гробнице.

Позивају се све установе и лица, која имају заузете зидане гробнице или обичне гробове по парцелама Новог гробља а тако исто и Топчидерског гробља, да најдаље до **1. октобра** ове године положе гробљанској благајни:

- 1) За гробнице, узете на отплату све дужне отплате;
- 2) За одржавање гробова и гробница сву дужну таксу;
- 3) Тако исто и за обичне гробове, којима је рок турнуса истекао, да се положи таксе за обнову турнуса.

После означеног рока, а без икакве даље опомене, гробљанска благајна поступиће по члану 2. Правилника О. Бр. 31195 од 16-II-1931, по коме на овакве гробове и гробнице власници губе право службености.

Из канцеларије гробљанског Отсека Н. Г. Бр. 2325 од 10-VIII-1931 год.

Усмена лицитација за набавку сена, зоби и сламе.

Суд општине града Београда одржаће на дан **12. септембра 1931 год.** у 11 часова пре подне у канцеларији Економата, Узун Миркова ул. бр. 1. прву јавну усмену лицитацију за набавку сена, зоби и сламе.

Услови су прописани и могу се видети у Економату Београдске општине, Узун Миркова ул. бр. 1. сваког радног дана.

Кауција у износу 5% од понуђене суме у готову, државним вредним хартијама или гарантном писму које веће банке, које мора бити регистровано у Министарству финансија, полаже се на каси Депозитне благајне Општине Београдске.

Из Економата Општине града Београда О.Ф.Бр. 38125 од 17. августа 1931 године.

Офертална лицитација за подизање нове зграде за основну школу на Топчидерском Брду.

Према решењу Суда Општине града Београда ТДБр. 25726 од 13. авг. 1931 год. Техничка Дирекција Општине Београдске одржаће на дан **11. септембра 1931 год.** у канцеларији Архитектонског Одсека — Књегиње Љубице ул. Бр. 21/III спрат, у 11 часова пре подне прву оферталну лицитацију за подизање нове зграде за основну школу на Топчидерском брду.

Кауција се полаже на каси Главне Благајне Општине београдске и то држављани Краљевине Југославије 100.873,— динара а странци 201.746.— динара и то најдаље до 10 часова пре подне одређеног дана за лицитацију.

Технички елаборат: предрачун и планови могу се добити по цени од 150,— динара један комплет сваког радног дана у време канцеларијских часова у Архитектонском Одсеку.

Предузимачи су дужни собом донети и показати комисији за примање и стварање оферата: Уверење о плаћеној порези, реверс о положеној кауцији и доказе о испуњењу чл. 87 Зак. о Држав. Рачуноводству.

Из канцеларије Техничке Дирекције Т. ДБр. 25726/31.

СПИСАК

одобрених планова у међувремену од 25 јуна до 31 јула 1931 г. закључно.

Редни број	ПРЕЗИМЕ И ИМЕ СОПСТВЕНИКА	Улица и број	ПРОЈЕКТАНТ	Каква је зграда	Примедба
1	Станојковић Рад. и Љуб.	Битољска 39	Борошић Ђура	са 2 спрата	нацртавање
2	Стојановић Милутин	1 Жел. Колонија	Јосимовић Војислав	са 1 спратом	препр. дозв. и нацртавање
3	Чобрић Ранко	Тир. и Мет. 7	Злоковић Милан	са 1 спратом	
4	Здравковић Јован	Скерлићева 12	Милутиновић М. Д.	приземна	
5	Станчић Тодор	1 Жел. Колонија	Дингарац Душан	приземна	
6	Николић Гавра	Битољска 14	Поповић Владимир	са 1 спратом	
7	Стојановић Богољуб	Зелени Венац 8	Сташевски Вал.	са 3 спрата	
8	Константиновић Богосљуб	Нова 303—Вожд.	Сташевски Вал.	приземна	
9	Несторовић Душан	Нова 134—Вожд.	Сташевски Вал.	приземна	
10	Др. Јантолек Стеван	Јове Илића 280	Сташевски Вал.	са 1 спратом	
11	Обрадовић Јован	Шумадиска 327	Сташевски Вал.	приземна	
12	Адановић Драгош	Нова 127—Вожд.	Сташевски Вал.	приземна	
13	Цаких Тихомира	Јове Илића 270	Сташевски Вал.	приземна	
14	Др. Боичини Франц	Х. Ђерина—Мол.	Радовановић Мих.	са 1 спратом	
15	Љубичановић Дивна	Горњачка 12	Живановић Тома	приземна	
16	Сујић Живко	Војв. Степе 121	Јовановић Јован	приземна	
17	Николић-Венчевић Мел.	Гајева 6	Дингарац Душан	приземна	
18	Паланки Стеван	Сиглеска 10	Дубоки Јан	приземна	
19	Вишњић Драг.	Јужни Бул. 47	Борошић Ђура	са 2 спрата	
20	Др. Марјановић Катарина	Приштинска 25	Борисављевић М.	приземна	
21	Поповић Стана	Далматинска 57	Смиљанић Милован	приземна	
22	Павловић Војислав	Кр. Алексан. 220	Мак Клур Хуго	са 1 стр. и 2 спр.	две зграде
23	Ђурић Сава	Нова 314—Вожд.	Сташевски Валфиј	са 1 спратом	
24	Ковачи Розина	Бранкова 13	Тунер Лујо	приземна	преправ. и дозв.
25	Шанцер Карло	Ал. Стамболијск.	Тунер Лујо	приземна	
26	Ристић Б. и Милошевић	Госп. Јеврем. 47	Урбан Фрања	са 1 спратом	
27	Павлићевић Драгољуб	Нова 355—Вожд.	Сташевски Вал.	приземна	
28	Живковић Душан	Јове Илића 166	Сташевски Вал.	приземна	
29	Николић Милан	Јове Илића 278	Сташевски Вал.	приземна	
30	Горуп Драгутин	Ђова ул. бр. 32	Максимовић Бранко	приземна	
31	Др. Челић Душан	Кр. Наталије 52	Билински Влад.	са 1 спратом	преправ. доз. и нацрт.
32	Вајферт Ђорђе	Ђен. Ковачевића	Анђелковић Цветко	са 1 спратом	ограда
33	Браћа Зунана	Израиљева 3	Козински Јакоб	са 1 спратом	резервоар за бензин
34	Арх. Илић Света	Нова 21—Божд.	Сташевски Валериј	приземна	
35	Веселиновић Димитрије	Старца Вујадина	Сташевски Валиреј	приземна	
36	Шикош Марија	Варваринска 32	Гранић Дујан	приземна	
37	Миливојевић Владислав	Кнежевачка 14	Петровић Јордан	приземна	
38	Анђелковић Стојацин	Бацетина 13	Зајина Војислав	приз. и ман.	
39	Карфик Бендрић	Иванковачка 5	Швејкар Ана	приземна	преправ.
40	Стефановић Живко	Мл. Нагоричан. 11	Симић Александар	приземна	и зграда и преп.
41	Петровић Живко	Проте Матеје 11	Швејкер Јан	са 2 спрата	
42	Одавић Радмила	Нова 196—Вожд.	Сташевић Вал.	приземна	
43	Марковић Анка	Браничевска 8	Томић Божидар	приземна	
44	Гулина Евгеније	Јове Илића 370	Сташевски Вал	приземна	
45	Јовановић Стојан	Јове Илића 143	Сташевски Вал	приземна	
46	Петровић Михајло	Нова—Паш. Брдо	Билински Влад.	приземна	
47	Љубојевић Даринка	Нова 126—Вожд.	Сташевски Вал.	приземна	
48	Седлачек Владе	Нова 307—Вожд.	Сташевски Вал.	приземна	
49	Вуловић Данило	Нова 386—Вожд.	Сташевски Вал.	приземна	

(Наставиће се)

Assicurazioni Generali u Trstu

Основано 1831.

Генерално представништво и Дирекција за Краљевину Југославију

Београд,

Престолонаследников трг 35. Тел.: 57-72. у властитој палати Друштвена гарантна средства год. 1930. обрачунато у Дин. преко 4.500,000.000. ● Исплаћене штете осигураницима од оснотка друштва обрачунате у Динарима 4.200,000.000. ● Осигурања живота на снази концем год. 1930. обрачуната у Дин. преко 18.260,000.000. Друштво врши под врло повољним условима осигурања живота у свим комбинацијама. Филијална дирекција у

Загребу,

Зрињски трг 3. Телефон број 21-46. Главна заступства у Љубљани, Осијеку, Сарајеву, Новом Саду као и заступства у свим већим градовима Краљевине.

БРИКА ГОЂЕВАЦ

Основана 1888. год.

Београд, Булевар Војводе Мишића 17. Тел.: 775.

Прва српска ливница гвожђа и метала. Фабрика пољопривредних справа и машина израђује и има на стоваришту сјајковрсни кућни, школски, болнички и баштени намештај. Велики избор Панцера и челичних бр. на за архиву. Хигијенских школских клупа и ост. лог школског намештаја. Пољопривредних справа - Калоризационог материјала

лије од гвожђа, месинга, метала, бакра, алуминија, цинка и др. све одливке по цртежу и моделу, оправља и монтира све машине и машин. инсталације

Звоноливница — Првокласне челичне ролетне